

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

Οργανωμένο και επιχειρηματικό έγκλημα: Η σχέση τους με τα εγκλήματα κατά του φυσικού και του πολιτισμικού περιβάλλοντος

(Organized and corporate crime: Their relation with the crimes against the natural and the cultural environment)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημήτριος Βάσσης
Α.Μ.: 3222Μ014

Αθήνα, 2025

Τριμελής Επιτροπή
Γρηγόρης Λάζος, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων Καθηγητής)
Δημήτρης Ζιούβας, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Έφη Λαμπροπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Δημήτριος Βάσσης, 2025
All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΕΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	9
1. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ.....	10
1.1. Το οικονομικό έγκλημα και το επιχειρηματικό έγκλημα ή έγκλημα του «λευκού περιλαίμιου».....	10
1.2. Το οργανωμένο έγκλημα.....	12
1.3. Η σχέση μεταξύ οικονομικού και επιχειρηματικού εγκλήματος.....	16
1.4. Το επιχειρηματικό έγκλημα.....	18
1.5. Το ζήτημα της ποινικής ευθύνης ενός νομικού προσώπου.....	19
1.6. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο προστασίας από το οικονομικό έγκλημα.....	21
1.7. Η Κριτική Εγκληματολογία.....	22
2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ».....	24
2.1. Το φυσικό περιβάλλον.....	24
2.2. Το πολιτισμικό περιβάλλον.....	24
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	26
1. ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ.....	27
2. ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ.....	30
3. ΘΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ.....	32
4. ΔΡΑΣΤΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ.....	33
5. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	35
5.1. Φυσικό περιβάλλον.....	35
5.1.1. Δασικό περιβάλλον.....	38
5.1.2. Βιοποικιλότητα.....	38
5.1.3. Τοπίο.....	39
5.1.4. Παράκτιες ζώνες και μικρά νησιά.....	39
5.1.5. Προστασία υδάτων και υδατικών πόρων.....	39
5.1.6. Διαχείριση αποβλήτων.....	40
5.2. Πολιτιστικό περιβάλλον.....	41
ΜΕΡΟΣ Γ΄ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ.....	42
1. ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΓΡΙΑΣ ΖΩΗΣ.....	43
1.1 Η ζήτηση.....	43
1.2. Επιπτώσεις.....	46
1.3. Κατηγορίες θυματοποίησης.....	49
1.4. Κίνητρα για την παράνομη εμπορία άγριας ζωής.....	50
1.5. Κατηγορίες παράνομων θηρευτών/συλλεκτών.....	51
1.6. Ο ρόλος των διακινητών (smugglers) και των δικτύων στο παράνομο εμπόριο άγριας ζωής.....	52
1.7. Οι πωλητές, επεξεργαστές και αποθηκάριοι.....	53
1.8 Αγοραστές.....	54
1.9. Η σημασία των οικονομικών συμφερόντων στον αγώνα κατά της παράνομης εμπορίας άγριων ζώων.....	55

2. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΑΛΙΕΙΑ	57
3. ΕΞΟΡΥΞΗ ΣΤΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ ΤΟΥ ΤΣΙΛΟΕ	59
3.1 Ιστορικό υπόβαθρο	59
3.2. Εσωτερικός αποικισμός και «νέα εκμετάλλευση» στο Τσίλοέ	59
3.3. Βασικά παραδείγματα εκμετάλλευσης στο Τσίλοέ	59
3.4. Αντίσταση και ανασύνδεση με την ταυτότητα	60
4. ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΛΟΜΒΙΑ	61
5. Η ΥΠΟΘΕΣΗ “YAIGUAJE V. CHEVRON CORPORATION”	62
6. ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΕΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΗΣ ΣΤΟΝ ΝΟΤΙΟ ΕΙΡΗΝΙΚΟ ...	64
6.1 Η χρήση βίας και η στρατηγική της «συμφωνίας»	64
6.2. Η κατασκευή της «ανάπτυξης» και η αποσιώπηση της καταστροφής	64
7. ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ, ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ AMAZONIO	66
7.1. Η κατάσταση της παράνομης διακίνησης και η αποτυχία των μηχανισμών ελέγχου	66
7.2. Το νομικό πλαίσιο και η αστοχία της εφαρμογής του	66
7.3. Η περίπτωση της FIDIC και η περιβαλλοντική και ηθική καταστροφή	66
7.4. Η περιβαλλοντική και ηθική καταστροφή	67
7.5. Η νομική και κοινωνική αντίδραση	67
8. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ	72

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα περιβαλλοντικά εγκλήματα συνιστούν ένα αναδυόμενο και ταχέως εξελισσόμενο πεδίο μελέτης στο πλαίσιο της σύγχρονης εγκληματολογίας, το οποίο αναδεικνύει τη σύνδεση μεταξύ της περιβαλλοντικής βλάβης και της κοινωνικής αδικίας. Πρόκειται για πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν τη νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος και επιφέρουν σοβαρές ή μη αναστρέψιμες βλάβες στο φυσικό οικοσύστημα, στην ανθρώπινη υγεία και στην κοινωνική συνοχή. Ενώ παραδοσιακά η εγκληματολογική έρευνα επικεντρωνόταν κυρίως στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της ζωής, τις τελευταίες δεκαετίες έχει δοθεί έμφαση σε μορφές «λευκού κολάρου» εγκληματικότητας και εγκλημάτων ισχύος, στις οποίες εντάσσονται και τα περιβαλλοντικά εγκλήματα.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η μελέτη των περιβαλλοντικών εγκλημάτων που διαπράττονται από εταιρικούς φορείς και οργανωμένα οικονομικά συμφέροντα. Οι μεγάλες επιχειρήσεις — συχνά πολυεθνικού χαρακτήρα — διαθέτουν την τεχνική και νομική ικανότητα να επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση του κέρδους μέσω πρακτικών που είτε παραβιάζουν απροκάλυπτα τη νομοθεσία είτε εκμεταλλεύονται ρυθμιστικά κενά και την αδυναμία των κρατικών ελεγκτικών μηχανισμών. Οι πρακτικές αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως μορφές «εταιρικής εγκληματικότητας» (“corporate crime”), που εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της «πράσινης εγκληματολογίας» (“green criminology”), ενός θεωρητικού ρεύματος που μελετά την εγκληματικότητα σε σχέση με τη βλάβη στο περιβάλλον και τους μη ανθρώπινους οργανισμούς.

Η εγκληματολογική προσέγγιση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων εξετάζει όχι μόνο τη νομική τους διάσταση, αλλά και τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές δομές που επιτρέπουν την εμφάνισή τους, συχνά με τη σιωπηρή συναίνεση των αρχών ή μέσω της ατιμωρησίας των υπευθύνων. Η εννοιολόγηση της «βλάβης» (“harm”) ως θεμελιώδους εγκληματολογικής κατηγορίας, ανεξάρτητα από την αυστηρή νομική τυποποίηση, είναι καίρια για την κατανόηση του πραγματικού μεγέθους του προβλήματος.

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να αναδείξει την πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών εγκλημάτων στο σύγχρονο καπιταλιστικό πλαίσιο, με έμφαση στην εγκληματολογική ανάγνωση της εταιρικής περιβαλλοντικής παραβατικότητας. Μέσω της ανάλυσης χαρακτηριστικών περιπτώσεων, της διερεύνησης θεσμικών ανεπαρκειών και της εξέτασης της στάσης του ποινικού συστήματος έναντι των περιβαλλοντικών εγκλημάτων, επιχειρείται η ανάδειξη της ανάγκης για μια πιο ολιστική, διατομεακή και κριτική προσέγγιση της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας.

Λέξεις-κλειδιά: περιβαλλοντικά εγκλήματα, εταιρική εγκληματικότητα, πράσινη εγκληματολογία, περιβαλλοντική βλάβη, κοινωνική αδικία, πολυεθνικές εταιρείες, νομοθεσία για το περιβάλλον, ρυθμιστικά κενά, ατιμωρησία, κρατικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί, καπιταλιστικό πλαίσιο, κοινωνικές και οικονομικές δομές, εγκληματολογική ανάλυση, θυματολογία, διατομεακή προσέγγιση, περιβαλλοντική παραβατικότητα

ABSTRACT

Environmental crimes constitute an emerging and rapidly evolving field of study within contemporary criminology, highlighting the connection between environmental harm and social injustice. These are acts or omissions that violate environmental protection laws and cause serious or irreversible damage to natural ecosystems, human health, and social cohesion. While traditional criminological research has primarily focused on crimes against property and life, in recent decades there has been an increased emphasis on forms of “white-collar” crime and crimes of power, within which environmental crimes are also included.

Particular importance is given to the study of environmental crimes committed by corporate entities and organized economic interests. Large enterprises —often multinational in nature — possess the technical and legal capacity to pursue profit maximization through practices that either blatantly violate legislation or exploit regulatory gaps and the weaknesses of state regulatory mechanisms. These practices can be characterized as forms of corporate crime, situated within the broader framework of green criminology, a theoretical approach that examines criminality in relation to harm to the environment and non-human organisms.

The criminological approach to environmental crimes examines not only their legal dimension but also the social, political, and economic structures that enable their occurrence, often with the tacit consent of authorities or through the impunity of those responsible. The conceptualization of “harm” as a fundamental criminological category, independent of strict legal codification, is crucial for understanding the true scale of the problem.

The present study aims to highlight the complexity of environmental crimes within the modern capitalist framework, with an emphasis on the criminological reading of corporate environmental offenses. Through the analysis of characteristic cases, the investigation of institutional deficiencies, and the examination of the criminal justice system’s stance toward environmental crimes, it seeks to demonstrate the need for a more holistic, interdisciplinary, and critical approach to environmental criminality.

Keywords: environmental crimes, corporate crime, green criminology, environmental harm, social injustice, multinational corporations, environmental legislation, regulatory gaps, impunity, state regulatory mechanisms, capitalist framework, social and economic structures, criminological analysis, victimology, interdisciplinary approach, environmental offending

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σύγχρονη εγκληματικότητα έχει αποκτήσει πολυδιάστατα χαρακτηριστικά, ενσωματώνοντας στους μηχανισμούς της τη δυναμική της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, την απορρύθμιση των αγορών και τη θεσμική ασυμμετρία που συχνά παρατηρείται σε επίπεδο εθνικών και διεθνών νομικών πλαισίων. Ειδικότερα, το οικονομικό έγκλημα, και πιο συγκεκριμένα οι μορφές του επιχειρηματικού και οργανωμένου εγκλήματος, συγκροτούν ένα ιδιαίτερα σύνθετο φαινόμενο, που υπερβαίνει τα όρια της παραδοσιακής εγκληματολογικής προσέγγισης και απαιτεί διεπιστημονικές αναλύσεις και συγκριτική αξιολόγηση των ρυθμιστικών μηχανισμών.

Στο πλαίσιο αυτό, η περιβαλλοντική εγκληματικότητα αναδεικνύεται ως ένας από τους πλέον ανησυχητικούς τομείς δράσης των παραπάνω εγκληματικών μορφών, καθώς συνδέεται άρρηκτα με την καταστροφή φυσικών πόρων, την παραβίαση διεθνών συμβάσεων, τη διακίνηση απαγορευμένων ειδών, την αποψίλωση βιοτόπων και την υπονόμευση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η πράσινη εγκληματολογία (green criminology) ως εξειδικευμένος κλάδος της κριτικής εγκληματολογίας, επιχειρεί να προσεγγίσει τα φαινόμενα αυτά μέσα από ένα πρίσμα κοινωνικής δικαιοσύνης, ανισοτήτων, περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και διαγενεακής ευθύνης.

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο τη συστηματική διερεύνηση της διασύνδεσης μεταξύ επιχειρηματικού και οργανωμένου εγκλήματος και περιβαλλοντικής καταστροφής, με έμφαση στις νομικές, κοινωνιολογικές και πολιτικές διαστάσεις του φαινομένου. Συγκεκριμένα, εξετάζεται η δομή και λειτουργία των εγκληματικών δικτύων, η εμπλοκή νομικών προσώπων και πολυεθνικών επιχειρήσεων, καθώς και η αναποτελεσματικότητα ή απουσία εποπτικών και κατασταλτικών μηχανισμών, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Το Μέρος Α' της εργασίας διαμορφώνει το θεωρητικό και εννοιολογικό υπόβαθρο της ανάλυσης, αποσαφηνίζοντας βασικές έννοιες όπως το «οικονομικό έγκλημα», το «έγκλημα του λευκού περιλαίμιου», το «οργανωμένο έγκλημα», και εξετάζει τις συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ αυτών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συζήτηση γύρω από την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, καθώς και στο ελληνικό νομικό πλαίσιο που αφορά την πρόληψη και καταστολή του οικονομικού εγκλήματος.

Το Μέρος Β' μετατοπίζει τη θεματική στο περιβαλλοντικό επίπεδο, εστιάζοντας στην εννοιολογική προσέγγιση του «περιβάλλοντος» — κυρίως του φυσικού —, και στη συστηματική ανάλυση της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας μέσα από την οπτική της πράσινης εγκληματολογίας. Εξετάζονται οι κατηγορίες των δραστών και θυμάτων, οι μορφές και τα χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών εγκλημάτων, καθώς και οι σχετικές ρυθμιστικές παρεμβάσεις στο ελληνικό νομικό σύστημα.

Το Μέρος Γ' αποτελεί το εμπειρικό σκέλος της μελέτης, παρουσιάζοντας συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης που αποτυπώνουν με σαφήνεια τις στρατηγικές, τα οικονομικά κίνητρα και τις κοινωνικοπολιτικές επιπτώσεις των περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται: η παράνομη εμπορία άγριας ζωής, οι περιπτώσεις παράνομης αλιείας, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εξορυκτικής δραστηριότητας σε περιοχές όπως το Τσιλοέ και η Κολομβία, καθώς και η διαχρονικά σημαντική υπόθεση «Yaiguaje v. Chevron Corporation». Μέσα από τις περιπτώσεις αυτές, αναδεικνύονται η διαπλοκή εταιρικών και κρατικών συμφερόντων, η χρήση βίας και η στρατηγική της «ανάπτυξης» ως μηχανισμός νομιμοποίησης της περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Η εργασία στοχεύει όχι μόνο στη θεωρητική καταγραφή του φαινομένου, αλλά και στη συμβολή στον επιστημονικό και θεσμικό διάλογο για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, την ενδυνάμωση των ρυθμιστικών πλαισίων και την ανάγκη για διακρατικές μορφές λογοδοσίας και αποκατάστασης. Με μεθοδολογικά εργαλεία την ανάλυση περιεχομένου, τη μελέτη νομολογίας και τη θεωρητική ερμηνεία εγκληματολογικών μοντέλων, επιχειρείται μια ολιστική προσέγγιση στο διαρκώς εξελισσόμενο πεδίο της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας.

Λόγω των περιορισμών στη βιβλιογραφία όσον αφορά το πολιτιστικό περιβάλλον η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί στο φυσικό περιβάλλον, με εξαίρεση μίας απλής αναφοράς στο πολιτιστικό.

**ΜΕΡΟΣ Α΄: ΕΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΥΠΟΒΑΘΡΟ**

1. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Το οικονομικό έγκλημα ορίζεται ως κάθε παράνομη δραστηριότητα που διαπράττεται με σκοπό την απόκτηση οικονομικού οφέλους. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει ενέργειες που σχετίζονται με την κατάχρηση της οικονομικής εξουσίας, την απάτη, την υπεξαίρεση, τη διαφθορά, την παραχάραξη, τη φοροδιαφυγή, τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος) και άλλες παρόμοιες δραστηριότητες.¹ Το οικονομικό έγκλημα μπορεί να διαπράττεται τόσο από άτομα όσο και από εταιρείες ή οργανισμούς. Συχνά είναι δύσκολο να ανιχνευτεί και να αποδειχθεί λόγω της πολυπλοκότητας των συναλλαγών και της εξειδικευμένης γνώσης που απαιτείται για την κατανόηση των οικονομικών διαδικασιών. Στο επίκεντρο του οικονομικού εγκλήματος βρίσκεται η παραβίαση της εμπιστοσύνης και της ακεραιότητας στις οικονομικές σχέσεις, με σκοπό την αθέμιτη κερδοσκοπία.

1.1. Το οικονομικό έγκλημα και το επιχειρηματικό έγκλημα ή έγκλημα του «λευκού περιλαίμιου»

Η αρχική καταγωγή της προσέγγισης της εγκληματικότητας με οικονομικούς όρους μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο προέρχονταν από τη σκοπιά των ευρύτερων οικονομικών κρίσεων και τη διακύμανση της εγκληματικότητας κατά τη διάρκεια αυτών.² Κατά πόσο δηλαδή οι δυσχερείς συνθήκες κατά τη διάρκεια κάμψης της οικονομίας οδηγεί σε διάπραξη περισσότερων εγκλημάτων. Παρότι αρχικά φάνηκε μέσα από έρευνες να υπάρχει θετική σύνδεση μεταξύ των οικονομικών κρίσεων και την αύξηση της εγκληματικότητας, άλλα ευρήματα κατά την περίοδο που ακολούθησε την οικονομική κρίση του 1929, περίοδος που χαρακτηρίστηκε από ανάπτυξη και ευημερία, ανέδειξαν την σταθερή αύξηση της εγκληματικότητας. Η πρόταση που έγινε για να εξηγήσει εγκλήματα οικονομικής φύσης, όπως η οι υπεξαίρεσεις, οι απάτες και οι πλαστογραφίες, ήταν η τάση προς πλουτισμό, με την θέση που προσέφερε η νέα οικονομική δύναμη σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες να αποτελεί κάλυψη για την διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων.

Έτσι, σταδιακά το ενδιαφέρον άρχισε να μετατοπίζεται στα ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και στους παράγοντες που ωθούσαν τα άτομα αυτών των ομάδων σε διάπραξη εγκλημάτων. Το ενδιαφέρον προς τη διερεύνηση αυτών των παραγόντων είχε καταρχήν ηθικό χαρακτήρα, λόγω της έντονης απόρριψης της ιδέας των οικονομικά και κοινωνικά ισχυρών ως καταχραστές της εξουσίας τους για προσωπικό όφελος. Επίσης, το ενδιαφέρον πήγαζε και από τις οικονομικές επιπτώσεις αυτής της κατάχρησης εξουσίας τόσο σε άλλες επιχειρήσεις, με τη δημιουργία μονοπωλίων, όσο και στους καταναλωτές με την επιβάρυνση που προέρχονταν από ανατιμήσεις. Τέλος, τεράστιο ενδιαφέρον αποτέλεσαν και οι επιπτώσεις που μπορεί να είχε η αύξηση της εγκληματικότητας όχι μόνο στην οικονομία, αλλά και σε ολόκληρο το κοινωνικοπολιτικό σύστημα. Αποτέλεσμα αυτών είναι η μετακίνηση της κρατικής προσοχής από το νομοθετικό σχεδιασμό για την ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα, στην εξασφάλιση της τήρησης κανόνων με γνώμονα την προστασία των συμφερόντων όλου του κοινωνικού συνόλου.

Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια του εγκλήματος του «λευκού περιλαίμιου»³, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί μέσα από διάφορες κατηγοριοποιήσεις και επιθεωρήσεις.⁴ Η πρώτη σημαντική συμβολή στον τομέα των οικονομικών εγκλημάτων που διαπράττουν οι ισχυρές κοινωνικές ομάδες μέσω συστηματικών ερευνών ανήκει στον Edwin Sutherland. Εκείνος εισήγαγε για πρώτη φορά το 1939 την έννοια του εγκλήματος του «λευκού περιλαίμιου», το οποίο αφορά εγκλήματα που διαπράττονται από επιχειρηματίες και

¹I. Β. Θεοδωράκης (2011), «Οικονομικό Έγκλημα: Εννοιολογικές προσεγγίσεις, θεσμοί και βέλτιστες πρακτικές διακυβέρνησης σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον», Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, σελ. 12

²N. Ε. Κουράκης (2007), «Τα Οικονομικά Εγκλήματα», Σάκκουλας, σελ. 13-31

³Σ. Βιδάλη (2014), «Αντεγκληματική Πολιτική (Από την Μικροεγκληματικότητα έως το Οργανωμένο Έγκλημα)», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 115-116

⁴X. Δημόπουλος (2012), «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 180-191

ιδιώτες των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Παράλληλα, δέκα χρόνια μετά, στο βιβλίο του «White Collar Crime» (1949), ο Sutherland ανέλυσε δικαστικές αποφάσεις που αφορούσαν τις 70 μεγαλύτερες εταιρείες των ΗΠΑ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου είναι μια μορφή οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο διαπράττεται από αυτές.

Συγκεκριμένα για το έγκλημα λευκού περιλαίμιου ένας γενικότερος ορισμός που μπορεί να δοθεί είναι ο εξής: «Το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου δύναται να οριστεί κατά προσέγγιση ως ένα έγκλημα που διαπράττεται από ένα άτομο ευπόληπτο και με υψηλή κοινωνική θέση μέσα στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας»⁵.

Η έννοια του «εγκληματία του λευκού περιλαίμιου» ο Sunderland την προσδιόρισε με βάση συγκεκριμένα «προσωποπαγή» στοιχεία⁶, όπως η υψηλή οικονομική και κοινωνική θέση ενός ατόμου και η παραβίαση κανονισμών στην επαγγελματική του δραστηριότητα. Υπήρξε προσπάθεια εκ μέρους του να διαφοροποιήσει τα άτομα αυτά από άτομα ομάδων χαμηλότερης κοινωνικοοικονομικής θέσης (αναφέροντας τους ως «εγκληματίες μπλε περιλαίμιου»), καθώς και να τονίσει την σημασία του δημόσιου βίου αυτών των ατόμων ως αντικείμενο μελέτης. Ωστόσο, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ο όρος του «λευκού περιλαίμιου» άρχισε να αποκτά μία ευρύτερη ερμηνεία, η οποία θα μπορούσε να αφορά διάφορες θέσεις που ευνοούσαν τέτοιου είδους επαγγελματικές δραστηριότητες από άτομα συνήθως της αστικής τάξης. Ταυτόχρονα, σημαντική αναδείχθηκε η πιο σύγχρονη «πραγματοπαγής» αντίληψη, η οποία είχε ως γνώμονα τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά και νόμους που θεσπίζονται για την προστασία τους. Ο λόγος για αυτήν την μετατόπιση ενδιαφέροντος ήταν η άμβλυση των κοινωνικών αντιθέσεων και η επιρροή της εγκληματολογικής σκέψης στο ποινικό δίκαιο, και συγκεκριμένα στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας από αυτό.

Άξιοι αναφοράς είναι και οι γνώμονες προσδιορισμού της έννοιας της «οικονομικής εγκληματικότητας». Ο πρώτος γνώμονας αφορά την προσβολή της καλής λειτουργίας της οικονομίας. Ανάλογα με την μορφή της προσβολής των κανόνων που αφορούν είτε την προστασία ενιαίου του οικονομικού συστήματος, είτε την προστασία της ρυθμιστικής λειτουργίας του κράτους για την οικονομία, γίνεται αναφορά σε «εγκλήματα» ή σε παραβάσεις οικονομικού ύφους, με το είδος και τη φύση των διαφορών μεταξύ «παραβάσεων» και «εγκλημάτων», αλλά και το περιεχόμενο και τα όρια των μορφών συμπεριφοράς να μην αποτελούν σημεία συμφωνίας για κοινωνικούς και ποινικούς επιστήμονες. Παρόλα αυτά δύο γενικότερα κριτήρια που βοηθούν στη διαφοροποίηση μεταξύ «οικονομικών εγκλημάτων» και «οικονομικών παραβάσεων» είναι το μέγεθος της ζημίας και η κατεύθυνση που έχει αυτή. Η βλάβη στην λειτουργία της οικονομίας επέρχεται όταν η ζημία είναι μεγάλη, τόσο στο υλικό (π.χ. πολλά χρήματα) όσο και στο ηθικό κομμάτι, λόγω της αμφισβήτησης που μπορεί να φέρει σε επιχειρήσεις ή στους πολίτες στην διατήρηση της ανταγωνιστικής ακεραιότητας της αγοράς. Παράλληλα, όσον αφορά την κατεύθυνση της ζημίας, στην οποία τεράστιο ρόλο διαδραματίζει η κοινωνική ομάδα με την σημαντικότερη επιρροή στην οικονομική πολιτική ενός κράτους, αναμφισβήτητα το μεγαλύτερο κομμάτι αποτελούν οι καταναλωτές, ειδικά όταν μιλάμε για ζημία σε τομείς προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών που καλύπτουν την πλειοψηφία των πολιτών.

Ο δεύτερος γνώμονας προσδιορισμού του «οικονομικού εγκλήματος» αφορά άτομα με οικονομική δραστηριότητα, δηλαδή δράστες με ειδική ιδιότητα ή σχέσεις (με παρόμοιο σκεπτικό με τα ιδιόχειρα εγκλήματα ή «*delicta propria*»), με το ερώτημα να είναι αν μπορεί να είναι νομικά μόνο πρόσωπα, ή και φυσικά. Εδώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η έννοια της επιχείρησης. Μία επιχείρηση μπορεί να υπάρχει χωρίς επίσημη νομική μορφή είτε να αποτελείται από λίγα πρόσωπα, αρκεί να αποτελεί μονάδα οργάνωσης εργασίας με σκοπό το κέρδος και να μην έχει άμεση σχέση με οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες. Την ίδια στιγμή, τα διοικητικά μέλη της ως φυσικά πρόσωπα που εργάζονται εκ μέρους και εξυπηρετούν τα συμφέροντα της επιχείρησης αποτελούν σημείο ενδιαφέροντος για την εγκληματολογική έρευνα ως προς τον προσδιορισμό της ποινικής ευθύνης τους σε περίπτωση παράνομων δραστηριοτήτων της εταιρίας.

⁵X. Δημόπουλος (2022), «Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 564

⁶N. E. Κουράκης (2007), ό.π., σελ. 32-49

Από εγκληματολογική άποψη, στις επόμενες δεκαετίες που ακολούθησαν το έργο του Sutherland, η αρχικά περιορισμένη «οπτική γωνία» του, η οποία περιορίζονταν κυρίως σε οικονομικά εγκλήματα ισχυρών, αμφισβητήθηκε μέσα από το έργο μεταγενέστερων συναδέλφων του: παραδείγματος χάριν, ο Herbert Edelhertz πρότεινε τη χρήση του όρου για να περιγράψει γενικότερα άτομα των οποίων η συμπεριφορά θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με δραστηριότητες όπως η φοροδιαφυγή, η απάτη πιστωτικών καρτών και η δόλια χρεωκοπία. Οι Ronald Kramer και Raymond Michalowski εισάγουν τον όρο «κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα» για να δηλώσουν τις οικονομικές παραβάσεις που διαπράττονται σε συνεργασία των ιδιωτικών επιχειρήσεων με τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Οι Marshall Clinard και Richard Quinney ξεχωρίζουν το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου σε επαγγελματικό, όταν διαπράττεται από στελέχη επιχειρήσεων, και εταιρικό, το οποίο αναφέρεται στα εγκλήματα των επιχειρηματικών οργανισμών ως οντότητες.

Ο Sutherland βασίστηκε στη θεωρία των διαφορικών συναναστροφών για να εξηγήσει το οικονομικό έγκλημα⁷. Η θεωρία αυτή⁸ εξηγεί το έγκλημα μέσω της αλληλεπίδρασης της κοινωνικής σύγκρουσης, της ατομικής μάθησης και της δυναμικής των ομάδων. Το έγκλημα έχει τις ρίζες του στη νομοθετική σύγκρουση, όπου διαφορετικές ομάδες μέσα σε μια κοινωνία έχουν αντικρουόμενες αξίες και νόρμες, οδηγώντας σε υψηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας. Σε ατομικό επίπεδο, η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται μέσω στενών σχέσεων, όπου τα άτομα αποκτούν τόσο τις τεχνικές του εγκλήματος όσο και τις δικαιολογίες για την τέλεσή του. Αν κάποιος εκτεθεί σε περισσότερους όρους που ευνοούν το έγκλημα και διαθέτει τις δεξιότητες και την ευκαιρία, είναι πιθανό να εμπλακεί σε εγκληματική συμπεριφορά. Σε επίπεδο ομάδας, τα ποσοστά εγκληματικότητας επηρεάζονται από τον τρόπο οργάνωσης των ομάδων, με εκείνες που υποστηρίζουν περισσότερο το έγκλημα να δημιουργούν περιβάλλοντα όπου η εγκληματική συμπεριφορά είναι πιο πιθανό να μάθει και να διαπραχθεί. Έτσι, το έγκλημα διαμορφώνεται από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τις ευρύτερες κοινωνικές δομές.

Η προσέγγιση με βάση τη θεωρία των διαφορικών συναναστροφών για την εξήγηση των εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου δέχθηκε έντονη κριτική. Ο Nelken, π.χ., εντοπίζει επτά κατηγορίες ασαφειών στο έργο του Sutherland, όσον αφορά τον ορισμό των εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου, το αν είναι αυτά εγκλήματα υπό το πρίσμα της σύγκρισης νομικής και κοινωνιολογικής προσέγγισης, τις αιτίες των εγκλημάτων, τις συνθήκες διάπραξης, την αποτελεσματικότητα ή μη των μηχανισμών ελέγχου, τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου ως δείκτης κοινωνικής μεταβολής ή μη, αλλά και το παράπλευρο κόστος τους.

1.2. Το οργανωμένο έγκλημα

Η ποινική άποψη

Στο παραδοσιακό ποινικό δίκαιο⁹, αφετηρία για την εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί η έννοια του αθροιστικού εγκλήματος, είτε με τη συμμετοχή περισσότερων ατόμων σε ένα έγκλημα (συναυτουργία, ηθική αυτουργία ή συνέργεια), είτε με τη συρροή περισσότερων αξιόποινων πράξεων. Οι έννοιες αυτές, όμως, δεν είναι σε θέση να καλύψουν την απαξία των οργανωμένων εγκλημάτων, τα οποία θα πρέπει να θεωρούνται ως «ενιαία εγκληματική δράση» στο πλαίσιο μιας «προσχεδιασμένης εγκληματικής δραστηριότητας». Στον ελληνικό ποινικό κώδικα, και συγκεκριμένα στο άρθρο 187¹⁰, αναφερόμενο στην συγκρότηση ή ένταξη σε «εγκληματική οργάνωση», το οργανωμένο έγκλημα θεωρείται ως «σύνολο εγκληματικής δραστηριότητας και όχι ως απλό άθροισμα περισσότερων εγκλημάτων».

⁷G. Slapper, St. Tombs (1999), «Corporate Crime», Longman Criminology Series, σελ. 3-5

⁸R. L. Matuseda (2010), «Encyclopedia of Criminological Theory», SAGE Publications Inc., σελ. 3-7

⁹Δ. Ζιούβας (2022), «Οργανωμένο Έγκλημα», Ευρωπαϊκές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, σελ. 5-31

¹⁰Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

Διεθνώς, το σημαντικότερο κείμενο με διατάξεις ποινικού χαρακτήρα είναι η «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος»¹¹ (United Nations Convention against Transnational Organized Crime - UNTOC) ή εν συντομία Σύμβαση του Πατέρμο που υπογράφηκε το 2000, και επικυρώθηκε στην Ελλάδα με το νόμο 3875/2010. Στο άρθρο 2 δίνεται για την «οργανωμένη εγκληματική ομάδα» ο παρακάτω ορισμός: «μια δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων που υπάρχει για κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί με κοινό σκοπό τέλεσης ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων ή εγκλημάτων που θεσπίζονται σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτή, προκειμένου να ποριστεί αμέσως ή εμμέσως οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος».

Ο όρος «σοβαρό έγκλημα» (“serious crime”) στη Σύμβαση αναφέρεται σε «συμπεριφορά, η οποία συνιστά αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ανώτατο όριο δεν μπορεί να είναι μικρότερο από τέσσερα έτη, ή με αυστηρότερη ποινή».

Ο όρος «δομημένη ομάδα» ορίζεται ως «μια ομάδα που δεν σχηματίζεται τυχαία για την άμεση τέλεση αδικήματος, και η οποία δεν απαιτείται να έχει τυπικά προσδιορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια στη σύνθεσή της ή αναπτυγμένη δομή». Ο όρος αυτός αναδεικνύει τον «πραγματοπαγή» χαρακτήρα της εγκληματικής οργάνωσης, σε αντίθεση με τον «προσωποπαγή» χαρακτήρα ομάδων όπως οι συμμορίες.

Πολύ σημαντικό επίσης αποτελεί και το στοιχείο της εγκληματικής δράσης μίας οργανωμένης ομάδας με σκοπό τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους.

Παράλληλα, μέσω της Σύμβασης τα μέλη-κράτη υποχρεούνται να θεσπίσουν στα εθνικά ποινικά του δίκαια διατάξεις τιμωρώντας 4 βασικά εγκλήματα: τη συμμετοχή σε εγκληματική ομάδα, το ξέπλυμα «βρώμικου χρήματος», τη διαφθορά και την παρακώλυση της δικαιοσύνης, στα άρθρα 5,6,8 και 23¹² αντίστοιχα.

Επίσης, η Σύμβαση υποχρεώνει την ποινικοποίηση των «σοβαρών εγκλημάτων» του άρθρου 2, στην περίπτωση που «το έγκλημα είναι διεθνικής φύσεως και αφορά οργανωμένη εγκληματική ομάδα». Έγκλημα διεθνικής φύσης μπορεί να χαρακτηριστεί ένα έγκλημα (άρθ. 3, παρ. 2 της Σύμβασης¹³) εάν:

α. τελείται σε περισσότερα του ενός Κράτη,

β. τελείται σε ένα Κράτος, αλλά σημαντικό τμήμα της προπαρασκευής, του σχεδιασμού, της καθοδήγησης ή του ελέγχου του λαμβάνει χώρα σε άλλο Κράτος,

γ. τελείται σε ένα Κράτος από οργανωμένη εγκληματική ομάδα που συμμετέχει σε εγκληματικές δραστηριότητες σε περισσότερα του ενός Κράτη, ή

δ. τελείται σε ένα Κράτος, αλλά έχει σημαντικές επιπτώσεις σε άλλο Κράτος.»

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η θέσπιση κανόνων για την προστασία από εγκλήματα με διασυνοριακή διάσταση εντοπίζεται στο άρθρο 83 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στους τομείς¹⁴ της εμπορίας ανθρώπων και της γενετήσιας εκμετάλλευσης γυναικών και παιδιών, της παράνομης εμπορίας ναρκωτικών, της παράνομης εμπορίας όπλων, του ξεπλύματος χρήματος, της διαφθοράς, της παραχάραξης μέσω πληρωμής, της εγκληματικότητας στον χώρο της πληροφορικής και του οργανωμένου εγκλήματος. Έτσι, με την Απόφαση-Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ε.Ε.¹⁵ «για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος», ορίζεται (στο άρθρο 1) η εγκληματική οργάνωση ως «η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων, που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν αξιόποινες πράξεις, οι οποίες επισύρουν ποινή στερητική της ελευθερίας μεγίστης διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών ή βαρύτερη ποινή, με σκοπό να προσπορισθούν, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Τέλος, η «διαρθρωμένη ένωση» αποτελεί «η ένωση που δεν συγκροτείται τυχαία για την άμεση τέλεση μιας αξιόποινης πράξης, ούτε χρειάζεται να έχει

¹¹Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

¹²Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

¹³Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

¹⁴Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

¹⁵Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

επίσημα καθορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια στη συμμετοχή των μελών αυτών ή ανεπτυγμένη διάρθρωση».

Στο ελληνικό (ουσιαστικό) ποινικό δίκαιο το οργανωμένο έγκλημα ορίζεται και οριοθετείται από το άρθρο 187¹⁶:

«1. Όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακούργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.

2. Αυτός που διευθύνει την εγκληματική οργάνωση τιμωρείται με κάθειρξη.

3. Όποιος, εκτός από την περίπτωση της πρώτης παραγράφου, οργανώνεται με άλλον ή άλλους για να διαπράξουν κακούργημα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Με φυλάκιση έως τρία έτη τιμωρείται ο υπαίτιος αν η κατά το προηγούμενο εδάφιο ένωση έγινε για τη διάπραξη πλημμελήματος με το οποίο επιδιώκεται οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή η προσβολή της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της ανηλικότητας, της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας ή της παρουσίας.

4. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος με οποιονδήποτε τρόπο παρέχει σε άλλον κάθε είδους περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα ή κάθε είδους χρηματοοικονομικά μέσα ή οδηγίες, πληροφορίες ή κατευθύνσεις ή στρατολογεί νέα μέλη, γνωρίζοντας ότι με τον τρόπο αυτό διευκολύνει ή υποβοηθά την τέλεση των εγκληματικών δραστηριοτήτων της οργάνωσης της παραγράφου 1.

5. Οι διατάξεις των παραγράφων 1, 2 και 4 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και όταν οι προβλεπόμενες σε αυτό αξιόποινες πράξεις τελέσθηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή στρέφονταν κατά Έλληνα πολίτη ή κατά νομικού προσώπου που εδρεύει στην ημεδαπή ή κατά του Ελληνικού Κράτους, ακόμη και αν αυτές δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέσθηκαν.

6. Στις περιπτώσεις καταδίκης για αξιόποινες πράξεις του παρόντος άρθρου, καθώς και για τα συναφή αδικήματα που συνεκδικάστηκαν με την ίδια απόφαση, η ποινή δεν αναστέλλεται ούτε μετατρέπεται με κανέναν τρόπο, τυχόν δε ασκηθείσα έφεση δεν έχει αναστέλλουσα ισχύ.»

Ως προστατευόμενο αγαθό ορίζεται η «δημόσια τάξη», με την ένταση της προσβολής της να είναι αμφιλεγόμενη. Ορισμένοι υποστηρίζουν πως η προσβολή του έννομου αγαθού λαμβάνει μέρος στο βαθμό της αφηρημένης διακινδύνευσης ως πιθανότητα πραγμάτωσης, ενώ άλλοι έχουν υποστηρίξει ότι λαμβάνει μέρος στο βαθμό της δυνητικής διακινδύνευσης.

Η εγκληματολογική άποψη

Ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη δεκαετία του 1920 στην Αμερική και αρχικά αναφερόταν σε εθνικές ομάδες που εμπλέκονταν σε παράνομες δραστηριότητες, συνδέοντας το φαινόμενο με εγκληματικές οργανώσεις τύπου μαφίας.¹⁷ Στις ΗΠΑ, ο όρος περιλαμβάνει όλες τις μορφές εγκλημάτων που σχετίζονται με συνδικάτα, κοινοπραξίες και παράνομες συμφωνίες μεταξύ νόμιμων εταιρειών, υποδεικνύοντας ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν περιορίζεται μόνο στον υπόκοσμο και τους μετανάστες, αλλά έχει εδραιωθεί επίσης στον κόσμο των επιχειρηματιών και της πολιτικής. Αντίθετα, στην Ευρώπη, ο όρος χρησιμοποιείται ως επιθετικός προσδιορισμός για να αναδείξει την οργανωμένη διάσταση της εγκληματικής δραστηριότητας.

Οι διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις έχουν επικρίνει τον όρο «οργανωμένο έγκλημα» για την ασάφεια και τη συναισθηματική φόρτιση που φέρει. Ο Sellin επισημαίνει ότι ο όρος «οργανωμένο» είναι ασαφής και τονίζει ότι το οργανωμένο έγκλημα συνδυάζει οικονομικές επιχειρήσεις που οργανώνονται με σκοπό τη διεξαγωγή παράνομων δραστηριοτήτων, ενώ ο Schneider αναγνωρίζει τη δυσκολία στον προσδιορισμό του βαθμού οργάνωσης των εγκληματικών

¹⁶Βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

¹⁷Φ. Ριζάβα (2012), «Οργανωμένο Έγκλημα (Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση)», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 87-92

ομάδων. Ο Carter θεωρεί ότι ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» λειτουργεί ως ευφημισμός για ένα ευρύτερο πρόβλημα και έχει έναν επιχειρηματικό χαρακτήρα.

Ο Albinι προτιμά τον όρο «εγκληματικό συνδικάτο» για να αποφύγει τις αρνητικές σημειολογίες του όρου μαφία, ενώ ο Block χρησιμοποιεί τον όρο «παράνομες επιχειρήσεις» αντί του οργανωμένου εγκλήματος. Οι Passas, Levi και van Duyne προτιμούν τον όρο «επιχειρηματικό έγκλημα», επισημαίνοντας ότι είναι λιγότερο συναισθηματικά φορτισμένος και αναδεικνύει τον επιχειρηματικό χαρακτήρα των εγκληματικών οργανώσεων.

Στην ελληνική βιβλιογραφία, ο Αλεξιάδης κρίνει ότι ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» μπορεί να παραπέμπει σε μια καλά οργανωμένη εγκληματική πράξη και προτιμά τον όρο «οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα». Ο Μυλωνάς ασκεί κριτική στον όρο «οργανωμένο έγκλημα» ως ανακριβή και προτιμά την έκφραση «διαίτερες μορφές εμφάνισης της οργανωμένης εγκληματικότητας» για να περιγράψει σύγχρονα φαινόμενα όπως η τρομοκρατία και το οικονομικό έγκλημα.

Η έλλειψη ασφαλούς και εμπειρικά θεμελιωμένης γνώσης σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα προκαλεί αμφισβητήσεις για την ύπαρξη και την έκταση του φαινομένου στη συνολική εικόνα της εγκληματικότητας. Ο συνωμοτικός τρόπος δράσης και η μυστικότητα περιορίζουν την αποκάλυψη της εσωτερικής δομής και δραστηριότητας του οργανωμένου εγκλήματος. Ο Zachert παρατηρεί ότι το οργανωμένο έγκλημα που γίνεται αντιληπτό είναι συνήθως μια αποτυχημένη εκδοχή του, που δεν έχει καταφέρει να γίνει «αόρατο».

Η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού επιτρέπει διάφορες ερμηνείες, μερικές φορές υπερτονίζοντας ή υποβαθμίζοντας την πραγματική έκταση του φαινομένου. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ενίσχυση των κατασταλτικών μέτρων και περιορισμό των δικαιωμάτων των πολιτών. Οι αυξημένες κατασταλτικές δράσεις συχνά συνδέονται με την επαναφορά αυταρχικών πρακτικών και τη διεύρυνση του κοινωνικού ελέγχου μέσω του ποινικού δικαίου. Η προσπάθεια για τον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος συνδέεται με την ανάγκη προάσπισης των δημοκρατικών αρχών και των ατομικών δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας τις αντιφάσεις και τις προκλήσεις που συνδέονται με την κατανόηση και την καταπολέμηση του φαινομένου.

Θεωρητικές προσεγγίσεις

Η θεωρία της «αλλοδαπής συνωμοσίας» (“alien conspiracy”) έχει τις καταβολές της στις Η.Π.Α. μετά το τέλος του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, και έχει ως αφετηρία το αίσθημα ότι η το οργανωμένο έγκλημα είναι εισαγόμενο πρόβλημα που έφεραν μαζί τους εκείνη την περίοδο ομάδες μεταναστών στη χώρα.¹⁸ Παρόμοια άποψη επικράτησε και σε χώρες της Ευρώπης, με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και των σοσιαλιστικών καθεστώτων για τα κύματα μετανάστευσης από τη Ρωσία και την ανατολική Ευρώπη. Η πρακτική βάση της θεωρίας αποτελεί η ιδέα ότι άτομα από «κατώτερες» κοινότητες που ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικές και οικονομικές βαθμίδες, φτάνουν στην καινούργια τους χώρα με σκοπό να απειλήσουν τις αξίες και αρχές της. Το πρόβλημα της θεωρίας αυτής αποτελεί, πέρα από την στόχευση και την περιθωριοποίηση συγκεκριμένων πληθυσμών με αυθαίρετα κριτήρια, ότι αποποιεί την ευθύνη αυτών των κρατών για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας και ανάγει το πρόβλημα ως κάτι εντελώς «ξένο».

Η κοινωνιολογική προσέγγιση βασίζεται κυρίως στη θεωρία του εθνοτικού/πολιτισμικού μοντέλου ανάλυσης του οργανωμένου εγκλήματος και στη θεωρία της οικογένειας. Η κοινή εθνοτική καταγωγή αποτελεί βασικό συνδετικό κρίκο για την οργάνωση μιας εγκληματικής ομάδας, με τους δεσμούς ανάμεσα στα μέλη να είναι πολύ ισχυροί, παίρνοντας έτσι τη μορφή μιας «αδελφότητας». Παράλληλα, θεωρείται λογικό ότι η οικογένεια ως θεσμός διευκολύνει την εμπλοκή σε τέτοιου είδους επικίνδυνες δραστηριότητες, πολύ περισσότερο από την συμμετοχή σε οργανώσεις με άτομα τα οποία κάποιος δεν έχει καμία προσωπική σχέση, και επομένως δυσκολεύεται να εμπιστευτεί. Αυτές η δύο θεωρίες συνδέονται και με τη θεωρία των εγκληματικών

¹⁸Δ. Ζιούβας (2022), ό.π., σελ. 39-51

κοινωνικών δικτύων, τα οποία χαρακτηρίζονται από ευκαιριακό σχηματισμό, εναλλάξιμα μέλη, και απουσία ισχυρής ιεράρχησης. Με αυτόν τον τρόπο βασίζονται σε ένα δίκτυο προσωπικών σχέσεων μεταξύ εξαρτώμενων ομάδων, με διαφορετικούς ρόλους σε μία εγκληματική δραστηριότητα.

Η «θεωρία της επιχείρησης» (“enterprise theory”) του οργανωμένου εγκλήματος αναπτύχθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες τις δεκαετίες του ‘60 και ‘70 από τους Schelling και Smith Jr., και αναδεικνύει το κέρδος ως το σημαντικότερο στοιχείο μιας εγκληματικής οργάνωσης, υπό το πρίσμα της λειτουργίας της με τρόπο ίδιο με μία επιχείρηση, και την παραγωγή του «προϊόντος» το έγκλημα. Οι δεσμοί μεταξύ των μελών είναι αδύναμοι και δεν υφίστανται παράγοντες όπως η εθνικότητα ή ο πολιτισμός που να αποτελούν κοινά συνεκτικά στοιχεία για τα μέλη. Με αυτήν την προσέγγιση η εγκληματική οργάνωση δεν αποτελεί παρενέργεια της λειτουργίας της οικονομίας αλλά βασικό συντελεστή, προσφέροντας προϊόντα σε τομείς που απαγορεύονται. Αποτέλεσμα αυτών είναι να συνδυάζεται η παράνομη προσφορά με πρακτικές που συνήθως εντοπίζονται σε νόμιμες επιχειρήσεις.

Η μαρξιστική άποψη προσεγγίζει το οργανωμένο έγκλημα ταξικά, καθώς πιστεύει ότι προσφέρει διέξοδο σε χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, βοηθά το βιοπορισμό τους και τους προσφέρει συνθήκες ζωής που δεν θα είχαν διαφορετικά κάτω από το καπιταλιστικό σύστημα. Η ιεραρχία των στρωμάτων σε μία εγκληματική οργάνωση ακολουθεί την κοινωνική κατανομή στο οικονομικό σύστημα, με τα χαμηλότερα στρώματα να έχουν πιο επικίνδυνους και αναλώσιμους ρόλους σε σχέση με τα υψηλότερα. Την ίδια στιγμή, η επιβίωση και η εξάπλωση των δραστηριοτήτων αυτών απαιτεί συνεργασία με επαγγέλματα «ανώτερης» κοινωνικής θέσης, όπως δικηγόροι, αστυνομικοί και λογιστές, και συχνά οι σχέσεις αυτές επεκτείνονται και στο κράτος, με πρακτικές όπως το χρηματισμό να έχουν το στόχο της διευκόλυνσης των εγκληματικών δραστηριοτήτων και την αποφυγή συνεπειών.

Στην αντίπερα όχθη οργάνωσης και λειτουργίας των δικτύων που αναφέρθηκαν προηγουμένως είναι η προσέγγιση του ιεραρχικού μοντέλου, το οποίο καθιερώθηκε με την αποκάλυψη της οργάνωσης της μαφίας από πρώην μέλη της τη δεκαετία του ‘60. Η μορφή που είχε ήταν πυραμιδοειδής, στην κορυφή της οποίας ήταν οι αδιαμφισβήτητοι ηγέτες δίνοντας εντολές που οι «κατώτεροι» ιεραρχικά έπρεπε να ακολουθήσουν πιστά, με αυστηρούς κανόνες συμπεριφοράς, όπου η μη τήρηση τους επέφερε ποινές. Η προσέγγιση αυτή επικρίθηκε αργότερα, διότι αμφισβητήθηκε το πόσο ήταν ρεαλιστική η εξίσωση αυτού του ιεραρχικού τρόπου οργάνωσης με άλλα είδη εγκληματικών οργανώσεων.

Τέλος, αναφορά θα γίνει και στη «θεωρία της προστασίας» (“protection theory”). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή το οργανωμένο έγκλημα έχει μία σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλοεξυπηρέτησης μεταξύ των οργανώσεων και των κρατικών θεσμών. Συγκεκριμένα η μαφία σε ορισμένες περιοχές συμπληρώνει ή αντικαθιστά το ρόλο του κράτους, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την παροχή αναγκαστικής «προστασίας», που ως αποτέλεσμα είχε την άτυπη «αστυνόμηση» των κατοίκων. Η ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων και η εξάπλωση της διαθφοράς, σε συνδυασμό με την παρουσία κοινών οικονομικών συμφερόντων αποτέλεσε ανασταλτικός παράγοντας ουσιαστικής αντιμετώπισης των εγκληματικών ομάδων. Μάλιστα, οι διαβόητες σχέσεις που είχε η μαφία στις Ηνωμένες Πολιτείες με μέλη του δικαστικού και πολιτικού σώματος, αλλά και με μέλη των μυστικών υπηρεσιών, δημιουργούν μια ξεκάθαρη εικόνα για την έκταση αυτών των οργανώσεων και της επιρροής τους στις δημοκρατικές διαδικασίες της χώρας και όχι μόνο.

1.3. Η σχέση μεταξύ οικονομικού και επιχειρηματικού εγκλήματος

Η οριοθέτηση του εγκλήματος του λευκού περιλαίμιου από το οικονομικό έγκλημα είναι ένα σημαντικό θέμα, καθώς αν και αυτά τα δύο είδη εγκλημάτων παρουσιάζουν κάποιες ομοιότητες, υπάρχουν και σημαντικές διαφορές.¹⁹

¹⁹X. Δημόπουλος (2012), ό.π., σελ. 191-194

Το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου αναφέρεται κυρίως σε εγκλήματα που διαπράττονται από άτομα υψηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης, συνήθως στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Αυτά τα εγκλήματα χαρακτηρίζονται από την κατάχρηση εμπιστοσύνης και δύναμης και συχνά δεν είναι εμφανή ή βίαια. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την κατάχρηση εξουσίας, την απάτη, τη δωροδοκία και τη διαφθορά. Ο όρος «λευκό περιλαίμιο» αναφέρεται κυριολεκτικά στο επαγγελματικό ντύσιμο των ατόμων που διαπράττουν αυτά τα εγκλήματα, δηλαδή σε άτομα που συνήθως εργάζονται σε γραφεία και υψηλές θέσεις διοίκησης.

Το οικονομικό έγκλημα, από την άλλη, είναι ένας ευρύτερος όρος που περιλαμβάνει κάθε είδους παράνομη δραστηριότητα που σχετίζεται με την οικονομία και τις συναλλαγές. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει εγκλήματα όπως η φοροδιαφυγή, το ξέπλυμα χρήματος, η απάτη σε επίπεδο επιχειρήσεων, η παραβίαση των νόμων περί ανταγωνισμού και άλλες μορφές παράνομης οικονομικής δραστηριότητας.

Παρόλο που τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου συνδέονται στενά με το οικονομικό έγκλημα, δεν είναι ταυτόσημα. Μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις όπου ένα οικονομικό έγκλημα να μην εμπίπτει στην κατηγορία του λευκού περιλαίμιου, αν για παράδειγμα διαπράττεται από άτομα χαμηλότερης κοινωνικής ή επαγγελματικής θέσης, χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις ή πρόσβαση σε εταιρικές ή διοικητικές δομές.

Η προσέγγιση των Slapper και Tombs²⁰ δίνει μεγαλύτερη σημασία στα εγκλήματα ατόμων ή ομάδων που διαπράττονται για την εξυπηρέτηση ισχυρών γκρουπ οργανισμών και των στόχων τους, καθώς πιστεύουν ότι η έμφαση στα εγκλήματα ιδιωτών αντιμετωπίζει περισσότερες δυσκολίες από άποψη ορισμού τους και αποσαφήνιση των χαρακτηριστικών τους. Ούτως ή άλλως, πιστεύουν ότι στο σύγχρονο κοινωνικοοικονομικό καθεστώς τα εγκλήματα αυτών των οργανισμών, και ιδιαίτερα εταιριών περιορισμένης ευθύνης έχουν μεγαλύτερες επιπτώσεις στην οικονομία και στην κοινωνία.

Η Σύσταση Νο R (81) 12 του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία υιοθετήθηκε το 1981 και ασχολείται με την οικονομική εγκληματικότητα έχει στόχο να προσδιορίσει την έννοια του οικονομικού εγκλήματος, καθώς αναγνωρίζεται η δυσκολία να δοθεί ένας ακριβής ορισμός.²¹ Αντί για έναν συγκεκριμένο ορισμό, η Σύσταση προτείνει τη χρήση ενός καταλόγου εγκλημάτων και μιας υποσημείωσης για να καθοριστεί πότε ένα έγκλημα μπορεί να θεωρηθεί οικονομικό.

Αναγνωρίζεται ότι η φύση του οικονομικού εγκλήματος είναι πολύπλοκη και δύσκολα ορίζεται με ακρίβεια. Γι' αυτό, χρησιμοποιείται ένας κατάλογος εγκλημάτων (αναφορά στο αντικείμενο) και μια υποσημείωση που λαμβάνει υπόψη τη ζημία που προκαλείται και την ιδιότητα του δράστη: ένα έγκλημα θεωρείται οικονομικό όταν προκαλεί ή μπορεί να προκαλέσει σημαντική ζημία, προϋποθέτει ειδικές επιχειρηματικές γνώσεις από τους δράστες, και πρέπει να έχει διαπραχθεί στο πλαίσιο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων του δράστη.

Παράλληλα, παρατηρείται επικάλυψη ανάμεσα στο οικονομικό έγκλημα και το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου. Τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου συνήθως διαπράττονται από άτομα με υψηλή κοινωνικοοικονομική θέση στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Αν και δεν αποσαφηνίζεται πάντα αν τα εγκλήματα αυτά αποσκοπούν στο προσωπικό κέρδος ή στο κέρδος της επιχείρησης, έχουν σοβαρές συνέπειες για την οικονομία και την κοινωνία.

Τα οικονομικά εγκλήματα προκαλούν ζημία σε μεγάλο αριθμό ατόμων, όπως συνεργάτες, υπαλλήλους, ανταγωνιστές, πελάτες, και πιστωτές, βλάπτουν την εθνική ή/και διεθνή οικονομία, και υπονομεύουν την εμπιστοσύνη στο οικονομικό σύστημα.

Η Σύσταση καταγράφει διάφορα εγκλήματα που θεωρούνται ή μπορεί να θεωρηθούν ως οικονομικά εγκλήματα, περιλαμβάνοντας:

1. Αθέμιτες προμήθειες και καταχρήσεις χορηγήσεων, σε περιπτώσεις κατάχρησης κρατικών ή διεθνών οικονομικών πόρων.
2. Εγκλήματα στον τομέα της πληροφορικής, τα οποία περιλαμβάνουν την κλοπή δεδομένων, την παραβίαση απορρήτων, και την παρέμβαση σε δεδομένα υπολογιστών. Το ηλεκτρονικό έγκλημα

²⁰G.Slapper, St. Tombs (1999), ό.π., σελ. 8-16

²¹X. Δημόπουλος (2012), ό.π., σελ. 191, επίσης βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

παρουσιάζεται σε διάφορες μορφές, όπως η απάτη στο διαδίκτυο, η κλοπή ταυτότητας, το ξέπλυμα χρήματος, και η διακίνηση πορνογραφικού υλικού.

3. Εξαπάτηση προς ζημία των πιστωτών, που περιλαμβάνει περιπτώσεις χρεοκοπίας και παραβίασης δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

4. Φορολογικές παραβάσεις, όσον αφορά την αποφυγή καταβολής φόρων και δαπανών κοινωνικού χαρακτήρα από επιχειρήσεις, μια συχνή πρακτική που συνδέεται με τη φοροδιαφυγή.

5. Εγκλήματα στις χρηματιστηριακές και τραπεζικές συναλλαγές, που αφορούν απάτες και παραβάσεις των νόμων που διέπουν τις χρηματιστηριακές και τραπεζικές συναλλαγές, όπως η πώληση άχρηστων μετοχών.

6. Εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος: Αναφέρονται περιπτώσεις παραβίασης περιβαλλοντικών κανονισμών από εταιρείες, που συχνά σχετίζονται με τη μόλυνση και άλλες περιβαλλοντικές ζημιές.

7. Εγκλήματα κατά της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων: Αυτά τα εγκλήματα περιλαμβάνουν την έκθεση των εργαζομένων σε επικίνδυνες συνθήκες εργασίας, όπως βιομηχανικές μολύνσεις και έλλειψη μέτρων προστασίας.

8. Εξαπάτηση καταναλωτών, που περιλαμβάνει παραπλανητικές δηλώσεις στα προϊόντα, παροχή επικίνδυνων τροφίμων, και κυκλοφορία μη ασφαλών προϊόντων.

Η Σύσταση Νο R (81) 12 του Συμβουλίου της Ευρώπης προσφέρει ένα πλαίσιο για την αναγνώριση και κατανόηση των οικονομικών εγκλημάτων, ενσωματώνοντας τα σε μια ευρύτερη κατηγορία εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου. Η ανάλυση δείχνει την πολυπλοκότητα αυτών των εγκλημάτων και την ανάγκη για ένα νομικό πλαίσιο που να μπορεί να τα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά, δεδομένων των σοβαρών κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών συνεπειών τους.

1.4. Το επιχειρηματικό έγκλημα

Η πρόκληση του ορισμού του εταιρικού εγκλήματος είναι ότι δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός. Οι Slapper και Tombs²² αντλούν από τον ορισμό του Kramer, ο οποίος επικεντρώνεται σε εγκληματικές πράξεις που προκύπτουν από εσκεμμένη λήψη αποφάσεων ή αμέλεια από άτομα σε οργανωτικές θέσεις. Αυτές οι πράξεις έχουν σκοπό το όφελος της εταιρείας και συνάδουν με τους κανονιστικούς στόχους και τις διαδικασίες της. Ωστόσο, οι ίδιοι κρίνουν αυτόν τον ορισμό ως υπερβολικά περιοριστικό επειδή αποκλείει πράξεις που ρυθμίζονται από διοικητικούς και πολιτικούς νόμους. Για να το αντιμετωπίσουν, προτείνουν έναν επεκταμένο ορισμό για το εταιρικό έγκλημα το οποίο «περιλαμβάνει κάθε πράξη από μια εταιρεία που τιμωρείται από το κράτος, ανεξαρτήτως αν τιμωρείται σύμφωνα με διοικητικό, πολιτικό ή ποινικό δίκαιο» και «περιλαμβάνει πράξεις που υπόκεινται σε αγωγές για αδικοπραξία, ανεξαρτήτως του επίσημου καθεστώτος του ενάγοντα».

Οι Slapper και Tombs αντιτίθενται στη χρήση παραδοσιακών νομικών εννοιών όπως το «actus reus» («μια απαγορευμένη πράξη») και το «mens rea» («ένα ένοχο μυαλό») για το εταιρικό έγκλημα. Αυτές οι έννοιες συχνά είναι ανεπαρκείς για την κατανόηση του εταιρικού κακούργηματος, το οποίο περιλαμβάνει σύνθετες οργανωτικές δυναμικές αντί για απλές ατομικές προθέσεις και ενέργειες. Αντ' αυτού, τονίζουν την ανάγκη να εξεταστεί το εταιρικό έγκλημα μέσα από την οπτική των οργανωτικών δομών και πολιτισμών. Υποστηρίζουν ότι το εταιρικό έγκλημα μπορεί να είναι προϊόν της δομής, του πολιτισμού και των λειτουργικών κανόνων της οργάνωσης, και όχι απλά το αποτέλεσμα ατομικής κακής συμπεριφοράς. Αυτή η προοπτική αμφισβητεί την άποψη ότι το εταιρικό έγκλημα προέρχεται από τις προσωπικότητες των εμπλεκόμενων, προτείνοντας αντ' αυτού ότι συχνά προκύπτει από τα εγγενή χαρακτηριστικά της οργάνωσης.

Παράλληλα τίθεται επίσης το ζήτημα της οργανωτικής λογικής. Ενώ οι οργανώσεις συχνά παρουσιάζονται ως λογικές οντότητες με σαφείς στόχους, οι συγγραφείς σημειώνουν ότι αυτή η λογική μπορεί να είναι υπερβολική απλούστευση. Οι στόχοι και οι λειτουργίες των οργανώσεων

²²G.Slapper, St. Tombs (1999), ό.π., σελ. 16-19

μπορούν να είναι σύνθετοι και ενδέχεται να μην ευθυγραμμίζονται πάντα με τους δηλωμένους στόχους τους.

Οι Slapper και Tombs προτείνουν έναν περιεκτικό ορισμό του εταιρικού εγκλήματος που περιλαμβάνει πράξεις και παραλείψεις που δεν έχουν καταδικαστεί επίσημα από τα δικαστήρια. Αυτή η προσέγγιση αποσκοπεί στο να εξετάσει σημαντικά ζητήματα που ενδέχεται να μην έχουν νομικά αναγνωριστεί αλλά είναι κρίσιμα για την κατανόηση του εταιρικού κακούργηματος. Επίσης, με αυτό τον τρόπο γίνεται προσπάθεια να αποφευχθούν προκαταλήψεις με βάση την κοινωνικοοικονομική τάξη.

Την ίδια στιγμή υπογραμμίζεται η ένταση μεταξύ νομικών ορισμών και ηθικών κριτικών. Ενώ οι νομικοί ορισμοί παρέχουν ένα χρήσιμο πλαίσιο, δεν είναι απαλλαγμένοι από ηθικές επιλογές και προκαταλήψεις. Εστιάζοντας στις νομικές κατηγορίες, οι Slapper και Tombs επιδιώκουν να αποφύγει την ηθικολογία και τονίζουν το χάσμα μεταξύ νομικών προτύπων και πραγματικής εταιρικής συμπεριφοράς.

1.5. Το ζήτημα της ποινικής ευθύνης ενός νομικού προσώπου

Η επιχειρηματική δράση των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της σύγχρονης οικονομίας, επηρεάζοντας καθοριστικά την πορεία και την εξέλιξή της.²³ Τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ενσωματώνουν μεγάλο μέρος των παραγωγικών και εμπορικών δραστηριοτήτων στην οικονομία, περιλαμβάνοντας την παραγωγή, μεταποίηση, εμπορία και παροχή υπηρεσιών. Παράλληλα, αποτελούν την κύρια πηγή χρηματοδότησης ερευνητικών προγραμμάτων και εκμεταλλεύονται τα επιτεύγματα της τεχνολογίας για τη βελτίωση της παραγωγής, τη μείωση του κόστους και την αύξηση της παραγωγικής ικανότητας.

Η κυριαρχία των ιδιωτικών κεφαλαίων στη σύγχρονη καπιταλιστική οικονομία δεν περιορίζεται πλέον μόνο σε δυτικές χώρες, αλλά έχει επεκταθεί παγκοσμίως, χάρη στην κατάρρευση του σοσιαλιστικού συστήματος. Η δημιουργία πολυεθνικών οικονομικών κολοσσών έχει οδηγήσει σε υπερσυγκέντρωση κεφαλαίων και την κατανομή της παραγωγικής διαδικασίας σε όλα τα στάδια, από την εξόρυξη πρώτων υλών έως την τελική πώληση προϊόντων.

Στην πράξη, η ισχύς αυτών των πολυεθνικών εταιρειών εκτείνεται σε πολλές περιοχές, ελέγχοντας σημαντικές αγορές και χρηματοπιστωτικά συστήματα. Με την προώθηση της ηλεκτρονικής τεχνολογίας και των ηλεκτρονικών συναλλαγών, εξασφαλίζουν επίσης τον έλεγχο της διακίνησης του χρήματος.

Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, λόγω της κυριαρχίας τους στην οικονομία, απαιτεί προσεκτική ανάλυση με βάση τη δομή και τη λειτουργία τους. Η μελέτη της ποινικής ευθύνης πρέπει να επικεντρώνεται στην εξέταση των επιπτώσεων της επιχειρηματικής δραστηριότητας αυτών των νομικών προσώπων, ιδιαίτερα σε περιβαλλοντικά αγαθά και τη ζωή και υγεία των καταναλωτών και των εργαζομένων.

Η τάση της ιδιωτικοποίησης και η συρρίκνωση των δημόσιων εταιρειών οδηγεί σε αύξηση των περιβαλλοντικών και υγειονομικών κινδύνων που συνδέονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα των πολυεθνικών. Ειδικότερα, η έκθεση των εργαζομένων σε επικίνδυνες ουσίες, η μόλυνση του περιβάλλοντος από βιομηχανικές δραστηριότητες και η παραβίαση των κανόνων υγιεινής και ασφάλειας είναι συνήθεις παράγοντες που σχετίζονται με την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων.

Τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος και κατά της υγείας των καταναλωτών και των εργαζομένων είναι κεντρικά θέματα στη βιβλιογραφία για την ποινική ευθύνη νομικών προσώπων, δεδομένου ότι οι επιπτώσεις τους είναι σημαντικές και συχνές. Η εστίαση σε αυτά τα πεδία επιτρέπει την αναγνώριση κοινών χαρακτηριστικών και την κατανόηση των επιχειρηματικών πολιτικών που οδηγούν σε παράνομες συμπεριφορές. Ειδικότερα, η επιδίωξη της αύξησης της

²³A. Παпанεοφύτου (2012), «Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων (Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία- δράστη;)», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 11-12

κερδοφορίας και της μείωσης του κόστους συχνά οδηγεί σε παραβίαση των περιβαλλοντικών και υγειονομικών κανονισμών.

Σημαντική στιγμή στην εξέλιξη της ποινικής ευθύνης των εταιρειών, και ιδιαίτερα στο αγγλικό δίκαιο, αποτέλεσαν το 1944 τρεις σημαντικές νομικές υποθέσεις: DPP v. Kent and Sussex Contractors, R v. ICR Road Haulage Ltd και Moore v. Bresler.²⁴ Οι υποθέσεις αυτές καθιέρωσαν ότι μια εταιρεία μπορούσε να θεωρηθεί ποινικά υπεύθυνη για αδικήματα που απαιτούσαν «mens rea», δηλαδή «ένοχη πρόθεση», κάτι που παραδοσιακά εφαρμόζονταν μόνο σε φυσικά πρόσωπα. Αυτή η εξέλιξη αποτέλεσε μια επαναστατική αλλαγή, καθώς αναγνώριζε ότι μια εταιρεία μπορούσε να διαθέτει πρόθεση και να θεωρείται ποινικά υπεύθυνη για τις πράξεις της.

Το βασικό ζήτημα που εξετάστηκε σε αυτές τις υποθέσεις ήταν κατά πόσον μια εταιρεία, ως νομικό πρόσωπο, μπορούσε να διαμορφώσει την απαραίτητη πρόθεση για τη διάπραξη εγκλημάτων, όπως η απάτη ή η συνωμοσία. Τα δικαστήρια κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι πράξεις και οι προθέσεις των στελεχών ή διευθυντών της εταιρείας μπορούσαν να αποδοθούν στην ίδια την εταιρεία, καθιστώντας την έτσι υπεύθυνη για εγκλήματα που απαιτούσαν ψυχική συνδρομή.

Οι συνέπειες αυτών των υποθέσεων ήταν βαθιές, καθώς έθεσαν τα θεμέλια για το δόγμα της ταυτοποίησης, όπου η ενοχή μιας εταιρείας μπορούσε να εδραιωθεί βάσει των πράξεων και των προθέσεων των ανώτερων εκπροσώπων της. Αυτό το δόγμα επιβεβαιώθηκε περαιτέρω σε μεταγενέστερες υποθέσεις, όπως η R v. Northern Strip Mining Construction Company το 1965, όπου μια εταιρεία κατηγορήθηκε για ανθρωποκτονία, και η Robert Millar (Contractors) Ltd το 1970, όπου τόσο η εταιρεία όσο και ο διευθύνων σύμβουλος της καταδικάστηκαν μετά από ένα θανατηφόρο ατύχημα που προκλήθηκε από εταιρική αμέλεια. Αυτές οι υποθέσεις αναδεικνύουν την εξελισσόμενη νομική οπτική για το εταιρικό έγκλημα, αναγνωρίζοντας ότι οι εταιρείες, παρά το γεγονός ότι είναι τεχνητές οντότητες, μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για σοβαρά αδικήματα, επεκτείνοντας έτσι το πεδίο εφαρμογής του ποινικού δικαίου για να συμπεριλάβει εταιρικές οντότητες παράλληλα με τα φυσικά πρόσωπα.

Μετά τις αποφάσεις του 1944, η πρόθεση μιας εταιρείας συνδέθηκε με την «mens rea» (ενοχή) των υπαλλήλων της, αλλά δεν ήταν όλοι οι υπάλληλοι που είχαν την «mens rea» της εταιρείας. Ο προσδιορισμός της εταιρικής πρόθεσης απαιτεί τη μετατροπή των πράξεων και των σκέψεων των ατόμων σε πράξεις της εταιρείας, σύμφωνα με την αρχή της ταύτισης. Ορισμένα κριτήρια για τον καθορισμό ποιοι εκπροσωπούν τη «σκέψη» της εταιρείας έχουν προταθεί, με σημαντική απόφαση στην υπόθεση Tesco Supermarkets Ltd v. Nattrass (1972), όπου ο Viscount Dilhorne τόνισε ότι ο υπεύθυνος πρέπει να έχει πραγματικό έλεγχο των δραστηριοτήτων της εταιρείας και να μην είναι υπόλογος σε κάποιον άλλον μέσα στην εταιρεία.

Στην υπόθεση H.L. Bolton (Engineering) Co. Ltd v. T.J. Graham & Sons (1957), ο Lord Denning χρησιμοποίησε τη μεταφορά της εταιρείας ως ανθρώπινου σώματος, υποδεικνύοντας ότι οι διευθυντές και διαχειριστές, που αντιπροσωπεύουν το καθοδηγητικό μυαλό της εταιρείας, είναι υπεύθυνοι για τις ενέργειές της. Ωστόσο, η αυστηρή προσέγγιση του «ελεγκτικού αξιωματικού» περιορίζει την ευθύνη της εταιρείας και καθιστά δύσκολη την καταδίκη της για σοβαρά εγκλήματα.

Ο Lord Justice Bingham, σε προδικαστική απόφαση το 1990 σχετικά με το αν η εταιρεία P&O European Ferries μπορούσε να κατηγορηθεί για ανθρωποκτονία εξ αμελείας λόγω του ναυαγίου του πλοίου Herald of Free Enterprise, δήλωσε ότι απαιτείται να αποδειχθεί ότι η ενοχή βαρύνει έναν ή περισσότερους διευθυντές. Η αποτυχία της δίωξης πέντε ανώτερων υπαλλήλων οδήγησε και στην κατάρρευση της υπόθεσης εναντίον της εταιρείας. Η απόφαση του Bingham περιορίζει την ευθύνη της εταιρείας, αναφέροντας ότι η ευθύνη για ανθρωποκτονία εξ αμελείας πρέπει να αποδεικνύεται με σαφή στοιχεία για την ενοχή της εταιρείας. Οι κανόνες ευθύνης για σοβαρά εγκλήματα ευνοούν τις εταιρείες, καθώς η εφαρμογή της αρχής της «αθροιστικής ευθύνης» (“aggregation principle”) ενδέχεται να κάνει πιο δύσκολη τη δίωξη των εταιρειών για σοβαρά εγκλήματα, ενώ η δίωξη ατόμων μπορεί να είναι πιο εφικτή.

²⁴G.Slapper, St. Tombs (1999), ό.π. σελ. 28-34

Μέχρι το 1994, όταν η OLL Ltd έγινε η πρώτη εταιρεία που καταδικάστηκε για ανθρωποκτονία εξ αμελείας, οι καταδίκες εταιρειών για σοβαρά εγκλήματα ήταν ελάχιστες. Η υπόθεση της OLL Ltd και του διευθυντή της, Peter Kite, έγινε το 1994, όπου η εταιρεία καταδικάστηκε για τη θανατηφόρα πτώση τεσσάρων εφήβων, και ακολούθησαν και άλλες περιπτώσεις. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι παρά τις δημόσιες αντιδράσεις, η ανάπτυξη του νόμου για την εταιρική ανθρωποκτονία καθυστέρησε, με μόνο ελάχιστες καταδίκες να έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα.

Στο ελληνικό νομικό πλαίσιο δεν προβλέπεται μέχρι και σήμερα η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων.

1.6. Το ελληνικό νομικό πλαίσιο προστασίας από το οικονομικό έγκλημα

Η ελληνική νομοθεσία για την καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος είναι πλούσια και καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, από τη φοροδιαφυγή και τη διαφθορά μέχρι το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Ακολουθούν μερικοί από τους πιο σημαντικούς νόμους που έχουν θεσπιστεί για την αντιμετώπιση αυτών των εγκλημάτων:

1. Νόμος 3691/2008²⁵ για την Πρόληψη της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες: Αυτός ο νόμος, που είναι γνωστός ως ο νόμος για το ξέπλυμα χρήματος, εναρμονίζει την ελληνική νομοθεσία με την ευρωπαϊκή και διεθνή πρακτική. Κύριοι στόχοι του είναι η πρόληψη και καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος, καθώς ορίζει τα αδικήματα που σχετίζονται με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και καθορίζει τις διαδικασίες για την εντοπισμό και κατάσχεση παράνομων κεφαλαίων. Επιπρόσθετα, επιβάλλει υποχρεώσεις στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και άλλα πρόσωπα που ασχολούνται με οικονομικές συναλλαγές (π.χ. δικηγόροι, λογιστές) να λαμβάνουν μέτρα για την αποτροπή του ξεπλύματος χρήματος, όπως η ταυτοποίηση πελατών και η αναφορά ύποπτων συναλλαγών. Επίσης, προβλέπεται η δημιουργία της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, η οποία αρχή είναι υπεύθυνη για την παρακολούθηση των οικονομικών συναλλαγών και την εφαρμογή των μέτρων πρόληψης.

2. Νόμος 3842/2010²⁶ για την Αντιμετώπιση της Φοροδιαφυγής: Ο Νόμος 3842/2010 αποτελεί μια σημαντική νομοθετική πρωτοβουλία για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Περιλαμβάνει αυστηρότερες ποινές για φορολογικά αδικήματα, καθώς προβλέπονται υψηλά πρόστιμα και ποινές φυλάκισης για παραβάτες που εμπλέκονται σε φοροδιαφυγή, μέτρα για την ενίσχυση των φορολογικών ελέγχων, διότι εισάγεται ένα αυστηρότερο πλαίσιο για τους φορολογικούς ελέγχους και την επιβολή κυρώσεων, και διασταυρώσεις στοιχείων. Η νομοθεσία προβλέπει την υποχρέωση διασταύρωσης φορολογικών στοιχείων και εισοδημάτων, καθώς και την ενίσχυση των εργαλείων παρακολούθησης των φορολογουμένων.

3. Νόμος 4557/2018²⁷ για την Εναρμόνιση με την Τέταρτη Οδηγία της Ε.Ε. για το Ξέπλυμα Χρήματος: Ο Νόμος 4557/2018 επικαιροποιεί και εναρμονίζει το ελληνικό νομικό πλαίσιο με την Τέταρτη Οδηγία της Ε.Ε. για το ξέπλυμα χρήματος, περιλαμβάνοντας ενισχυμένα μέτρα δέουσας επιμέλειας. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να εφαρμόζουν αυστηρά μέτρα για την ταυτοποίηση και τον έλεγχο των πελατών τους, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις υψηλού κινδύνου. Τονίζεται, επίσης, η διαφάνεια και η καταγραφή πραγματικών δικαιούχων. Ο νόμος απαιτεί την καταγραφή και δημοσιοποίηση των πραγματικών δικαιούχων εταιρειών και άλλων νομικών προσώπων για την αποτροπή της ανώνυμης ιδιοκτησίας και τον έλεγχο των κινδύνων από τις σχετικές συναλλαγές. Την ίδια στιγμή, ο νόμος προβλέπει αυστηρότερες κυρώσεις για μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται στους φορείς που εμπλέκονται σε οικονομικές συναλλαγές.

²⁵<https://www.e-nomothesia.gr/kat-egklema-organomeno/n-3691-2008.html>, επίσης βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

²⁶<https://www.taxheaven.gr/law/3842/2010>, επίσης βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

²⁷<https://www.taxheaven.gr/law/4557/2018>, επίσης βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

4. Νόμος 3560/2007²⁸ για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς: Αυτός ο νόμος εισάγει μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς, ιδίως στον δημόσιο τομέα. Προβλέπεται ποινικοποίηση της δωροδοκίας, καθώς επιβάλλονται αυστηρές ποινές για τη δωροδοκία, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Παράλληλα, ενισχύεται η διαφάνεια και η υπευθυνότητα στις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων, απαιτώντας την εφαρμογή αυστηρών διαδικασιών ελέγχου, και επίσης ορίζονται μέτρα για τη διαφάνεια στις οικονομικές συναλλαγές των δημοσίων υπαλλήλων και την καταπολέμηση της κατάχρησης εξουσίας.

Η νομοθεσία αυτή δημιουργεί ένα συνεκτικό και αυστηρό πλαίσιο για την πρόληψη και την καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος στην Ελλάδα, προσφέροντας εργαλεία στις αρχές για την αποτελεσματική διαχείριση και αποτροπή τέτοιων δραστηριοτήτων.

1.7. Η Κριτική Εγκληματολογία

Η Κριτική Εγκληματολογία, ή αλλιώς Νέο-Μαρξιστική Εγκληματολογία, εμφανίστηκε ως ένα νεανικό κίνημα αμφισβήτησης των παραδοσιακών αντιλήψεων περί εγκλήματος κατά τις κοινωνικές αναταράξεις των δεκαετιών του 1960 και 1970.²⁹ Οι ρίζες της βρίσκονται στη μαρξιστική σκέψη, όπου το έγκλημα θεωρείται αποτέλεσμα των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων που πηγάζουν από τον καπιταλισμό. Οι θεωρίες αυτές αντλούν από τις απόψεις των Karl Marx και Friedrich Engels, σύμφωνα με τις οποίες το έγκλημα αποτελεί απόρροια της ταξικής πάλης και της κοινωνικής εκμετάλλευσης. Οι παραδοσιακές αντιλήψεις, που συνδέουν το έγκλημα με τη φτώχεια ή άλλες βιολογικές και ψυχολογικές παραμέτρους, θεωρούνται από τους θεωρητικούς της Νέας Εγκληματολογίας ανεπαρκείς.

Η εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης στις σοσιαλιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, παρά τις διαφορές από τη Δύση, ακολούθησε παρόμοιες γραμμές, ειδικά μετά τις πολιτικές αλλαγές της δεκαετίας του 1980. Η μαρξιστική εγκληματολογία έδινε έμφαση στη μελέτη του εγκλήματος ως κοινωνικό φαινόμενο που προκαλείται από τις υφιστάμενες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Ωστόσο, οι Νέοι Εγκληματολόγοι, όπως οι Taylor, Walton και Young, επιχείρησαν να αναμορφώσουν τις εγκληματολογικές θεωρίες και να απομακρύνουν τη μελέτη του εγκλήματος από τις παραδοσιακές της κατευθύνσεις. Ανέδειξαν το έγκλημα ως μια κοινωνική πραγματικότητα που προκύπτει από τον συγκρουσιακό χαρακτήρα των κοινωνικών σχέσεων, και όχι ως πρόβλημα των ατόμων ή των κατώτερων τάξεων.

Οι Νέοι Εγκληματολόγοι στόχευσαν στην εξάλειψη της διάκρισης μεταξύ της ατομικής κοινωνικής συμπεριφοράς και των κρατικών δραστηριοτήτων, υποστηρίζοντας ότι το κράτος μπορεί επίσης να είναι εγκληματικό, όταν επιβάλλει ή διατηρεί κοινωνικές ανισότητες. Πιο συγκεκριμένα, θεωρούν ότι έγκλημα δεν είναι μόνο η άμεση παραβίαση των νόμων, αλλά και η παραβίαση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στη ζωή, στην τροφή και στην εργασία. Η διατήρηση συστημάτων εκμετάλλευσης, όπως ο ιμπεριαλισμός, ο ρατσισμός και η κοινωνική ανισότητα, συνιστούν εγκληματική συμπεριφορά από την πλευρά των κρατών ή των οργανισμών που τα επιβάλλουν.

Αυτός ο επαναστατικός χαρακτήρας της Νέας Εγκληματολογίας την οδήγησε να προτείνει τη ριζική μεταμόρφωση της κοινωνίας ως λύση στο πρόβλημα του εγκλήματος. Οι θεωρητικοί αυτής της σχολής υποστηρίζουν ότι η λύση δεν βρίσκεται στην ενίσχυση των ποινικών κυρώσεων, αλλά στην ανατροπή των πολιτικών συστημάτων που γεννούν τις κοινωνικές αδικίες. Το έγκλημα δεν είναι απλώς μια παραβίαση του νόμου, αλλά το αποτέλεσμα μιας κοινωνίας βασισμένης στην εκμετάλλευση και την ανισότητα.

Η ανάλυση του Jeffrey Reiman στο έργο του «The Rich Get Richer and the Poor Get Prison» συνδέεται άμεσα με τις βασικές αρχές της Κριτικής Εγκληματολογίας, μιας προσέγγισης

²⁸<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/151573/nomos-3560-2007>, επίσης βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

²⁹Στ. Αλεξιάδης (2011), «Εγκληματολογία (Ε' Έκδοση)», Σάκκουλας, σελ. 26-28

που εξετάζει το έγκλημα όχι μόνο ως νομική παράβαση, αλλά και ως κοινωνική κατασκευή με βαθιές ρίζες στις σχέσεις εξουσίας και ανισότητας.³⁰

Σύμφωνα με την Κριτική Εγκληματολογία, οι νόμοι και η εφαρμογή τους αντανakλούν τις δομές εξουσίας μιας κοινωνίας. Ο Reiman, εμπνευσμένος από τον Richard Quinney, υποστηρίζει ότι το ποινικοκατασταλτικό σύστημα λειτουργεί ως εργαλείο που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ισχυρών, διατηρώντας και αναπαράγοντας τις ανισότητες. Αυτό εντάσσεται πλήρως στην κριτική εγκληματολογική θεώρηση, η οποία βλέπει το ποινικό σύστημα ως μέρος του μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου που διασφαλίζει την κυριαρχία των ελίτ και περιθωριοποιεί τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Συγκεκριμένα, ο Reiman υπογραμμίζει ότι η ποινικοποίηση επιλέγεται με βάση ταξικές διακρίσεις, με τα εγκλήματα των φτωχών να τιμωρούνται σκληρότερα από αυτά των πλούσιων και ισχυρών. Αυτή η «οικονομική προκατάληψη» που περιγράφει ο Reiman ευθυγραμμίζεται με την Κριτική Εγκληματολογία, η οποία απορρίπτει την ουδέτερη και αντικειμενική θεώρηση του νόμου. Οι νόμοι δεν είναι αντικειμενικοί και ουδέτεροι, αλλά έχουν διαμορφωθεί και εφαρμόζονται κατά τρόπο που προστατεύει τα συμφέροντα των ισχυρών κοινωνικών ομάδων.

Η επιλεκτική ποινικοποίηση, που επισημαίνει ο Reiman, είναι ένα από τα κύρια επιχειρήματα της Κριτικής Εγκληματολογίας, καθώς αυτή θεωρεί ότι το κράτος δεν καταστέλλει όλες τις επιβλαβείς πράξεις εξίσου. Τα εγκλήματα του λευκού κολάρου, η διαφθορά, και οι πράξεις που βλάπτουν εργαζόμενους ή το περιβάλλον, συχνά παραβλέπονται ή δεν τιμωρούνται αυστηρά, ενώ τα εγκλήματα των φτωχών αντιμετωπίζονται με αυστηρότητα.

Επιπλέον, ο Reiman δείχνει πώς το ποινικό σύστημα διαμορφώνει την κοινωνική αντίληψη του τι είναι επικίνδυνο, συμβάλλοντας στη διατήρηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτό συνδέεται με την Κριτική Εγκληματολογία, που τονίζει ότι το κράτος και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης χειραγωγούν την κοινή γνώμη, προβάλλοντας ορισμένα εγκλήματα ως πιο επικίνδυνα από άλλα, ενισχύοντας τη φοβία για τους φτωχούς και τους περιθωριοποιημένους.

Εντέλει, το επιχείρημα του Reiman ότι η «αποτυχία» του ποινικού συστήματος είναι στην πραγματικότητα μια επιτυχία για τους πλούσιους και ισχυρούς, που ωφελούνται από την ποινικοποίηση των φτωχών, είναι μια κλασική κριτική εγκληματολογική θέση. Το σύστημα δεν αποτυγχάνει λόγω ανικανότητας ή αδυναμίας, αλλά επειδή εξυπηρετεί συγκεκριμένα ταξικά συμφέροντα, με τον εγκλεισμό των φτωχών να διευρύνει την κοινωνική και οικονομική κυριαρχία των ελίτ.

Αυτή η θεώρηση βρίσκεται στην καρδιά της Κριτικής Εγκληματολογίας, η οποία δεν βλέπει το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη ως απομονωμένα φαινόμενα, αλλά ως κομμάτι μιας ευρύτερης κοινωνικής και πολιτικής δομής εξουσίας και καταπίεσης.

Ωστόσο, η Νέα Εγκληματολογία δεν έμεινε ανεπηρέαστη από την Κριτική. Οι επικριτές της επισημαίνουν ότι η προσέγγιση αυτή επεκτείνει υπερβολικά το πεδίο της εγκληματολογίας. Παρά το γεγονός ότι κοινωνικά προβλήματα όπως ο ιμπεριαλισμός, η αποικιοκρατία και η κοινωνική εκμετάλλευση είναι σοβαρά και άξια μελέτης, δεν ανήκουν εξ ορισμού στο πεδίο της εγκληματολογίας. Υπάρχουν άλλοι επιστημονικοί κλάδοι που είναι καλύτερα εξοπλισμένοι να αναλύσουν και να προτείνουν λύσεις σε αυτά τα προβλήματα. Η Εγκληματολογία, σύμφωνα με αυτή την κριτική, πρέπει να επικεντρώνεται σε φαινόμενα που σχετίζονται άμεσα με την παραβατική συμπεριφορά και όχι να αναλαμβάνει την ευθύνη για την επίλυση ευρύτερων κοινωνικών ζητημάτων.

³⁰Σ. Βιδάλη (2022), ό.π., σελ. 156-158

2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ»

2.1. Το φυσικό περιβάλλον

Το ελληνικό σύνταγμα δεν δίνει έναν ευρύτερο ορισμό στην έννοια του περιβάλλοντος. Όμως, δίνει κατευθύνσεις όσον αφορά τα στοιχεία που συνθέτουν το περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό), και τονίζει την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος.

Ειδικότερα, ο νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος αποτέλεσε ένα πρωτοποριακό βήμα για την ελληνική νομοθεσία, καθιερώνοντας ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.³¹ Για πρώτη φορά, εισάγεται ένα σύστημα με ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις για την καταπολέμηση της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Ο ορισμός του περιβάλλοντος, όπως δίνεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1 του προαναφερθέντος νόμου, είναι ο εξής: Το περιβάλλον ορίζεται ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες». Από αυτόν τον ορισμό, το φυσικό περιβάλλον μπορεί να περιγραφεί ως τα φυσικά στοιχεία και παράγοντες που επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία και την ποιότητα της ζωής, συμπεριλαμβανομένων των οικοσυστημάτων και των φυσικών πόρων.

Μέχρι την υιοθέτηση του ν. 1650/1986, οι ποινικές διατάξεις για την περιβαλλοντική προστασία στην Ελλάδα ήταν περιορισμένες και διάσπαρτες σε διάφορα νομοθετικά κείμενα, όπως το άρθρο 13 του ν. 743/1977 για το θαλάσσιο περιβάλλον. Το άρθρο 28 του ν. 1650/1986 υπήρξε η πρώτη ρύθμιση που έθεσε συνολική ποινική προστασία για όλα τα στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Με την ψήφιση του ν. 4042/2012, ο ν. 1650/1986 τροποποιήθηκε σημαντικά για να ευθυγραμμιστεί με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ενσωμάτωση της οδηγίας αυτής διέυρνε τις αξιόποινες πράξεις και αυστηροποίησε τις κυρώσεις για περιβαλλοντικά εγκλήματα, αντανakλώντας τη σοβαρότητα της προστασίας του περιβάλλοντος. Παρά τις όποιες ατέλειες, ο ν. 4042/2012 ενισχύει τον ποινικό μηχανισμό κατά της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας, ενώ διασφαλίζει καλύτερη εφαρμογή των ευρωπαϊκών κανόνων.

Το 2021 εισάγεται ο νόμος 4819/2021, ο οποίος ενσωματώνει τις Οδηγίες (ΕΕ) 2018/851 και 2018/852, που τροποποιούν την οδηγία-πλαίσιο 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα και την οδηγία για τις συσκευασίες. Καθιερώνει την αρχή της κυκλικής οικονομίας ως βασικό πυλώνα πολιτικής. Εισάγει νέες υποχρεώσεις για παραγωγούς, καταναλωτές, ΟΤΑ και επιχειρήσεις. Περιλαμβάνει ρυθμίσεις για πρόληψη δημιουργίας αποβλήτων, ανακύκλωση, εκτεταμένη ευθύνη παραγωγού, πλαστικά μιας χρήσης, και πράσινες δημόσιες συμβάσεις. Τέλος, τροποποιεί και καταργεί διατάξεις του ν. 4042/2012 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων.

Στο κεφάλαιο 5 του Μέρους Β' θα γίνει πιο αναλυτική αναφορά στους νόμους που έχουν θεσπιστεί στην Ελλάδα, μέχρι και σήμερα, για την προστασία του περιβάλλοντος.

2.2. Το πολιτισμικό περιβάλλον

Ο νόμος 3028/2002 αποτελεί θεσμική εκπλήρωση της συνταγματικής υποχρέωσης για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η οποία παρέμενε ανεκπλήρωτη για 27 χρόνια. Ρυθμίζει ζητήματα που αφορούν την ιδιοκτησία, τη διάθεση αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και θησαυρών, εισάγοντας περιοριστικά μέτρα στην ιδιοκτησία για την προστασία αυτών των πολιτιστικών αγαθών. Ο νόμος αντικαθιστά το προηγούμενο νομικό καθεστώς (ν. 5351/1932) και

³¹Π. Γ. Παπαμανώλης (2019), «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος σε εθνικό και διεθνές επίπεδο», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διδακτορική Διατριβή, σελ. 57-58

θέτει νέες βάσεις για την ερμηνεία και την εφαρμογή της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Ως «πολιτιστικό περιβάλλον» ορίζεται το σύνολο των ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με τον φυσικό χώρο και συνθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά.³² Η έννοια αυτή περιλαμβάνει τα μνημεία, τις παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία. Επιπλέον, το πολιτιστικό περιβάλλον είναι συνδεδεμένο με τη διατήρηση των πολιτιστικών στοιχείων και τη μαρτυρία της ανθρώπινης δραστηριότητας, δημιουργώντας μια ενότητα ανάμεσα στο ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον.

³²X. Κάτσος (2013), «Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά Και Ο Νέος Νόμος 3028/2002: Πρώτες Σκέψεις Και Εννοιολογικές Προσεγγίσεις», στο https://nomosphysis.org.gr/7053/politistiko-periballon-politistiki-klironomia-kai-o-neos-nomos-30282002-protos-skepseis-kai-ennoiologikes-proseggiseis-noembrios-2003/#_edn8

**ΜΕΡΟΣ Β': ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΤΑ
ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

1. ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Το περιβαλλοντικό έγκλημα συγκαταλέγεται σήμερα στις πλέον κερδοφόρες μορφές εγκληματικής δραστηριότητας, γεγονός που το καθιστά ιδιαίτερα ελκυστικό για τα διεθνή οργανωμένα κυκλώματα.³³ Αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες παράνομες αγορές παγκοσμίως, ακολουθώντας σε τζίρους το εμπόριο ναρκωτικών και την εμπορία ανθρώπων. Η διάσταση αυτή αναγνωρίζεται και από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος επισημαίνει ότι το περιβαλλοντικό οργανωμένο έγκλημα αποτελεί βασικό παράγοντα εξαθλίωσης πληθυσμών, εκτοπισμού κοινοτήτων και πρόκλησης βίαιων συγκρούσεων, ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες κοινωνίες. Η απώλεια βιοποικιλότητας, η καταστροφή οικοτόπων και η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος οδηγούν σε κοινωνικοοικονομική αστάθεια, ενώ παράλληλα εντείνουν το φαινόμενο των «περιβαλλοντικών προσφύγων», δηλαδή των ανθρώπων που εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους εξαιτίας οικολογικών αιτιών και της απώλειας των μέσων διαβίωσής τους.

Η έλξη που ασκούν τα περιβαλλοντικά εγκλήματα στις εγκληματικές οργανώσεις εντάσσεται στο πλαίσιο αυτού που ο Galeotti έχει αποκαλέσει «παγκοσμιοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος». Ο λόγος είναι διττός: αφενός, οι βλαπτικές συμπεριφορές είναι δύσκολο να τυποποιηθούν και να ενταχθούν με σαφήνεια στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου· αφετέρου, υπάρχουν πολυάριθμα προβλήματα κατά το στάδιο της ποινικής δίωξης, τα οποία καθιστούν συχνά αναποτελεσματική την εφαρμογή των υφιστάμενων ρυθμίσεων. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργείται ένα πρόσφορο έδαφος για τη δράση των εγκληματικών κυκλωμάτων, τα οποία εκμεταλλεύονται τόσο τις ελλείψεις του νομοθετικού πλαισίου όσο και τη δυσχέρεια ανίχνευσης και απόδειξης της περιβαλλοντικής ζημίας.

Η έννοια του περιβαλλοντικού εγκλήματος δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο γενικής συναίνεσης στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Ενώ ορισμένοι εγκληματολόγοι προσεγγίζουν το φαινόμενο με αυστηρά νομικά κριτήρια, άλλοι το εκλαμβάνουν ως κάθε πράξη που παραβιάζει την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, θέτοντας σε κίνδυνο τόσο τη φύση όσο και τον άνθρωπο. Στο ελληνικό νομικό πλαίσιο, οι περιβαλλοντικές προσβολές έχουν τύχει ειδικής νομοθετικής επεξεργασίας, με στόχο την πρόληψη και τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών ανθρωπογενούς προελεύσεως. Ο νόμος 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του νόμου 4042/2012 και μετέπειτα από το άρθρο 24 του νόμου 5232/2025, περιλαμβάνει συνολική ρύθμιση της ευθύνης για περιβαλλοντικές προσβολές. Ως περιβαλλοντικό έγκλημα θεωρείται, μεταξύ άλλων, η ρύπανση του περιβάλλοντος, η άσκηση απαγορευμένων δραστηριοτήτων, η παράβαση διοικητικών μέτρων, η απόρριψη, εκπομπή ή εισαγωγή υλικών και ακτινοβολίας στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, καθώς και η εγκατάλειψη ογκωδών αστικών απορριμμάτων σε δημόσιο χώρο. Επίσης, ρυθμίζονται πράξεις που αφορούν τη συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση και διάθεση αποβλήτων.

Ειδικότερες προβλέψεις εισάγει ο νόμος 4037/2012 (που τροποποιήθηκε από το π.δ. 113/2019), ο οποίος θεσπίζει ποινικές κυρώσεις για απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών από πλοία στο θαλάσσιο περιβάλλον, υπερισχύοντας του προγενέστερου νόμου 743/1977. Στην περίπτωση αυτή, ως βασικό έγκλημα θεωρείται η πρόκληση σοβαρής ρύπανσης του θαλάσσιου χώρου από δόλο. Ωστόσο, το ισχύον νομικό πλαίσιο έχει κατηγορηθεί για αοριστία και έλλειψη σαφών κριτηρίων ως προς το ποιοι ρύποι ή ποιες ποσότητες συνιστούν πράγματι βλάβη. Επιπλέον, η ιδιαιτερότητα των περιβαλλοντικών εγκλημάτων έγκειται στο γεγονός ότι η βλάβη που προκαλείται δεν είναι πάντοτε άμεσα ορατή ή μπορεί να εκδηλωθεί σε βάθος χρόνου, με αποτέλεσμα η απόδειξή της να καθίσταται ιδιαίτερα περίπλοκη.

Η παραπάνω αδυναμία προσδιορισμού της βλάβης αναδεικνύει μια εγγενή νομοθετική δυσκαμψία, καθώς το δίκαιο, όντας προϊόν κοινωνικών αντιλήψεων περί δικαιοσύνης και σχέσεων παραγωγής, συχνά αδυνατεί να ανταποκριθεί στην πολυπλοκότητα και τη διαχρονικότητα των

³³Δ. Ζιούβας (2022), ό.π., σελ. 697-704

περιβαλλοντικών προβλημάτων. Κατά συνέπεια, ενώ σε θεωρητικό επίπεδο το περιβαλλοντικό δίκαιο επιχειρεί να προσφέρει εργαλεία προστασίας, στην πράξη τα κενά και οι αδυναμίες του επιτρέπουν τη διαιώνιση της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Το οργανωμένο περιβαλλοντικό έγκλημα δεν μπορεί να εξεταστεί αποκομμένα από τον εκάστοτε κοινωνικο-οικονομικό σχηματισμό. Στο πλαίσιο της κερδοσκοπίας και της κυρίαρχης νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, εγείρονται σοβαρές αμφιβολίες κατά πόσο οι ισχύουσες ρυθμίσεις επαρκούν για την ουσιαστική προστασία του πλανήτη από την εξαντλητική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Η εντατική απομύζηση του περιβάλλοντος, υπό την πίεση οικονομικών συμφερόντων και αναπτυξιακών στρατηγικών που παραγνωρίζουν τη βιωσιμότητα, καθιστά το έγκλημα κατά του περιβάλλοντος όχι μόνο νομικό αλλά και βαθιά πολιτικό ζήτημα.

Μείζουσα σημασία για την ελληνική έννομη τάξη υπήρξε η τροποποίηση που επήλθε με το άρθρο 8 παρ. 1 του ν. 4042/2012, με την οποία το περιβαλλοντικό έγκλημα εντάχθηκε ρητά στα κακουργήματα που μπορούν να τελεστούν από εγκληματική οργάνωση κατά το άρθρο 187 ΠΚ. Με την προσθήκη αυτή ενισχύεται το υφιστάμενο πλέγμα προστασίας, καθώς οι περιβαλλοντικές παραβάσεις αντιμετωπίζονται πλέον όχι ως μεμονωμένες συμπεριφορές αλλά ως εν δυνάμει οργανωμένα εγκλήματα, με αυξημένη επικινδυνότητα και υπερεθνικό χαρακτήρα. Η εξέλιξη αυτή εντάσσεται σε μια γενικότερη τάση που παρατηρείται διεθνώς, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, όπου καταγράφεται ολοένα και μεγαλύτερη εμπλοκή εγκληματικών οργανώσεων στην παράνομη διάθεση αποβλήτων – κυρίως επικίνδυνων – αλλά και στο παράνομο εμπόριο προστατευόμενων ή απειλούμενων ειδών.

Παρατηρείται λοιπόν ότι το περιβαλλοντικό έγκλημα σταδιακά εκλαμβάνεται ως «σοβαρό έγκλημα», ικανό να απασχολήσει το ποινικό σύστημα όχι μόνο στο επίπεδο της τιμωρίας μετά την επέλευση της βλάβης, αλλά και σε προγενέστερα στάδια, με στόχο την πρόληψη. Το χαρακτηριστικό του υπερεθνικού χαρακτήρα, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αποσκοπεί στον προσπορισμό οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, καθιστά αναγκαία τη διακρατική συνεργασία. Σύμφωνα με το Ερευνητικό Ινστιτούτο των Ηνωμένων Εθνών για το Διαπεριφερειακό Έγκλημα και τη Δικαιοσύνη, οι εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του περιβάλλοντος επικεντρώνονται κυρίως σε πέντε τομείς:

1. Παράνομο εμπόριο ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση.
2. Παράνομο εμπόριο ουσιών που καταστρέφουν το όζον.
3. Παράνομη απόρριψη, εμπόριο και μεταφορά αποβλήτων, ιδίως επικίνδυνων.
4. Παράνομη, άναρχη και λαθραία αλιεία.
5. Παράνομη υλοτομία και εμπόριο προστατευόμενων δασικών εκτάσεων.

Η ολοένα αυξανόμενη εμπλοκή οργανωμένων εγκληματικών δικτύων στα περιβαλλοντικά εγκλήματα συνδέεται με τις σημαντικές οικονομικές απολαβές που απορρέουν από τη δράση τους, σε συνθήκες συχνά συγκεχυμένων συνόρων, εκτεταμένης διαφθοράς και ελλিপών κανονιστικών ρυθμίσεων. Οι συνέπειες αυτών των εγκλημάτων πλήττουν δυσανάλογα τα πιο ευάλωτα κοινωνικά σύνολα, τα οποία δεν διαθέτουν τους μηχανισμούς άμυνας για να προστατευτούν από τις καταστροφικές τους επιπτώσεις. Το οργανωμένο έγκλημα πρέπει να θεωρείται ως κομμάτι του κοινωνικού συστήματος και όχι ως «εισβολέας». Η σχέση μεταξύ «ανώτερου κόσμου» και «υποκόσμου» είναι συχνά διαπλεκόμενη, με αποτέλεσμα οι ίδιες οι δομές εξουσίας να συντηρούν ή να ανέχονται την παράνομη εκμετάλλευση του περιβάλλοντος.

Οι οικονομικές, πολιτικές, νομικές και οικολογικές ανισότητες μεταξύ των κρατών ενισχύουν τη δημιουργία παράνομων αγορών που εκμεταλλεύονται ανεξέλεγκτα τους φυσικούς πόρους. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλά περιβαλλοντικά εγκλήματα εμφανίζονται ως «μη συμβατικές» μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όπως στην περίπτωση της παράνομης εξόρυξης, του λαθρεμπορίου αποβλήτων ή της διακίνησης ειδών χλωρίδας και πανίδας. Οι επιπτώσεις είναι καταστροφικές, καθώς ολόκληρα οικοσυστήματα αποδεκατίζονται, ενώ οι άνθρωποι πληθυσμοί που εξαρτώνται από αυτά πλήττονται άμεσα. Οι απώλειες αυτές δεν είναι μόνο οικολογικές, είναι και κοινωνικοοικονομικές, καθώς πλήττουν κοινότητες που στηρίζονται στην αειφόρο χρήση των τοπικών φυσικών πόρων.

Οι χώρες από τις οποίες προέρχονται αυτά τα εγκλήματα συχνά χαρακτηρίζονται από φτώχεια, ανισότητες, αδύναμους θεσμούς και υψηλά επίπεδα διαφθοράς, συνθήκες που διευκολύνουν τη δράση οργανωμένων κυκλωμάτων. Η επιστημονική βιβλιογραφία που επικεντρώνεται στην κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος (Ruggiero, South) δείχνει ότι η αναγνώριση και ο χειρισμός των «πράσινων εγκλημάτων» εξαρτώνται από σχέσεις εξουσίας: όταν εμπλεκόμενοι είναι πολιτικές ή οικονομικές ελίτ, η αντιμετώπιση τείνει να είναι επιεικής ή επιλεκτική. Ο Frohlich σημειώνει ότι, ειδικά σε χώρες της ΕΕ, η προσέγγιση συχνά εμφανίζεται «ήπια» επειδή οι δράστες μπορεί να έχουν πολιτική και οικονομική κάλυψη. Η βιβλιογραφία περί «εγκλημάτων των ισχυρών» υπογραμμίζει τον διττό ρόλο που μπορούν να παίξουν νόμιμες επιχειρήσεις και «ηθικοί» επιχειρηματίες: ως υπεύθυνοι για περιβαλλοντική καταστροφή και ταυτόχρονα ως μέτοχοι/ελεγκτές των μηχανισμών εποπτείας, μπορούν να εξουδετερώσουν ή να εξομαλύνουν την ευθύνη τους.

Το οργανωμένο περιβαλλοντικό έγκλημα τροφοδοτείται από τη ζήτηση στις αγορές του Βορρά και του Νότου. Χώρες που προωθούν τη διεθνή περιβαλλοντική νομοθεσία μπορεί συγχρόνως να παρέχουν μεγάλες αγορές για παράνομα προϊόντα. Παραδείγματος χάριν, στην αγορά ξυλείας το Ηνωμένο Βασίλειο εμφανίζεται ως σημαντικός εισαγωγέας παράνομα υλοτομημένης ξυλείας (χρήση για έπιπλα ή εξωτερικά είδη κήπου). Η παράνομη ξυλεία «ξεπλένεται» και εισέρχεται σε νόμιμες αλυσίδες εφοδιασμού, ενισχύοντας τον κύκλο κέρδους των δικτύων.

Οι εγκληματικές δομές που ελέγχουν περιβαλλοντικές αγορές συχνά διαπλέκονται με άλλα παράνομα δίκτυα: ναρκωτικά, όπλα, διακίνηση διαμαντιών, παράνομη μετανάστευση. Η κοινή χρήση δικτύων μεταφοράς, διαμετακόμισης, χρηματοοικονομικών «καναλιών» και της διαφθοράς διευκολύνει τη λειτουργία και την επέκτασή τους. Αυτός ο πολλαπλασιασμός «εισροών» κάνει τις προσπάθειες απάντησης πιο απαιτητικές, καθώς απαιτούνται παράλληλες δράσεις σε διαφορετικά πεδία καταστολής και ρύθμισης.

Η αποψίλωση του Αμαζονίου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα: από τη δεκαετία του 1970 η κρατική πολιτική ενθάρρυνε την εκμετάλλευση του «μη αξιοποιημένου» δάσους, με αποτέλεσμα τη συστηματική αποψίλωση και την παράνομη υλοτομία. Ένα μεγάλο ποσοστό της εξαγόμενης ξυλείας προέρχεται από την ίδια την περιοχή και ότι μεγάλο μέρος της υλοτομίας/αποψίλωσης είναι παράνομη. Στις περιοχές αυτές δρουν ισχυρά εγκληματικά κυκλώματα, με τη συμμετοχή μεγάλων επιχειρήσεων, που λειτουργούν με ανεκτικότητα ή ανοχή των τοπικών εξουσιών, να είναι συχνή. Χρησιμοποιούν βίαιες μεθόδους (ενοπλοι μισθοφόροι/pistoleiros) για να εξουδετερώσουν αντιδράσεις από τοπικές κοινότητες, ακτιβιστές ή αρχές επιβολής. Η βία αυτή δημιουργεί ένα «ιδιωτικό κράτος» διαχείρισης πόρων και αναστέλλει την κρατική παρέμβαση.

Το «ξέπλυμα» παράνομης ξυλείας ή άλλων προϊόντων γίνεται με σύνθετες μεθόδους: πλαστογράφηση εγγράφων, δήθεν νόμιμες άδειες, χρήση ενδιάμεσων εταιριών, νομιμοποίηση μέσω εξαγωγών σε τρίτες χώρες και επανεισαγωγή ως «νόμιμου προϊόντος». Η χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. πλατφόρμες εμπορίου, ψηφιακή διαχείριση εγγράφων) και η εκτεταμένη διαφθορά στους ελεγκτικούς μηχανισμούς διευκολύνουν αυτή τη διαδικασία. Έτσι, το παράνομο προϊόν αποκτά νομιμοφανή μορφή και εισέρχεται σε διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού.

Οι συνέπειες δεν είναι μόνο βιολογικές, είναι ευθέως συνδεδεμένες με την επιβίωση και τα δικαιώματα του ανθρώπου: απώλεια στέγης και των μέσων διαβίωσης για τοπικές κοινότητες, αύξηση συγκρούσεων για πόρους, μεταναστευτικές ροές (περιβαλλοντικοί πρόσφυγες), αύξηση εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, ερημοποίηση, διάβρωση και εξαφάνιση ειδών. Πολιτικά, η διαπλοκή κρατικών λειτουργιών και επιχειρηματικών συμφερόντων διαβρώνει την εμπιστοσύνη στους θεσμούς.

2. ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Η ανάγκη για μια ριζική αναθεώρηση της εγκληματολογίας μέσα από την οπτική των περιβαλλοντικών εγκλημάτων αναδεικνύεται ολοένα και περισσότερο τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος αποκτά κεντρική σημασία στη σύγχρονη εποχή. Η παραδοσιακή εγκληματολογία συχνά επικεντρώνεται σε ατομικά εγκλήματα, τα οποία συνήθως αφορούν σε βίαιες πράξεις ή παραβάσεις κατά της ιδιοκτησίας, και τείνει να αγνοεί τη σοβαρή επίδραση που ασκούν οι συστηματικές και εντατικές ανθρώπινες δραστηριότητες στο περιβάλλον. Το πλαίσιο της Πράσινης Εγκληματολογίας προτείνει μια πιο αντικειμενική προσέγγιση, εξετάζοντας τις ζημιές αυτές ως βασικά ζητήματα δικαιοσύνης και επιβίωσης, και επισημαίνει ότι τα περιβαλλοντικά εγκλήματα οφείλουν να βρίσκονται στο επίκεντρο της εγκληματολογικής έρευνας και πρακτικής.

Σύμφωνα με τους Lynch και Stretesky³⁴, η επικέντρωση της εγκληματολογίας σε παραδοσιακά εγκλήματα και σε υποκειμενικούς, νομικούς ορισμούς του εγκλήματος παραγνωρίζει τη σημασία των περιβαλλοντικών ζημιών. Οι περιβαλλοντικές ζημιές είναι επιστημονικά καταγεγραμμένες και επαληθεύσιμες, με παραδείγματα που περιλαμβάνουν τη ρύπανση, την αποψίλωση των δασών, την καταστροφή οικοσυστημάτων και την απειλή για την επιβίωση ειδών. Οι συνέπειες των «πράσινων εγκλημάτων», όπως αποκαλούνται, υπερβαίνουν κατά πολύ τις συνέπειες των καθημερινών εγκλημάτων που προσελκύουν τη μεγαλύτερη προσοχή των εγκληματολόγων, καθώς αφορούν το σύνολο της ζωής στον πλανήτη και απειλούν την ισορροπία των οικοσυστημάτων. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η εγκληματολογία πρέπει να επεκτείνει το αντικείμενό της, συμπεριλαμβάνοντας τα εγκλήματα αυτά που βλάπτουν το περιβάλλον, ώστε να επιτευχθεί μια πιο ουσιαστική ανάλυση της βλάβης στην κοινωνία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την πράσινη εγκληματολογία, η ανθρώπινη δραστηριότητα που επιβαρύνει το περιβάλλον δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κάτι το αόριστο. Αντιθέτως, οι άνθρωποι, είτε ως μεμονωμένα άτομα είτε ως ομάδες ή εταιρείες, είναι συχνά οι σαφείς υπαίτιοι της περιβαλλοντικής ζημιάς. Στην περίπτωση, για παράδειγμα, μιας διαρροής πετρελαίου, τεχνικές ανάλυσης όπως ο εντοπισμός της «χημικής ταυτότητας» του πετρελαίου μπορούν να βοηθήσουν στον εντοπισμό του υπεύθυνου, όπως ακριβώς και στις τυπικές εγκληματολογικές έρευνες. Τα περιβαλλοντικά εγκλήματα είναι εξίσου ανιχνεύσιμα με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας ή της βίας, και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση των συμβατικών εγκλημάτων θα μπορούσαν να επεκταθούν και στα εγκλήματα αυτά.

Παράλληλα, η Πράσινη Εγκληματολογία αναδεικνύει την ευρύτερη οικολογική κρίση ως παγκόσμιο πρόβλημα που δεν περιορίζεται πλέον σε τοπικές κοινωνίες. Οι σύγχρονες περιβαλλοντικές απειλές, όπως η ρύπανση, η εξαφάνιση ειδών, η κλιματική αλλαγή, η εξάντληση των φυσικών πόρων και η διάβρωση των οικοσυστημάτων, έχουν πλέον παγκόσμια διάσταση. Επομένως, η εγκληματολογία θα πρέπει να ανταποκριθεί στην πρόκληση αυτών των νέων παγκόσμιων προβλημάτων, εξετάζοντας τη συνολική βλάβη που προκαλείται από την υπερβολική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και την καταστροφή της φύσης. Οι πράξεις αυτές όχι μόνο επηρεάζουν το περιβάλλον, αλλά και απειλούν τη βιωσιμότητα της ζωής στον πλανήτη, οδηγώντας σε μια νέα, επικίνδυνη οικολογική ισορροπία.

Μια σημαντική πτυχή της Πράσινης Εγκληματολογίας είναι η κριτική στην ανθρωποκεντρική θεώρηση της φύσης, δηλαδή στην άποψη ότι οι άνθρωποι αποτελούν τον κύριο μηχανισμό διατήρησης της φυσικής ισορροπίας. Η επικρατούσα άποψη των ειδικών είναι ότι η φύση διατηρούσε την ισορροπία της πολύ πριν την εμφάνιση του ανθρώπου, και οι φυσικές διαδικασίες ρύθμιζαν τον πληθυσμό των ειδών με τρόπο που να διατηρεί τη βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων. Η ανθρώπινη δραστηριότητα, ωστόσο, έχει πλέον επηρεάσει αρνητικά αυτή την

³⁴M. Lynch, P. Stretesky (2014), « Exploring Green Criminology: Toward a Green Revolution in Criminology», Green Criminology Series Routledge, σελ. 3-11

ισορροπία, οδηγώντας σε προβλήματα όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, η διατάραξη των οικοσυστημάτων και η απώλεια βιοποικιλότητας. Από αυτήν την προοπτική, η πράσινη εγκληματολογία επισημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν είναι η λύση, αλλά μέρος του προβλήματος της περιβαλλοντικής κρίσης.

Συμπερασματικά, γίνεται εμφανής η ανάγκη της εγκληματολογίας να ενσωματώσει την πράσινη διάσταση, αναγνωρίζοντας τις περιβαλλοντικές ζημιές ως εγκλήματα που απαιτούν προσοχή και κατανόηση. Τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, αν και δεν περιλαμβάνονται πάντα στη νομική κατηγορία του «εγκλήματος», έχουν σοβαρές συνέπειες που επηρεάζουν τη βιωσιμότητα του πλανήτη και απειλούν την ισορροπία των οικοσυστημάτων. Η πράσινη εγκληματολογία δεν αποτελεί απλώς μια νέα θεώρηση, αλλά μια αναγκαία προσέγγιση για την αντιμετώπιση των σύγχρονων περιβαλλοντικών προκλήσεων και τη διαμόρφωση μιας κοινωνίας που θα είναι βιώσιμη τόσο για τους ανθρώπους όσο και για το φυσικό περιβάλλον.

3. ΘΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Με βάση τη βιβλιογραφία³⁵, εντοπίζονται διάφορες κατηγοριοποιήσεις των θυμάτων των περιβαλλοντικών εγκλημάτων, βασισμένες σε διαφορετικά κριτήρια. Η πρώτη κατηγοριοποίηση αφορά τα ατομικά θύματα, τα οποία πλήττονται άμεσα από τα περιβαλλοντικά εγκλήματα. Αυτά τα θύματα ενδέχεται να υποστούν οικονομικές ζημιές, όπως απώλεια εισοδήματος, ζημία στην αξία της περιουσίας τους ή άλλες οικονομικές συνέπειες λόγω της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Επίσης, μπορεί να επηρεαστούν από προβλήματα υγείας, όπως καρκίνος, αναπνευστικά προβλήματα, γενετικές ανωμαλίες ή άλλες χρόνιες ασθένειες που προκύπτουν από τη ρύπανση ή άλλες περιβαλλοντικές βλάβες. Πέρα από τα σωματικά προβλήματα, τα ατομικά θύματα μπορεί να βιώσουν ψυχολογική ή συναισθηματική βλάβη λόγω της καθυστέρησης στην αποκατάσταση των ζημιών ή των δυσκολιών στη διαδικασία αποζημίωσης. Επιπλέον, η ποιότητα ζωής τους μπορεί να μειωθεί, ειδικά αν η ρύπανση ή η καταστροφή του περιβάλλοντος τους εμποδίζει να απολαύσουν την περιοχή τους για αναψυχή ή άλλες δραστηριότητες.

Η δεύτερη κατηγοριοποίηση αφορά τα θύματα κοινότητας, τα οποία πλήττονται συλλογικά από περιβαλλοντικά εγκλήματα. Οι κοινότητες, και ιδιαίτερα αυτές που εξαρτώνται από το φυσικό περιβάλλον για την επιβίωσή τους, μπορεί να υποστούν σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις. Η καταστροφή ή η ρύπανση φυσικών πόρων, όπως υδάτινοι πόροι, θάλασσες, δάση ή άλλοι οικολογικοί πόροι, μπορεί να πλήξει τις τοπικές βιομηχανίες, όπως την αλιεία, τη γεωργία, τον τουρισμό και άλλες δραστηριότητες. Επίσης, κοινότητες που εξαρτώνται από τους φυσικούς πόρους για τη διατήρηση της παράδοσης και των πολιτιστικών τους ταυτοτήτων, όπως οι ιθαγενείς ή παράκτιες κοινότητες, μπορεί να χάσουν σημαντικά κομμάτια της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και της ταυτότητάς τους λόγω της καταστροφής του περιβάλλοντος.

Η τρίτη κατηγοριοποίηση αφορά το περιβάλλον ή τη φύση ως θύμα. Εδώ, η βλάβη επικεντρώνεται στην οικολογική ακεραιότητα και τη βιοποικιλότητα του πλανήτη, με τη φύση να θεωρείται θύμα των περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Η καταστροφή οικοσυστημάτων, όπως η εξαφάνιση ειδών, η καταστροφή φυσικών τοπίων και η κλιματική αλλαγή, είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς οι συνέπειες αυτών των εγκλημάτων είναι συχνά μη αναστρέψιμες. Από αυτή την άποψη, οι περιβαλλοντικές ζημιές δεν επηρεάζουν μόνο τους ανθρώπους αλλά και τα ίδια τα οικοσυστήματα και τις διαδικασίες που διατηρούν τη ζωή στον πλανήτη.

Η τέταρτη κατηγοριοποίηση αφορά τις μελλοντικές γενιές ως θύματα. Τα περιβαλλοντικά εγκλήματα, όπως η κλιματική αλλαγή, συνήθως προκαλούνται από τις τωρινές και τις προηγούμενες γενιές, αλλά οι επιπτώσεις τους θα πλήξουν κυρίως τις μελλοντικές γενιές. Αυτή η κατηγοριοποίηση αναφέρεται στην έννοια της «διαγενεακής δικαιοσύνης», η οποία υπογραμμίζει την υποχρέωση των τωρινών γενεών να διατηρήσουν τους φυσικούς πόρους για τις μελλοντικές γενιές, διασφαλίζοντας έτσι τη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος για το μέλλον.

Η τελευταία κατηγοριοποίηση αφορά την έκταση των ζημιών που έχουν υποστεί τα θύματα, και αυτή μπορεί να είναι ελάχιστη ή σημαντική, άμεση ή μακροχρόνια, αλλά και ορατή ή λανθάνουσα. Η ένταση και η διάρκεια της ζημιάς εξαρτώνται από τη φύση του εγκλήματος, την ταχύτητα και την ένταση των επιπτώσεων, καθώς και από τις γεωγραφικές ή χρονικές κλίμακες που επηρεάζονται. Στη συνέχεια, οι επιπτώσεις μπορεί να είναι τοπικές ή να έχουν παγκόσμια διάσταση, κάτι που καθιστά την αποτίμηση και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος εξαιρετικά δύσκολη.

Εν κατακλείδι, οι κατηγοριοποιήσεις των θυμάτων των περιβαλλοντικών εγκλημάτων προσεγγίζουν διαφορετικές πτυχές της περιβαλλοντικής καταστροφής, όπως τη βλάβη στους ανθρώπους, στις κοινότητες, στη φύση, στις μελλοντικές γενιές και την έκταση των ζημιών. Κάθε κατηγοριοποίηση απαιτεί διαφορετικούς τρόπους αποκατάστασης και πολιτικής αντίδρασης για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες των περιβαλλοντικών εγκλημάτων και να διασφαλιστεί η προστασία των θυμάτων.

³⁵Eileen Skinnider, (2011), «Victims of Environmental Crime – Mapping the Issues, Reform and Criminal Justice Policy», The International Centre for Criminal Law, σελ. 23-41

4. ΔΡΑΣΤΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Το περιβαλλοντικό έγκλημα καλύπτει μια ευρεία γκάμα ενεργειών, οι οποίες ταξινομούνται σε τρεις κύριες κατηγορίες: «ρύπανση», «πρόκληση βλάβης» και «καταστροφή». Η ρύπανση περιλαμβάνει την εκπομπή ρύπων στο έδαφος, τον αέρα ή το νερό, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη ρίψη ρυπογόνων ουσιών σε ποτάμια ή στον ωκεανό. Η πρόκληση βλάβης αφορά τη ζημιά στη χλωρίδα και την πανίδα, όπως η εκκαθάριση αυτόχθονης βλάστησης, ενώ η καταστροφή αφορά την καταπάτηση και καταστροφή πολιτιστικής κληρονομιάς, π.χ. μέσω της καταστροφής αντικειμένων και τόπων πολιτιστικής αξίας ιθαγενών πολιτισμικών ομάδων.

Σύμφωνα με το βιβλίο του Mark Hamilton³⁶, το οποίο πραγματεύεται εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος στην Οκεανία, μία μελέτη της νομολογίας του Δικαστηρίου Γης και Περιβάλλοντος της Νέας Νότιας Ουαλίας (NSWLEC) εξετάζει 175 αποφάσεις από το 2000 έως τις 31 Αυγούστου 2017. Αυτές αφορούν κυρίως την καταδίκη για ρύπανση υδάτων (110 περιπτώσεις) και παραβάσεις περιβαλλοντικών αδειών (65 περιπτώσεις). Η μελέτη αυτή αναδεικνύει ότι οι περιβαλλοντικές παραβάσεις στη Νέα Νότια Ουαλία υπάγονται κυρίως στο πλαίσιο της «αντικειμενικής ευθύνης» (“strict liability”). Συγκεκριμένα, η νομολογία δείχνει ότι οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν οργανισμούς και συνήθως είναι αποτέλεσμα ατυχημάτων και όχι σκόπιμων ενεργειών.

Η αντικειμενική ευθύνη επιτρέπει την καταδίκη των παραβατών βασιζόμενη αποκλειστικά στην πράξη (actus reus) χωρίς να απαιτείται απόδειξη πρόθεσης ή αμέλειας (mens rea). Αυτό ισχύει σε μεγάλο βαθμό για τις περιβαλλοντικές παραβάσεις στο πλαίσιο του νόμου Protection of the Environment Operations Act 1997 (POEO Act), που ποινικοποιεί κάθε ρύπανση υδάτων ανεξαρτήτως πρόθεσης του δράστη. Αυτή η προσέγγιση έχει συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύεται το κίνητρο πίσω από τις παραβάσεις, καθώς οι παραβάτες τείνουν να καταδικάζονται ανεξάρτητα από το αν η πράξη τους ήταν ακούσια, αμελής ή σκόπιμη.

Το κίνητρο του παραβάτη αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την εκτίμηση της σοβαρότητας της παράβασης. Η νομολογία δείχνει ότι η αντικειμενική σοβαρότητα μιας παράβασης εξαρτάται από την πρόθεση του παραβάτη, δηλαδή αν η παράβαση έγινε ακούσια, αμελώς ή σκόπιμα. Η ανάλυση για την περίοδο της μελέτης έδειξε ότι το 59,18% των παραβάσεων περιβαλλοντικών αδειών ήταν ακούσιες, το 24,49% σκόπιμες και το 16,33% έγιναν με αμέλεια.

Το υψηλό ποσοστό ενοχής (95,63%) υποδηλώνει ότι πολλοί παραβάτες επιλέγουν να δηλώσουν ένοχοι, καθώς η καταδίκη είναι πιθανή λόγω της αντικειμενικής ευθύνης, της δύναμης των αποδεικτικών στοιχείων, και του μειωμένου κόστους της δικαστικής διαδικασίας. Αυτή η επιλογή καθιστά δυσδιάκριτη την πραγματική αποδοχή της ενοχής και δυσχεραίνει την εκτίμηση του εάν οι παραβάτες είναι κατάλληλοι για συμμετοχή σε διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Η αποκαταστατική δικαιοσύνη, που στοχεύει στην αναγνώριση της ευθύνης και στην αποκατάσταση της βλάβης, απαιτεί ειλικρινή ανάληψη ευθύνης από τον παραβάτη, κάτι που δεν διασφαλίζεται πάντα από την υποβολή ενοχής σε αυτές τις περιπτώσεις.

Το μεγαλύτερο ποσοστό παραβατών αποτελείται από οργανισμούς και κυβερνητικούς φορείς, όπως τοπικές αρχές και κυβερνητικές υπηρεσίες. Οι οργανισμοί αυτοί αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικές παραβάσεις λόγω της έκτασης των δραστηριοτήτων τους, καθιστώντας αναγκαία την ειδική διαχείριση αυτών των οντοτήτων στις δικαστικές διαδικασίες και την αποκαταστατική δικαιοσύνη.

Αν και η επανεμφάνιση των παραβάσεων είναι περιορισμένη, εντοπίζεται κυρίως σε εταιρείες μεγάλου βεληνεκούς, όπως οι Caltex και BHP, γεγονός που υποδηλώνει ότι η παραβατικότητα σχετίζεται με την κλίμακα των δραστηριοτήτων και όχι με εσκεμμένη αδιαφορία για τον νόμο. Παρά το γεγονός ότι οι μεγάλοι οργανισμοί είναι πιο πιθανό να εντοπιστούν λόγω της παρακολούθησης από τις αρχές, η νομολογία επισημαίνει ότι αυτό δεν συνεπάγεται απαραίτητα αδιαφορία ή έλλειψη προσοχής.

³⁶M. Hamilton (2021), «Environmental Crime and Restorative Justice, Justice as Meaningful Involvement, (Palgrave Studies in Green Criminology)», Palgrave Macmillan, σελ. 21-26

Ο Michael M. O’Hear³⁷ αναλύει τη σημασία του στοιχείου της πρόθεσης (*mens rea*) στα περιβαλλοντικά εγκλήματα, υπογραμμίζοντας ότι αυτό έχει προκαλέσει έντονη συζήτηση στους νομικούς κύκλους. Το ζήτημα επικεντρώνεται στο κατά πόσο η ποινική ευθύνη σε περιβαλλοντικές υποθέσεις θα πρέπει να απαιτεί αυστηρότερη απόδειξη πρόθεσης, προκειμένου να αποφευχθεί η τιμωρία ατόμων ή εταιρειών για ακούσιες ενέργειες ή τεχνικές παραβάσεις που δεν υποδηλώνουν πραγματική αμέλεια ή δόλο.

Ορισμένοι μελετητές θεωρούν ότι η αυστηρή εφαρμογή της ποινικής ευθύνης μπορεί να οδηγήσει σε άδικη ποινικοποίηση ατόμων που δεν είχαν πρόθεση να προκαλέσουν βλάβη στο περιβάλλον. Η πρόταση για αυστηρότερα κριτήρια πρόθεσης επιδιώκει να διασφαλίσει ότι μόνο εκείνοι που επιδεικνύουν πραγματική αμέλεια ή σκοπούμενη συμπεριφορά τιμωρούνται ποινικά. Αυτό θεωρείται κρίσιμο, καθώς ορισμένες περιβαλλοντικές παραβάσεις μπορεί να είναι αποτέλεσμα της πολυπλοκότητας και του τεχνικού χαρακτήρα των περιβαλλοντικών νόμων, και όχι αποτέλεσμα δόλου ή βαριάς αμέλειας.

Ο O’Hear επισημαίνει ότι, παρά την αυστηρότητα των περιβαλλοντικών νόμων που προβλέπουν ποινικές κυρώσεις, η επιβολή των ποινών στις περιβαλλοντικές υποθέσεις έχει γίνει πιο επιεικής με την πάροδο του χρόνου. Συγκεκριμένα, τα δικαστήρια στις ΗΠΑ συχνά επιλέγουν να εφαρμόσουν «μειώσεις ποινής» (“downward departures”), μειώνοντας τις ποινές σε περιπτώσεις όπου η παραβατική πράξη είναι λιγότερο σοβαρή ή όπου η πρόθεση του παραβάτη είναι αμφίβολη. Η πρακτική αυτή απομακρύνει τη δικαστική απόφαση από τις κατευθυντήριες οδηγίες για τις ποινές, οι οποίες προβλέπουν αυστηρότερες κυρώσεις.

Αυτή η τάση δείχνει ότι τα δικαστήρια χρησιμοποιούν τη διακριτική τους ευχέρεια για να προστατεύσουν παραβάτες με χαμηλή ευθύνη (δηλαδή, χωρίς σοβαρή πρόθεση ή αμέλεια) από αυστηρές ποινές. Σημειώνεται ότι ο λόγος πίσω από την επιείκεια αυτή είναι η αναγνώριση ότι πολλά περιβαλλοντικά εγκλήματα διαπράττονται χωρίς πρόθεση και είναι αποτέλεσμα της πολυπλοκότητας των κανονισμών. Η χαλάρωση των ποινών με αυτό τον τρόπο επιτρέπει στον δικαστή να επιδεικνύει ευελιξία, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης.

Ωστόσο, ο O’Hear υποστηρίζει ότι αυτή η προσέγγιση μπορεί να δημιουργήσει ασυνέπειες, καθώς οι αποφάσεις δεν βασίζονται πάντοτε στις ίδιες αρχές και τα κριτήρια. Προτείνει ότι οι κατευθυντήριες οδηγίες για τις ποινές πρέπει να επανεξεταστούν ώστε να λαμβάνουν υπόψη το επίπεδο ευθύνης του δράστη, εξισορροπώντας έτσι την ποινή με τη σοβαρότητα και τον σκοπό πίσω από την παραβατική συμπεριφορά.

³⁷M. M. O’Hear (2004), «Sentencing The Green-Collar Offender: Punishment, Culpability, And Environmental Crime», 95 *Journal Of Criminal Law & Criminology* 133, σελ. 180-216.

5. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

5.1. Φυσικό περιβάλλον

Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα δεν έχει θεσπιστεί με συστηματικό τρόπο μέχρι και σήμερα, αλλά περισσότερο έχει να κάνει με την ευκαιριακή θέσπιση ποινικών κυρώσεων διοικητικού χαρακτήρα, καθώς δεν έχει καθιερωθεί μία ενιαία στρατηγική για την καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος.³⁸

Οι σημαντικότεροι νόμοι για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος πριν τα μέσα της δεκαετίας του 1980 ήταν οι εξής:

- i. Ο ν. ΔΚΣΤ'/1912 («Περί των όρων ιδρύσεως βιομηχανικών εργοστασίων»), με τις ποινικές κυρώσεις να προβλέπονται στο άρθρο 6.
- ii. Ο α.ν. 2344/1940 («Περί αιγιαλού και παραλίας»), με ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 24.
- iii. Ο α.ν. 2520/1940, που αποτέλεσε την τροποποίηση του προηγούμενου, με ποινικές κυρώσεις στα άρθρα 3 και 9.
- iv. Ο α.ν. 966/1946 («Περί τροποποιήσεως διατάξεων του Α.Ν. της 3.6.1935 “Περί ιδρύσεως και επεκτάσεως βιομηχανιών”»), με ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 1.
- v. Ο ν. 4481/65 («Περί αδειών εγκαταστάσεως κ.λπ. βιομηχανιών και βιοτεχνιών»), με ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 3.
- vi. Το ν.δ. 86/1969 («Δασικός Κώδιξ»), με ποινικές κυρώσεις στα άρθρα 268,280,282,286,287 και 288.
- vii. Το ν.δ. 420/1970 («Αλιευτικός Κώδιξ»), με ποινικές κυρώσεις στα άρθρα 4-8,17,18,20,137-145 και 147.
- viii. Το ν.δ. 854/1971 («Περί όρων ιδρύσεως και λειτουργίας πυρηνικών εγκαταστάσεων»), με ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 6.
- ix. Το ν.δ. 181/1974 («Περί προστασίας εξ ιοντιζουσών ακτινοβολιών»), με ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 8.

Με την θέσπιση των παραπάνω νόμων, ωστόσο, πρωταρχικός στόχος δεν ήταν η προστασία του περιβάλλοντος, αλλά η προστασία της ζωής των ατόμων κοντά σε επιπτώσεις μόλυνσεων και ρύπων, όπως εργαζόμενοι ή κάτοικοι συγκεκριμένων περιοχών που αποτελούσαν εστία επικινδυνότητας, καθώς επίσης και η γενικότερη προστασία της δημόσιας περιουσίας και του φυσικού πλούτου της χώρας.

Τη δεκαετία του 1970, λόγω του άλματος στην τεχνολογία και της πίεσης για ταχεία οικονομική και ενεργειακή ανάπτυξη, αρχίζει στον ελλαδικό χώρο να διαμορφώνεται η σύγχρονη θεώρηση του δικαίου για την προστασία του περιβάλλοντος. Αρχικά, το Σύνταγμα της Ελλάδας (1975) θεσπίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη ως βασικό σκοπό της περιβαλλοντικής πολιτικής. Το άρθρο 24 παρέχει το συνταγματικό θεμέλιο για όλους τους περιβαλλοντικούς νόμους. Το φυσικό περιβάλλον³⁹ αναγνωρίζεται ως δημόσιο αγαθό, και η προστασία του αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Παράλληλα, κατοχυρώνει τη δασική και πολεοδομική προστασία, απαγορεύοντας την αποψίλωση και αυθαιρεσίες στη δόμηση.

Επιπρόσθετα, μερικοί νόμοι και υπουργικές αποφάσεις (προερχόμενες από το ν. 1983 για την εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με οδηγίες της ΕΟΚ για την προστασία του περιβάλλοντος) που πλαισίωσαν τις διατάξεις του Συντάγματος τα επόμενα χρόνια ήταν οι εξής:

- I. Ο ν. 743/77 («Περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων»), με ποινικές κυρώσεις να περιλαμβάνονται στο άρθρο 13.

³⁸Α. Παπανοφύτου (2016), «Ποινικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος στην Ελλάδα (Στο πλαίσιο της νομοθετικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης)», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 129-136

³⁹Ι. Καράκωστας (2011), «Περιβάλλον & Δίκαιο (Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών)», Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 131.

- II. Ο ν. 998/79 («Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας»), στα άρθρα 68 και 69.
- III. Οι νόμοι 1515/85 («Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας») και 1561/85 («Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις»), με ποινικές κυρώσεις να προβλέπονται και στους δύο νόμους στα αντίστοιχα άρθρα 11 και 12.
- IV. Η υ.α. 72751/3054/1985 («Τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα και εξάλειψη πολυχλωροδифαινυλίων και πολυχλωροτριφαινυλίων σε συμπλήρωση προς τις οδηγίες 78/319/ΕΟΚ και 76/403/ΕΟΚ των Συμβουλίων της 20.3.1978 και 6.4.1976»).
- V. Η υ.α. 71560/3053/1985 («Διάθεση των χρησιμοποιούμενων ορυκτέλαιων σε συμμόρφωση προς την οδηγία 75/439/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 16.6.1975»).
- VI. Η π.υ.σ. 144/1987 («Προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος από τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται σ' αυτό και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών ποιότητας νερού σε κάδμιο, υδράργυρο και εξαχλωροκυκλοεξάνιο (HCH)»).
- VII. Η υ.α. 18187/272/1988 («Καθορισμός μέτρων και περιορισμών για την αντιμετώπιση κινδύνων από ατυχήματα μεγάλης έκτασης που περικλείουν ορισμένες βιομηχανικές δραστηριότητες.»)
- VIII. Η υ.α. 55648/2210/1991 («Μέτρα και περιορισμοί για την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών των επικίνδυνων ουσιών στα υγρά απόβλητα.»)

Σημαντικό βήμα προς τη θεμελίωση ενός συνολικού πλαισίου για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος αποτέλεσε ο νόμος 1650/1986, και συγκεκριμένα το άρθρο 28 που οριοθετεί τις ποινικές κυρώσεις για την προστασία συγκεκριμένων αντικειμένων του φυσικού περιβάλλοντος που ορίζονται στο άρθρο 18. Το άρθρο 28 του ν. 1650/1986 θεσπίζει τις ποινικές κυρώσεις για τη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος.⁴⁰ Με αυτό εισάγεται για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη η έννοια της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, προβλέποντας ποινές που διαβαθμίζονται ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης, το μέγεθος της ζημίας και τον βαθμό υπαιτιότητας.

Συγκεκριμένα, όποιος με πρόθεση προκαλεί ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου ή των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότησή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Αν η πράξη έχει ως αποτέλεσμα μεγάλης έκτασης ή μακροχρόνια βλάβη στο περιβάλλον, η ποινή είναι κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή. Εάν δε η ρύπανση ή η υποβάθμιση ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρό κίνδυνο για την υγεία του ανθρώπου, τότε επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι είκοσι (20) ετών και χρηματική ποινή.

Σε περίπτωση που η πράξη τελέστηκε από αμέλεια, προβλέπεται επιβολή φυλάκισης μέχρι δύο (2) ετών ή χρηματικής ποινής. Με τη διάταξη αυτή, ο νομοθέτης εισάγει την ποινική ευθύνη και για την αμέλεια, αποτρέποντας την ατιμωρησία για περιβαλλοντικές βλάβες που οφείλονται σε πλημμελή συμπεριφορά.

Επιπλέον, το άρθρο 28 διευρύνει την έννοια της ευθύνης, προβλέποντας ότι υπόλογοι δεν είναι μόνο τα φυσικά πρόσωπα που προβαίνουν στην πράξη, αλλά και οι υπεύθυνοι των νομικών προσώπων (διευθύνοντες, διαχειριστές, νόμιμοι εκπρόσωποι), οι οποίοι μπορεί να τιμωρηθούν εφόσον η παράβαση τελέστηκε με τη συναίνεση ή την ανοχή τους.

Τέλος, το άρθρο 28 διευκρινίζει ότι οι προβλεπόμενες ποινές δεν αποκλείουν την εφαρμογή άλλων διατάξεων του Ποινικού Κώδικα. Συνεπώς, εάν από την πράξη της ρύπανσης προκληθούν περαιτέρω αδικήματα, όπως σωματική βλάβη (άρθρα 308 επ. ΠΚ) ή ανθρωποκτονία (άρθρο 299 ή 302 ΠΚ), τότε εφαρμόζονται σωρευτικά και οι διατάξεις αυτές.

Με τον τρόπο αυτό, το άρθρο 28 καθιερώνει ένα αυστηρό και κλιμακούμενο σύστημα ποινικών κυρώσεων, το οποίο καλύπτει τόσο τον δόλο όσο και την αμέλεια, λαμβάνει υπόψη το μέγεθος της ζημίας και τις επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία, και αποδίδει ευθύνη όχι μόνο στους

⁴⁰Α. Παπανεοφύτου (2016), ό.π., σελ. 163-171. Επίσης, βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

άμεσους δράστες αλλά και στους υπεύθυνους διοίκησης των επιχειρήσεων, αποτρέποντας την ατιμωρησία και ενισχύοντας την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος.

Ο νόμος 4042/2012 επέφερε σημαντικές αλλαγές στον ν. 1650/1986, αντικαθιστώντας πλήρως το άρθρο 28 που ρύθμιζε τις ποινικές διατάξεις.⁴¹ Η βασική επιδίωξη του νέου νομοθετήματος ήταν η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την οδηγία 2008/99/EK για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος και η θεσμοθέτηση σαφών και αυστηρότερων κανόνων για την αποτροπή και τιμώρηση περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Έτσι, το παλαιό άρθρο 28 που όριζε γενικά τη ρύπανση και την υποβάθμιση ως ποινικά αδικήματα, αντικαταστάθηκε από μια αναλυτική διάταξη που προσδιορίζει συγκεκριμένα τις παράνομες συμπεριφορές.

Συγκεκριμένα, το νέο πλαίσιο ποινικοποιεί με σαφήνεια πράξεις όπως η παράνομη απόρριψη, διάθεση, μεταφορά ή διαχείριση αποβλήτων, η εκπομπή επικίνδυνων ουσιών στην ατμόσφαιρα, το έδαφος ή το νερό, η παράνομη λειτουργία ρυπογόνων εγκαταστάσεων, καθώς και η παράνομη θανάτωση, κατοχή ή εμπορία προστατευόμενων ειδών χλωρίδας και πανίδας ή η εκμετάλλευση προστατευόμενων περιοχών. Οι ποινές που προβλέπονται είναι πλέον βαρύτερες και διαβαθμίζονται ανάλογα με τη σοβαρότητα της πράξης, την έκταση της ζημίας και τον κίνδυνο που προκαλείται για την ανθρώπινη υγεία, φτάνοντας ακόμη και σε πολυετείς καθειρήξεις και υψηλές χρηματικές ποινές όταν υφίσταται κίνδυνος για τη ζωή ή σοβαρή βλάβη στην υγεία.

Μία από τις πιο ουσιαστικές καινοτομίες που εισήγαγε ο ν. 4042/2012 είναι η καθιέρωση της ευθύνης των νομικών προσώπων. Για πρώτη φορά η ελληνική νομοθεσία αναγνώρισε ότι οι εταιρείες και οργανισμοί μπορεί να ευθύνονται ποινικά και διοικητικά για περιβαλλοντικά εγκλήματα, όταν αυτά τελούνται προς όφελος τους. Οι κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα περιλαμβάνουν βαριά πρόστιμα, προσωρινή ή οριστική απαγόρευση λειτουργίας, αποκλεισμό από δημόσιους διαγωνισμούς, ακόμη και διάλυση της εταιρείας. Παράλληλα, εξακολουθεί να ισχύει η προσωπική ευθύνη των φυσικών προσώπων που κατέχουν διοικητικές θέσεις, όπως οι διαχειριστές ή οι διευθύνοντες σύμβουλοι, εφόσον αποδειχθεί ότι είχαν γνώση ή ανέχθηκαν την παράνομη πράξη.

Με τις τροποποιήσεις αυτές, το άρθρο 28 του ν. 1650/1986 μετατράπηκε από μία γενική διάταξη σε ένα σύγχρονο, εξειδικευμένο και αυστηρό ποινικό πλαίσιο, που εναρμονίζεται με το ευρωπαϊκό δίκαιο και παρέχει αποτελεσματικότερα εργαλεία για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Ο ν. 4042/2012 ενίσχυσε έτσι την ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, επιτυγχάνοντας μεγαλύτερη σαφήνεια, αυστηρότερες κυρώσεις και για πρώτη φορά ρητή πρόβλεψη ευθύνης των νομικών προσώπων, γεγονός που αποτελεί ουσιαστική τομή στην εξέλιξη του περιβαλλοντικού δικαίου.

Ο νόμος 5232/2025⁴², που δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ Α' 163/22.09.2025), είναι ο πιο πρόσφατος νόμος που επέφερε τροποποιήσεις στον ν. 1650/1986. Στόχος του η ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας και η αντιμετώπιση της ανεύθυνης συμπεριφοράς πολιτών που εγκαταλείπουν ογκώδη αστικά απορρίμματα σε δημόσιους χώρους.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 24 του ν. 5232/2025, προστέθηκε τέταρτο εδάφιο στην παράγραφο 2 του άρθρου 28 του ν. 1650/1986, το οποίο ορίζει ότι:

«Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους ή και χρηματική ποινή τριών χιλιάδων (3.000) έως εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ. Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός (1) έτους ή και χρηματική ποινή.»

Αυτή η τροποποίηση εισάγει ποινικές κυρώσεις για την εγκατάλειψη ογκωδών αστικών απορριμμάτων σε δημόσιους χώρους, όπως έπιπλα, στρώματα και ηλεκτρικές συσκευές, που υποβαθμίζουν το περιβάλλον και εμποδίζουν την κίνηση των πολιτών. Σκοπός της ρύθμισης είναι η αποτροπή της ανεύθυνης συμπεριφοράς και η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις πόλεις.

⁴¹A. Παπανεοφύτου (2016), ό.π., σελ. 172-199. Επίσης, βλ. Παράρτημα Νομοθεσίας

⁴²<https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiosune/n-5232-2025.html>

Παρακάτω αναλύονται συγκεκριμένοι τομείς προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος με βάση τη βιβλιογραφία.

5.1.1. Δασικό περιβάλλον

Η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων στην Ελλάδα θεσπίστηκε με συνταγματικές διατάξεις που αποσκοπούν στην εξασφάλιση μιας αυστηρής νομικής πλατφόρμας για την προστασία των ευαίσθητων αυτών οικοσυστημάτων.⁴³ Οι σχετικές διατάξεις του συντάγματος, ειδικότερα τα άρθρα 24 και 117, καθορίζουν τις υποχρεώσεις του κράτους για την προστασία και διαχείριση των δασών, όπως και τις διαδικασίες για την αποκατάσταση των κατεστραμμένων δασικών εκτάσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος, απαγορεύεται η αλλαγή προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, με την εξαίρεση περιπτώσεων που προκύπτουν από το δημόσιο συμφέρον και είναι επιταγές της εθνικής οικονομίας. Το άρθρο 117 παρ. 3 επιβάλλει την υποχρέωση αναδάσωσης για δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν από πυρκαγιά ή άλλες αιτίες.

Η έννοια του δάσους έχει νομικά προσδιοριστεί μέσω διατάξεων, όπως οι ν. 998/1979 και ν. 3208/2003, προσδιορίζοντας τα χαρακτηριστικά που συνιστούν δάσος και δασική έκταση, και παρέχοντας ειδικές διαδικασίες για την αποκατάσταση και προστασία τους. Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) είναι αυστηρή ως προς την εφαρμογή αυτών των κανόνων, με συχνές αναφορές στη σημασία προστασίας του δασικού περιβάλλοντος ως δημόσιο συμφέρον και στη μη επιτρεπτότητα οποιασδήποτε αλλοίωσης της δασικής μορφής χωρίς νομική βάση. Το σχέδιο πολιτικής και οι διαδικασίες ρύθμισης των δασικών περιοχών καλύπτονται στην ελληνική έννομη τάξη, ιδίως μέσα από κανονισμούς που αφορούν την κατάρτιση δασικών χαρτών και την αναδάσωση, με την επιβολή περιορισμών στη χρήση γης που περιλαμβάνει δασικές εκτάσεις.

Τα τελευταία χρόνια, το ενδιαφέρον εστιάζεται στην ενίσχυση των διαδικασιών προστασίας και διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων, ιδίως μέσω της ενημέρωσης των δασικών χαρτών και των μέτρων για την προσαρμογή σε φυσικές καταστροφές όπως οι πυρκαγιές. Η νομολογία και οι διαδικασίες για τις εναλλακτικές χρήσεις των δασικών εκτάσεων απαιτούν αυστηρές αποδείξεις ότι η παρέμβαση είναι απαραίτητη για το δημόσιο συμφέρον, με περαιτέρω διασφάλιση ότι οι ρυθμίσεις δεν θα επιδεινώσουν την οικολογική κατάσταση ή την αναμενόμενη φυσική αποκατάσταση των περιοχών αυτών.

5.1.2. Βιοποικιλότητα

Η βιοποικιλότητα είναι κρίσιμη για τη λειτουργία των οικοσυστημάτων και την οικολογική ισορροπία του πλανήτη. Η μείωση της ποικιλίας ειδών, συχνά λόγω ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, έχει σοβαρές συνέπειες για το περιβάλλον. Για την προστασία της βιοποικιλότητας, έχουν θεσπιστεί νομικά πλαίσια σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, όπως η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα.⁴⁴ Ο ν. 3937/2011 εστιάζει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, προωθώντας την αειφόρο διαχείριση και την προστασία ειδών και οικοσυστημάτων. Οι κύριοι στόχοι περιλαμβάνουν την εφαρμογή ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου, τη συλλογή δεδομένων και τη διαχείριση προστατευμένων περιοχών.

Το Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών και οι ειδικές ρυθμίσεις για περιοχές Natura 2000 αποσκοπούν στη διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας. Οι διαδικασίες προστασίας περιλαμβάνουν συνεργασίες με αρμόδιες αρχές για την καταγραφή ειδών και την ανάπτυξη σχεδίων δράσης. Επίσης, προωθούνται σχέδια για την καταπολέμηση εισβάλλοντων ξενικών ειδών.

Η πολιτεία οφείλει να ενθαρρύνει την επιστημονική έρευνα και να ενημερώνει την κοινωνία για θέματα βιοποικιλότητας, με την Επιτροπή “Φύση 2000” να αναλαμβάνει τον συντονισμό και

⁴³Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 131-158

⁴⁴Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 159-173

την παρακολούθηση των πολιτικών προστασίας. Οι εν λόγω δράσεις αποσκοπούν στην ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης και της σχέσης μεταξύ ανθρώπων και φυσικού περιβάλλοντος, εξασφαλίζοντας οφέλη για τις μελλοντικές γενιές.

5.1.3. Τοπίο

Το σχέδιο προστασίας του περιβάλλοντος αποσκοπεί όχι μόνο στην οικολογική ισορροπία και την υγιεινή διαβίωση, αλλά και στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο ν. 1650/1986 και η τροποποίησή του (ν. 3937/2011) καθορίζουν καθεστώς προστασίας για τοπίο λόγω της αισθητικής και πολιτιστικής του αξίας.⁴⁵ Ο ν. 3827/2010 κυρώνει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου, που αναγνωρίζει τη σημασία του τοπίου σε πολιτισμικό, οικολογικό και κοινωνικό επίπεδο, συμβάλλοντας στην ποιότητα ζωής. Το τοπίο ορίζεται ως περιοχή που διαμορφώνεται από φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες και απαιτεί βιώσιμη ανάπτυξη για τη διαχείρισή του.

Στόχοι της Σύμβασης είναι η προστασία και η διαχείριση των τοπίων, η νομική τους αναγνώριση, η συμμετοχή του κοινού και η εκπαίδευση για την αξία των τοπίων. Επίσης, ιδρύεται το Βραβείο Τοπίου του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αναγνώριση επιτυχημένων πολιτικών προστασίας τοπίων. Η Σύμβαση δεν επηρεάζει αυστηρότερες υπάρχουσες ή μελλοντικές ρυθμίσεις.

5.1.4. Παράκτιες ζώνες και μικρά νησιά

Οι παράκτιες ζώνες αντιμετωπίζουν σοβαρούς κινδύνους από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη, την υπερβολική επισκεψιμότητα και την οικονομική εκμετάλλευση του φυσικού τους πλούτου, όπως η αλιεία και οι ιχθυοκαλλιέργειες. Επίσης, δέχονται επιβλαβείς επιδράσεις από τη διοχέτευση λυμάτων στη θάλασσα.⁴⁶ Το ελληνικό δίκαιο, ωστόσο, δεν περιλαμβάνει την παράκτια ζώνη ως ενιαίο οικοσύστημα, αλλά προσεγγίζει διακριτές περιοχές όπως τον αιγιαλό και την παραλία. Ο αιγιαλός ορίζεται ως η ζώνη ξηράς που βρέχεται από τη θάλασσα, και η παραλία είναι η ζώνη που προστίθεται στον αιγιαλό για να διασφαλίσει την πρόσβαση. Η προστασία των παράκτιων ζωνών είναι ευθύνη του κράτους, και οι σχετικές διαδικασίες οριοθέτησης υπόκεινται σε διοικητικό και δικαστικό έλεγχο.

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) τονίζει την ανάγκη ολοκληρωμένης προστασίας του παράκτιου χώρου ως ευπαθούς οικοσυστήματος. Επίσης, απαγορεύει την ανέγερση κτισμάτων στον αιγιαλό και την παραλία, εκτός εάν εξυπηρετούν δημόσιους σκοπούς. Η επέκταση οικισμών σε μικρά νησιά πρέπει να γίνεται με σεβασμό στο τοπικό περιβάλλον και την φέρουσα ικανότητά τους.

Τέλος, η νομολογία του ΣτΕ προγραμματίζει ήπια ανάπτυξη και διασφαλίζει τη βιωσιμότητα των κοινοτήτων σε νησιωτικές περιοχές, ενταγμένη σε συνεκτικές χωροταξικές στρατηγικές. Οι περιορισμοί που τίθενται είναι αναγκαίοι για την προστασία του περιβάλλοντος και του φυσικού κάλλους της περιοχής.

5.1.5. Προστασία υδάτων και υδατικών πόρων

Η προστασία των υδατικών πόρων στην Ελλάδα περιλαμβάνει τους επιφανειακούς και υπόγειους υδάτες, οι οποίοι ρυθμίζονται από τους νόμους 1650/1986 και 1739/1987.⁴⁷ Ο τελευταίος νόμος απαιτεί άδεια για κάθε χρήση νερού και οργανώνει τη διαχείριση σε 14 υδατικά διαμερίσματα, λαμβάνοντας υπόψη την ποιότητα και ποσότητα των υδάτων, ειδικά σε ευπαθή οικοσυστήματα όπως τα μικρά νησιά. Η ευρωπαϊκή οδηγία 2000/60/EK προωθεί τη βιώσιμη διαχείριση σε επίπεδο λεκάνης απορροής.

⁴⁵Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 174-177

⁴⁶Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 179-190

⁴⁷Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 190-201

Τα ρέματα προστατεύονται από το Σύνταγμα και οι σχετικές διατάξεις απαιτούν τη διατήρηση τους στη φυσική τους κατάσταση, επιτρέποντας μόνο απαραίτητα έργα διευθέτησης. Η αποτύπωση των ρεμάτων στα πολεοδομικά σχέδια είναι επίσης σημαντική και απαιτεί ειδικές μελέτες.

Οι ποταμοί, ανάλογα με τα ρέματα, απαιτούν οριοθέτηση και έγκριση περιβαλλοντικών όρων για οποιαδήποτε παρέμβαση, ενώ οι υγρότοποι προστατεύονται από τη Διεθνή Σύμβαση του Ραμσάρ. Οι αρχές έχουν υποχρέωση να προστατεύουν και να διαχειρίζονται τους υγροτόπους, με έμφαση σε θετικά μέτρα και απαγορεύσεις για την αποφυγή βλάβης τους, ενισχυμένες από οδηγίες όπως οι Natura 2000.

5.1.6. Διαχείριση αποβλήτων

Η υπουργική απόφαση 50910/2003 ρυθμίζει τη διαχείριση στερεών αποβλήτων στην Ελλάδα, εστιάζοντας στην προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας, σύμφωνα με τον ν. 1650/1986 και την οδηγία 91/156/ΕΟΚ.⁴⁸ Προβλέπει μέτρα για την αποφυγή κινδύνων προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον, στηρίζεται σε αρχές όπως η πρόληψη δημιουργίας αποβλήτων και η ευθύνη του ρυπαντή, και απαιτεί άδειες για τη συλλογή, μεταφορά, διάθεση και αξιοποίηση αποβλήτων. Μετά την παύση λειτουργίας εγκαταστάσεων, οι φορείς οφείλουν να αποκαταστήσουν το περιβάλλον.

Όσον αφορά τα υγρά απόβλητα, απαιτείται άδεια διάθεσης για τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Το π.δ. 1180/1981 ρυθμίζει τη διάθεση υγρών αποβλήτων, καθώς και τους όρους εκπομπών ρύπων. Η ΚΥΑ 145116/2011 προωθεί την επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων για εξοικονόμηση νερού, με έμφαση στη Δημόσια Υγεία, εξαιρώντας τις χρήσεις για πόση και κολύμβηση.

Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχουν θεσπιστεί διάφοροι νόμοι για την διαχείριση των αποβλήτων. Ενδεικτικά, παρατίθενται παρακάτω ορισμένοι από αυτούς:

Ο ν. 1650/1986 («Προστασία του Περιβάλλοντος») εισάγει τη γενική αρχή της περιβαλλοντικής προστασίας, με τον καθορισμό της διαχείρισης φυσικών πόρων, της πρόληψης της ρύπανσης, και της αποκατάστασης περιβαλλοντικών ζημιών, και παράλληλα εισάγει ειδικές κατηγορίες περιβαλλοντικής προστασίας (π.χ., προστατευόμενες περιοχές, οικοσυστήματα).

Ο ν. 3010/2002 («Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ)») εναρμονίζει την ελληνική νομοθεσία με τις ευρωπαϊκές οδηγίες για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, και υποχρεώνει την αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για έργα και δραστηριότητες. Ορίζεται η κατηγοριοποίηση έργων (Α και Β κατηγορίες) με βάση την κλίμακα και τις επιπτώσεις τους. Επίσης, συμπεριλαμβάνει συμμετοχή της κοινωνίας (διαβούλευση) στις αποφάσεις για την περιβαλλοντική αδειοδότηση. Σκοπός καθίσταται ο προληπτικός έλεγχος περιβαλλοντικών επιπτώσεων, μειώνοντας τις αρνητικές συνέπειες από επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Ο ν. 2939/2001 («Ανακύκλωση και Απόβλητα») θεσπίζει συστήματα εναλλακτικής διαχείρισης για συγκεκριμένες κατηγορίες αποβλήτων (π.χ., συσκευασίες, ηλεκτρικές συσκευές). Επικεντρώνεται στη μείωση, ανακύκλωση και αξιοποίηση αποβλήτων, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων, ενισχύοντας την κυκλική οικονομία.

Οι παραπάνω νόμοι παρέχουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Καθένας εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους, από τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ενεργειακή αποδοτικότητα μέχρι τη διαχείριση αποβλήτων και την προστασία δασών. Οι νόμοι αυτοί αλληλοσυμπληρώνονται, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη και εναρμονίζοντας την περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις.

⁴⁸Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 201-206

5.2. Πολιτιστικό περιβάλλον

Το Σύνταγμα καθορίζει για πρώτη φορά αυξημένη προστασία για το πολιτιστικό περιβάλλον και τα μνημεία, επιβάλλοντας περιορισμούς στους ιδιοκτήτες να διατηρούν και να αποκαθιστούν την αρχική μορφή των μνημείων.⁴⁹ Η διαδικασία χαρακτηρισμού ενός μνημείου ή οικισμού ως διατηρητέου είναι αυστηρή, αποσκοπώντας στη διασφάλιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και περιορίζοντας τη δυνατότητα ανακλητικών πράξεων. Κάθε παρέμβαση σε μνημεία επιτρέπεται μόνο στο πλαίσιο της προστασίας τους και απαιτεί τη συγκατάθεση του Υπουργού Πολιτισμού, συμπεριλαμβανομένων και των εργασιών που γίνονται κοντά σε αρχαία.

Η ανάγκη για προστασία των μνημείων υπερτερεί σε περιπτώσεις που αφορά το δημόσιο συμφέρον, όπως για εργασίες που σχετίζονται με εθνική άμυνα ή σημαντικά έργα υποδομής. Ορίζονται ζώνες προστασίας γύρω από αρχαιολογικούς χώρους, με ειδικούς κανόνες σχετικά με τη δόμηση και τις χρήσεις γης που επιτρέπονται. Επιπλέον, οι παραδοσιακοί οικισμοί και οι χαρακτηρισμοί τους ως διατηρητέοι απαιτούν συγκεκριμένες διαδικασίες και προϋποθέσεις, με στόχο τη διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα τους.

Κάτι εξίσου σημαντικό είναι ότι η προστασία σχετίζεται και με τη διατήρηση συγκεκριμένων χρήσεων (π.χ., θερινοί κινηματογράφοι), καθώς η νομοθεσία αποσκοπεί στη διατήρηση της κοινωνικής και πολιτιστικής συνέχειας. Τέλος, υπογραμμίζεται η σημασία μιας σφαιρικής προσέγγισης στην προστασία, που συνδυάζει την προστασία του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Αυτά τα σημεία αποδεικνύουν τη σημασία που έχει η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και πώς οι νομικές διατάξεις στην Ελλάδα επιδιώκουν να διασφαλίσουν ότι τα στοιχεία αυτής της κληρονομιάς διατηρούνται και προστατεύονται για τις μελλοντικές γενιές.

Μερικοί από τους νόμους για την προστασία των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς είναι οι παρακάτω:

Αρχικά, το Σύνταγμα της Ελλάδας, στο άρθρο 24, αναγνωρίζει την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος ως συνταγματική υποχρέωση του κράτους. Εξασφαλίζει ότι αρχαιότητες, μνημεία και πολιτιστικά αγαθά προστατεύονται από κάθε δραστηριότητα που μπορεί να τα υποβαθμίσει, και θέτει τη βιωσιμότητα ως βασικό στόχο και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως δημόσιο συμφέρον. Επίσης, στο άρθρο 18 καθιερώνεται η υποχρέωση προστασίας αρχαιολογικών θησαυρών και μνημείων ως εθνικής κληρονομιάς, περιορίζοντας την ιδιωτική ιδιοκτησία τους.

Ένας από τους πρώτους νόμους που κατοχύρωσαν το δημόσιο χαρακτήρα των αρχαιοτήτων ήταν ο νόμος 2039/1939 («Κυριότητα και Προστασία Αρχαιοτήτων»), ο οποίος απαγόρευε την ιδιοκτησία και εμπορία αρχαιοτήτων χωρίς άδεια και εισήγαγε διαδικασίες για την αναγνώριση πολιτιστικών αγαθών και την προστασία τους από καταστροφές.

Ακολούθησε περίπου μία δεκαετία μετά ο νόμος 1469/1950 («Μνημεία Σύγχρονης Κληρονομιάς») που εστιάζει σε νεότερα μνημεία, κτίρια και αρχιτεκτονικά σύνολα που διατηρούν ιστορική αξία, με στόχο την προστασία των ιστορικών κέντρων πόλεων και παραδοσιακών οικισμών.

Ο νόμος 3028/2002 («Προστασία Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς») ορίζει σαφώς τί συνιστά πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένων αρχαιοτήτων, μνημείων, ιστορικών τόπων και άυλων πολιτιστικών στοιχείων. Καθορίζει ότι οι αρχαιότητες είναι δημόσια αγαθά και απαγορεύει την ιδιωτική εκμετάλλευση ή εμπορία. Επιπρόσθετα, ρυθμίζει τη διαδικασία ανασκαφών και την αποκατάσταση αρχαιολογικών χώρων, και εισάγει αυστηρές ποινές για παράνομες δραστηριότητες, όπως λαθρανασκαφές και παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων. Τέλος, θεσπίζει τη συνεργασία μεταξύ αρχαιολογικών υπηρεσιών, μουσειακών ιδρυμάτων και διεθνών οργανισμών, καθώς ενισχύεται η κεντρική εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού και των Εφορειών Αρχαιοτήτων.

⁴⁹Ομοίως, Ι. Καράκωστας (2011), σελ. 222-231

ΜΕΡΟΣ Γ' ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

1. ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΓΡΙΑΣ ΖΩΗΣ

1.1 Η ζήτηση

Το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής είναι μια πολύπλοκη και εκτεταμένη παράνομη δραστηριότητα που επηρεάζει πολλούς τομείς της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος. Περιλαμβάνει την αποδοχή, την πώληση, τη μεταφορά και τη χρήση προϊόντων που προέρχονται από άγρια ζώα ή φυτά, και συνδέεται συχνά με οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά. Ωστόσο, το παράνομο εμπόριο μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε τρεις κύριες ομάδες, οι οποίες έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά και αιτίες ζήτησης:⁵⁰

1. Μεταποιημένα Προϊόντα (Processed Commodities): αυτή η κατηγορία αφορά προϊόντα που παράγονται από άγρια ζώα ή φυτά και στη συνέχεια επεξεργάζονται ή μεταποιούνται σε τελικά προϊόντα πριν από την πώλησή τους. Συχνά, τα προϊόντα αυτά μπορεί να μην είναι άμεσα αναγνωρίσιμα ως προϊόντα άγριας ζωής, καθώς υποβάλλονται σε κάποια μορφή επεξεργασίας (π.χ. κοπή, βαφή, ράψιμο).

Ορισμένα παραδείγματα αυτών των προϊόντων είναι ξυλεία από παράνομες κοπές δασών, γούνες και δέρματα από άγρια ζώα, όπως σαύρες, φίδια και άλλα ερπετά, ακόμη και κάποια άλλα είδη άγριας ζωής που μετατρέπονται σε αξεσουάρ μόδας ή χρηστικά αντικείμενα (όπως τσάντες ή παπούτσια).

Αυτά τα προϊόντα συχνά μεταφέρονται μέσω νόμιμων εργοστασίων ή καταστημάτων που δεν γνωρίζουν ή δεν ενδιαφέρονται για την παράνομη προέλευση τους. Σε πολλές περιπτώσεις, τα προϊόντα «ξεπλένονται» μέσω νόμιμων αλυσίδων εφοδιασμού και φτάνουν στους καταναλωτές χωρίς να είναι αναγνωρίσιμα ως παράνομα.

Ορισμένοι καταναλωτές μπορεί να μην γνωρίζουν ότι το προϊόν που αγοράζουν έχει παραχθεί παράνομα. Η ζήτηση για αυτά τα προϊόντα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη μόδα και την επιθυμία για πολυτελή αντικείμενα. Υπάρχει μια σταθερή ζήτηση για αυτά τα προϊόντα, η οποία συνήθως επηρεάζεται από τη μόδα και την πολυτελή κατανάλωση. Οι καταναλωτές σε αυτές τις αγορές συχνά επιθυμούν να αποκτήσουν αντικείμενα που δείχνουν κοινωνική θέση ή στυλ, χωρίς να συνειδητοποιούν ότι η παραγωγή τους μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για την άγρια ζωή.

2. Συλλεκτικά Αντικείμενα (Collectors' Items): αυτή η κατηγορία αφορά τα παράνομα προϊόντα άγριας ζωής που θεωρούνται σπάνια ή πολύτιμα και συλλέγονται από άτομα ή οργανισμούς για λόγους τέχνης, κύρους ή για το οικονομικό τους όφελος. Μερικά από τα πιο γνωστά παραδείγματα είναι το ελεφαντόδοντο, οι ταριχευμένοι οργανισμοί, τα ζωντανά εξωτικά ζώα ή τα σπάνια φυτά και έντομα.

Το ελεφαντόδοντο είναι ένα από τα πιο γνωστά παραδείγματα, το οποίο προέρχεται από την παράνομη θανάτωση ελεφάντων. Επίσης, σπάνια ζώα, όπως τίγρεις, λεοπαρδάλεις ή ακόμα και μικρότερα είδη, καθώς και ταριχευμένα ζώα ή φυτά, που χρησιμοποιούνται ως αντικείμενα συλλογής και επιδεικνύονται σε εκθέσεις ή ιδιωτικές συλλογές.

Το εμπόριο αυτών των αντικειμένων συνήθως περιλαμβάνει το οργανωμένο έγκλημα και συχνά επηρεάζεται από την παγκόσμια ζήτηση για πολυτελή ή σπάνια αντικείμενα. Η παράνομη διακίνηση αυτών των ειδών απαιτεί συνήθως ειδικές μεθόδους απόκρυψης, όπως πλαστά έγγραφα ή κρυφή μεταφορά, και διαφθορά σε επίπεδο τοπικών ή εθνικών αρχών.

Οι καταναλωτές σε αυτή την κατηγορία είναι συχνά πλούσιοι συλλέκτες ή άτομα που έχουν την επιθυμία να δείξουν κοινωνική θέση ή πολιτιστική αξία μέσω της κατοχής σπάνιων αντικειμένων. Αυτοί οι καταναλωτές είναι, συχνά, ενήμεροι για την παράνομη προέλευση των αντικειμένων που αγοράζουν. Σε ορισμένες περιοχές, όπως τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ή άλλες

⁵⁰T. Wyatt (2022), «Wildlife Trafficking, A Deconstruction of the Crime, Victims and Offenders», Second Edition, Critical Criminological Perspectives, Palgrave-Macmillan, σελ. 32-50

χώρες του Κόλπου, η κατοχή εξωτικών ζώων και σπάνιων ειδών μπορεί να θεωρείται ένδειξη κύρους και κοινωνικής θέσης, γεγονός που ενισχύει τη ζήτηση για αυτά τα αντικείμενα.

3. Παραδοσιακή Ιατρική (Traditional Medicine): αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει προϊόντα που χρησιμοποιούνται για θεραπευτικούς σκοπούς στην παραδοσιακή ιατρική. Πολλά από αυτά τα προϊόντα προέρχονται από άγρια ζώα ή φυτά και συχνά πιστεύεται ότι έχουν αυξημένες θεραπευτικές ιδιότητες λόγω της «άγριας» προέλευσής τους.

Τα κέρατα ρινόκερου, η χολή αρκούδας, τα λέπια από παγκολίνους, ρίζες, βότανα και θαλάσσια αγγούρια είναι μερικά από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα προϊόντα στην παραδοσιακή ιατρική. Στην Ασία, ιδιαίτερα, υπάρχει η πεποίθηση ότι τα προϊόντα αυτά έχουν μεγαλύτερη θεραπευτική δύναμη όταν προέρχονται από άγρια ζώα.

Το παράνομο εμπόριο αυτών των προϊόντων συχνά περιλαμβάνει υπόγειες αγορές και δίκτυα που συνδέονται με παράνομες πρακτικές, όπως η παραγωγή πλαστών εγγράφων ή η δωροδοκία των αρχών. Η ζήτηση για τέτοια προϊόντα είναι πολύ υψηλή και συνδέεται με πολιτισμικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Οι καταναλωτές αυτών των προϊόντων συχνά πιστεύουν στις θεραπευτικές τους ιδιότητες και είναι πρόθυμοι να πληρώσουν μεγάλες ποσότητες χρημάτων για να τα αποκτήσουν. Οι περιοχές με την υψηλότερη ζήτηση είναι κυρίως η Ασία, αλλά και οι διασπορές Ασιατών σε άλλες περιοχές του κόσμου.

Η ζήτηση για προϊόντα άγριας ζωής στην παραδοσιακή ιατρική είναι εξαιρετικά εκτεταμένη, και η παράνομη διακίνηση τους έχει τεράστιες συνέπειες για τις τοπικές οικοσυστημικές ισορροπίες, καθώς πολλές από τις εκμεταλλεζόμενες πληθυσμούς ζώων και φυτών κινδυνεύουν με εξαφάνιση.

Και στις τρεις κατηγορίες, η διαφθορά είναι κρίσιμη για την επιτυχή λειτουργία του παράνομου εμπορίου. Πολλές φορές, οι διακινητές προϊόντων άγριας ζωής χρειάζονται τη βοήθεια κυβερνητικών αξιωματούχων για να αποφύγουν τη σύλληψη ή να εξασφαλίσουν πλαστά έγγραφα. Επίσης, το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής είναι συχνά συνδεδεμένο με οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα, που ελέγχουν τις μεταφορές και το εμπόριο αυτών των προϊόντων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι καταναλωτές σε πολλές περιπτώσεις δεν γνωρίζουν την παράνομη προέλευση των προϊόντων που αγοράζουν, γεγονός που εντείνει την πρόκληση για την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου.

Παράλληλα, η εμπορία ζώων προορίζεται και για την παραγωγή προϊόντων τροφής. Η ζήτηση για άγρια ζώα ως τροφή είναι ποικίλη, με σημαντικές διαφοροποιήσεις αναλόγως του είδους και της περιοχής. Η ζήτηση αυτή καλύπτει από την επιθυμία κατανάλωσης «εξωτικών» κρεάτων, όπως πόδια αρκούδας και φάλαινα, μέχρι πολυτελή τρόφιμα όπως το χαβιάρι. Το χαβιάρι, για παράδειγμα, κάποτε ήταν πιο προσβάσιμο, αλλά έχει γίνει πιο σπάνιο λόγω υπερκατανάλωσης και της μείωσης των πληθυσμών των οξύρρυγχων, κάνοντάς το πλέον ένα αποκλειστικό πολυτελές προϊόν. Αντίθετα, κάποια είδη, ενώ παραμένουν σπάνια, είναι πιο εύκολα διαθέσιμα σε ορισμένες περιοχές. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο παγκολίνος, του οποίου το κρέας καταναλώνεται στη Νοτιοανατολική Ασία και τα λέπια του που χρησιμοποιούνται στην παραδοσιακή ιατρική. Το 2010, η αυξανόμενη ζήτηση για παγκολίνους προκάλεσε ανησυχία για την επιβίωση του είδους, οδηγώντας στην καταχώρισή τους στο Παράρτημα II της CITES το 2016. Παρ' όλα αυτά, η παράνομη εμπορία παγκολίνων συνεχίζεται, με τις αφρικανικές ποικιλίες να αποτελούν πλέον τον κύριο στόχο.

Η εμπορία «άγριων κρεάτων», δηλαδή κρέατος άγριων ζώων που καταναλώνεται στην περιοχή όπου βρίσκονται, είναι συνηθισμένη σε ορισμένα μέρη της Αφρικής, της Νοτιοανατολικής Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Για παράδειγμα, το 2012, μια μυστική έρευνα του BBC αποκάλυψε την παράνομη διακίνηση άγριων κρεάτων, όπως αρουραίοι, πίθηκοι και καμηλοπαρδάλεις, σε αγορές του Λονδίνου. Η παράνομη εμπορία άγριου κρέατος, είτε είναι εγχώρια είτε εισαγόμενη, ενέχει σημαντικούς κινδύνους για τη δημόσια υγεία, όπως η διάδοση ζωνόσων.

Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες εμπλέκονται συχνά στην παράνομη εμπορία υψηλής αξίας ειδών άγριας ζωής, όπως το χαβιάρι ή οι χαυλιόδοντες ρινόκερου. Αντίθετα, στο κρέας

άγριων ζώων, οι τοπικές κοινότητες συνήθως είναι οι προμηθευτές, είτε καταναλώνουν τα ζώα οι ίδιοι είτε τα πωλούν σε εστιατόρια. Οι αγορές και τα εστιατόρια παίζουν κεντρικό ρόλο στην παράνομη εμπορία άγριου κρέατος, καθώς πωλούν και σερβίρουν αυτά τα προϊόντα και συνεργάζονται με μεσάζοντες για να τα προμηθευθούν. Η ζήτηση συχνά προέρχεται από άτομα που πιστεύουν ότι το κρέας από άγρια ζώα έχει καλύτερη γεύση ή καλύτερες θεραπευτικές ιδιότητες σε σχέση με εκείνο που εκτρέφεται σε αιχμαλωσία.

Η ζήτηση για άγρια ζώα ως τροφή επηρεάζεται επίσης από παραδοσιακές χρήσεις και πολιτισμικές πεποιθήσεις. Πολλοί καταναλωτές άγριων ζώων πιστεύουν ότι η κατανάλωση αυτών των ζώων τους προσδίδει κάποια από τη δύναμη ή την «ουσία» του ζώου. Υπάρχει ξεκάθαρη επικάλυψη μεταξύ των κατηγοριών τροφής, παραδοσιακής ιατρικής και πολυτελών προϊόντων. Για παράδειγμα, προϊόντα όπως η χολή αρκούδας, ο χαυλιόδοντας ρινόκερου και τα οστά τίγρης χρησιμοποιούνται για φαγητό και για ιατρική χρήση.

Επιπλέον, υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα άγρια ζώα καταναλώνονται τόσο ως τροφή όσο και ως αντικείμενα συλλογής. Οι χελώνες, για παράδειγμα, παγιδεύονται για το κρέας τους (το οποίο χρησιμοποιείται σε σούπα χελώνας) και για τα καβούκια τους, τα οποία σκαλίζονται σε συλλεκτικά έργα τέχνης. Το χαβιάρι και τα προϊόντα φάλαινας ανήκουν επίσης σε αυτή την διπλή κατηγορία τόσο ως πολυτελή τρόφιμα όσο και ως αντικείμενα συλλογής.

Η παράνομη εμπορία άγριας ζωής είναι εκτεταμένη και πολυδιάστατη, με επικάλυψη κατηγοριών ζήτησης που καθιστούν δύσκολη την εφαρμογή του νόμου. Σύμφωνα με δεδομένα της CITES, κατάσχονται σημαντικές ποσότητες παράνομων προϊόντων άγριας ζωής, όπως ζωντανά ζώα, δέρματα, ελέφαντες και κρέας. Αυτά τα δεδομένα βοηθούν να φανεί η κλίμακα του προβλήματος, αν και είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί η πραγματική έκταση της παράνομης εμπορίας άγριων ζώων λόγω της μυστικότητας και της πολυπλοκότητας των δικτύων που εμπλέκονται.

Η ζήτηση για τα προϊόντα άγριας ζωής καθορίζεται από πολλούς συνδεδεμένους παράγοντες, οι οποίοι διαφέρουν ανάλογα με το προϊόν. Οι κύριοι παράγοντες περιλαμβάνουν:

1. Κέρδος: Η δυνατότητα για σημαντικά οικονομικά κέρδη είναι ο καθοριστικός παράγοντας για την εμπλοκή των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων στην παράνομη εμπορία άγριας ζωής. Αυτό είναι εμφανές στην εμπορία χαβιαριού από την κατηγορία τροφίμων, καθώς και στην εμπορία χαυλιόδοντων ρινόκερου στην κατηγορία παραδοσιακής ιατρικής.

2. Σπανιότητα και Άφθονες Περιοχές: Όταν ορισμένα είδη άγριας ζωής γίνονται πιο σπάνια, η αξία τους αυξάνεται, κάνοντάς τα πιο ελκυστικούς στόχους για τους λαθρέμπορους και τους κυνηγούς. Η σπανιότητα συχνά συνδέεται με την εμπλοκή οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, ενώ πιο άφθονα είδη εκμεταλλεύονται κυρίως από τοπικούς ή περιφερειακούς προμηθευτές.

3. Τοποθεσία: Η εγγύτητα του άγριου ζώου με την αγορά καταναλωτών επηρεάζει τους προμηθευτές που συμμετέχουν στην εμπορία. Όταν τα άγρια ζώα και η ζήτηση βρίσκονται κοντά γεωγραφικά, οι τοπικοί άνθρωποι είναι πιο πιθανό να είναι οι δράστες, ενώ η εμπορία μακρινών αποστάσεων απαιτεί πιο οργανωμένες και επικίνδυνες επιχειρήσεις, προσελκύοντας ομάδες εγκληματιών.

4. Πολιτιστική Παράδοση: Οι πολιτιστικές πρακτικές που σχετίζονται με τη χρήση άγριων ζώων για τροφή, ιατρική και πολυτελή προϊόντα συντελούν στη συνεχιζόμενη ζήτηση, ακόμη και με τη μείωση των πληθυσμών των ειδών. Οι παραδοσιακές ιατρικές θεραπείες είναι διαδεδομένες στην Κίνα και στη Νοτιοανατολική Ασία (και αλλού), η σκαλιστή ελεφαντόδοντος (ως επεξεργασμένο εμπόρευμα) είναι επίσης κοινή εκεί, ενώ το κρέας άγριων ζώων είναι βασικό στη διατροφή ορισμένων χωρών στην Αφρική.

Η πλευρά της προμήθειας της παράνομης εμπορίας άγριας ζωής είναι εξίσου περίπλοκη. Τα κίνητρα των ατόμων που εμπλέκονται στην προμήθεια των προϊόντων ποικίλουν. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι άνθρωποι που ζουν σε φτωχές περιοχές εξαρτώνται από τα άγρια ζώα για τροφή ή για να τα πουλήσουν και να επιβιώσουν. Ωστόσο, αν και η φτώχεια παίζει ρόλο, έχει διαπιστωθεί ότι ο πλούτος και η ζήτηση από εύπορους καταναλωτές είναι συχνά οι βασικοί παράγοντες πίσω από την παράνομη εμπορία.

Από την άλλη πλευρά, μερικοί εμπλεκόμενοι στην παράνομη εμπορία άγριας ζωής δουλεύουν σε βιομηχανίες όπου οι παράνομες δραστηριότητες σχετίζονται με τις νόμιμες. Για παράδειγμα, οι κυνηγοί γουνοφόρων ζώων δεν κυνηγούν μόνο νόμιμα για την προμήθεια της αγοράς γούνας, αλλά είναι επίσης σε θέση να κυνηγήσουν παραπάνω από ό,τι επιτρέπεται από το νόμο.

Σε άλλες περιπτώσεις, οι προμηθευτές έχουν ειδικά προσληφθεί για να κυνηγήσουν συγκεκριμένα είδη, προκειμένου να καλύψουν συγκεκριμένες ανάγκες της αγοράς. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στην παράνομη θήρα ρινόκερων, όπου οργανωμένες ομάδες χρησιμοποιούν προηγμένη τεχνολογία για να τους σκοτώσουν και να πάρουν τους χυλιόδοντες τους. Οι παράγοντες αυτοί συνδυάζονται με τοποθεσίες, πολιτιστικές παραδόσεις και τη ζήτηση από εύπορους καταναλωτές για να διαμορφώσουν το τοπίο της παράνομης εμπορίας άγριας ζωής.

1.2. Επιπτώσεις

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων έχει σοβαρές περιβαλλοντικές συνέπειες που απειλούν τη βιοποικιλότητα, ασταθοποιούν τα οικοσυστήματα και συμβάλλουν στην περιβαλλοντική υποβάθμιση.⁵¹ Οι κύριες περιβαλλοντικές επιπτώσεις περιλαμβάνουν:

1. Εξαφάνιση Ειδών: Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων απειλεί άμεσα την επιβίωση των ειδών, καθώς τα ζώα αφαιρούνται από τα φυσικά τους οικοσυστήματα, συχνά για παράνομο εμπόριο. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην εξαφάνιση αυτών των ειδών. Για παράδειγμα, οι πληθυσμοί ελεφάντων και ρινόκερων απειλούνται λόγω της λαθροθηρίας για τα ελεφαντόδοντα και τα κέρατα τους, ενώ η φώκαινα vaquita στο Μεξικό είναι σε κρίσιμο κίνδυνο λόγω της παράνομης αλιείας με δίχτυα για άλλο είδος, το ψάρι totoaba.

2. Εισαγωγή Εισβολικών Ειδών: Η παράνομη διακίνηση μπορεί να εισαγάγει ξένα, μη φυσικά είδη σε οικοσυστήματα. Τα εισβολικά είδη μπορούν να ανταγωνιστούν τα ντόπια είδη, διαταράσσοντας τις τροφικές αλυσίδες και προκαλώντας αλυσιδωτές οικολογικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα, η παράνομη εισαγωγή ζώων για ιδιωτικές συλλογές, όπως η περίπτωση του Πάμπλο Εσκόμπαρ που εισήγαγε ιπποπόταμους στην Κολομβία, μπορεί να οδηγήσει σε οικολογική ανισορροπία. Οι ιπποπόταμοι έχουν επηρεάσει τα τοπικά υγροτόπα και απειλούν είδη όπως οι θαλάσσιοι μάνατοι (manatees).

3. Μετάδοση Ασθενειών: Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων μπορεί να αποτελέσει μηχανισμό για τη διάδοση ασθενειών. Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό τη στιγμή που η πανδημία του κορονοϊού συνεχίζεται. Η διεθνής διάσταση του παράνομου εμπορίου άγριων ζώων και οι αγορές όπου τα ζώα από διάφορα μέρη του κόσμου έρχονται σε επαφή μεταξύ τους δημιουργούν τις συνθήκες για τη μετάδοση ασθενειών, που παλαιότερα περιορίζονταν σε συγκεκριμένα είδη. Για παράδειγμα, η μετάδοση του ιού SARS-CoV-2 από μινκ στους ανθρώπους είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση. Οι ασθένειες αυτές μπορούν να πλήξουν τόσο την άγρια πανίδα όσο και τη γεωργία ή τη βιομηχανία τροφίμων.

4. Απώλεια Βιοποικιλότητας: Η άμεση εκμετάλλευση των άγριων ζώων για το εμπόριο, είτε για τρόφιμα, παραδοσιακά φάρμακα, είτε για εξωτικά κατοικίδια, συμβάλλει στην απώλεια βιοποικιλότητας. Η υπερεκμετάλλευση, όπως η λαθροθηρία του πανγκολίνου για το κρέας και τις φολίδες του, διαταράσσει τα οικοσυστήματα απομακρύνοντας σημαντικά είδη που διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην ισορροπία τους, όπως η καταπολέμηση των εντόμων.

Οικονομικές επιπτώσεις

⁵¹Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 57-81

Οι συνέπειες της παράνομης διακίνησης άγριων ζώων επηρεάζουν επίσης την παγκόσμια οικονομία με διάφορους τρόπους.

Αρχικά, η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων υπονομεύει τις νόμιμες αγορές, ειδικά στον τομέα της ξυλείας, όπου η παράνομη υλοτομία μειώνει τις τιμές της αγοράς και οδηγεί σε σημαντική απώλεια εσόδων για τις κυβερνήσεις. Εκτιμάται ότι κάθε χρόνο χάνονται δισεκατομμύρια δολάρια σε φόρους και έσοδα λόγω του παράνομου εμπορίου ξυλείας, κάτι που επηρεάζει την χρηματοδότηση κοινωνικών υπηρεσιών όπως η υγεία και η εκπαίδευση.

Έπειτα, η εισαγωγή εισβολικών ειδών και ασθενειών λόγω της παράνομης διακίνησης άγριων ζώων μπορεί να βλάψει τη γεωργία και τις βιομηχανίες που εξαρτώνται από σταθερά οικοσυστήματα. Για παράδειγμα, η απώλεια του πανγκολίνου προκαλεί αύξηση του πληθυσμού εντόμων, οι οποίοι βλάπτουν τις καλλιέργειες, οδηγώντας σε οικονομικές απώλειες για τους αγρότες.

Επιπρόσθετα, η καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης άγριων ζώων συνεπάγεται έξοδα για τις κυβερνήσεις, όπως η χρηματοδότηση των αρχών επιβολής του νόμου, οι μισθοί των αξιωματικών, τα έξοδα εξοπλισμού και εκπαίδευσης. Παρά την ανάγκη για εξειδικευμένα μέσα και προσωπικό, οι δαπάνες για την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου συνήθως είναι περιορισμένες.

Τέλος, οι βιομηχανίες που εξαρτώνται από φυσικούς πόρους, όπως η δασοκομία, η γεωργία και η αλιεία, πλήττονται από την περιβαλλοντική υποβάθμιση που προκαλεί η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων. Η απώλεια βιοποικιλότητας και η διατάραξη των οικοσυστημάτων απειλούν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα αυτών των κλάδων και επηρεάζουν τα εισοδήματα των επιχειρήσεων και των ατόμων που δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους τομείς.

Κοινωνικές και παγκόσμιες επιπτώσεις

Οι περιβαλλοντικές και οικονομικές συνέπειες της παράνομης διακίνησης άγριων ζώων δεν περιορίζονται στα άμεσα εμπλεκόμενα οικοσυστήματα και βιομηχανίες. Διαταραχές στα οικοσυστήματα, απώλεια βιοποικιλότητας και διάδοση ασθενειών μπορούν να προκαλέσουν ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα, όπως:

Πρόσφυγες του Περιβάλλοντος: καθώς τα οικοσυστήματα καταρρέουν και οι πόροι γίνονται σπάνιοι, οι άνθρωποι ενδέχεται να αναγκαστούν να μετακινηθούν, δημιουργώντας μια νέα κατηγορία προσφύγων του περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική, οικονομική και πολιτική αστάθεια, καθώς οι πληθυσμοί που εκτοπίζονται αναζητούν νέους τόπους διαμονής και εργασία.

Παγκόσμιες Εξάρσεις Ασθενειών: Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων αυξάνει τον κίνδυνο διάδοσης ασθενειών από τα ζώα στους ανθρώπους και από ζώο σε ζώο, κάτι που μπορεί να έχει παγκόσμιες συνέπειες για τη δημόσια υγεία. Οι ασθένειες αυτές μπορούν να έχουν ευρύτερες οικονομικές επιπτώσεις, όπως είδαμε με την πανδημία COVID-19.

Συνολικά, η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων είναι ένα περίπλοκο παγκόσμιο ζήτημα που έχει σημαντικές συνέπειες για τη βιοποικιλότητα, τα οικοσυστήματα, την οικονομία και τις κοινωνίες. Η επίλυση αυτών των προβλημάτων απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο για την προστασία των άγριων ζώων, την προώθηση βιώσιμων πρακτικών και τη μείωση των ευρύτερων περιβαλλοντικών και οικονομικών συνεπειών του παράνομου εμπορίου άγριων ζώων.

Ανθρωπιστικές επιπτώσεις

Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων αποτελεί ένα πολύπλοκο ζήτημα με σοβαρές επιπτώσεις στην ανθρώπινη ευημερία, τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Οι επιπτώσεις αυτές περιλαμβάνουν οικονομικές, κοινωνικές και υγειονομικές συνέπειες που επηρεάζουν άτομα, κοινότητες, και εθνικές οικονομίες.

Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων προκαλεί σημαντικές οικονομικές απώλειες σε πολλές περιοχές του κόσμου. Αυτές οι απώλειες δεν περιορίζονται μόνο στα άτομα που ασχολούνται άμεσα με την παράνομη διακίνηση, αλλά εκτείνονται σε ολόκληρες βιομηχανίες και τοπικές οικονομίες.

Οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις χάνουν σημαντικά έσοδα από τον τουρισμό, τη γεωργία και άλλες βιομηχανίες που εξαρτώνται από τη φυσική ακεραιότητα των οικοσυστημάτων. Για παράδειγμα, η παράνομη υλοτομία και το λαθρεμπόριο ξυλείας μπορεί να προκαλέσουν υποβάθμιση των δασικών οικοσυστημάτων, κάτι που επηρεάζει άμεσα τις τοπικές οικονομίες και τη δυνατότητα παραγωγής προϊόντων που εξαρτώνται από τα δάση.

Όταν οι φυσικοί πόροι όπως τα δάση, οι ωκεανοί ή οι φυσικές περιοχές που εξαρτώνται από τη βιοποικιλότητα καταστρέφονται από την παράνομη εκμετάλλευση, οι βιομηχανίες που βασίζονται σε αυτούς τους πόρους, όπως η αλιεία, η γεωργία και η δασοκομία, πλήττονται άμεσα. Η υποβάθμιση αυτών των οικοσυστημάτων οδηγεί σε απώλεια θέσεων εργασίας και μειώνει την παραγωγικότητα, δημιουργώντας οικονομική ανασφάλεια για τους εργαζόμενους στον τομέα αυτό.

Παράλληλα, η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων είναι μια σημαντική πηγή μετάδοσης ζωνοσόων (zoonotic diseases), δηλαδή ασθενειών που μεταδίδονται από τα ζώα στον άνθρωπο. Αυτές οι ασθένειες μπορεί να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία των ανθρώπων, και σε ορισμένες περιπτώσεις, να προκαλέσουν πανδημίες.

Οι ζωνοσόες είναι ασθένειες που μεταδίδονται από τα ζώα στον άνθρωπο. Παράδειγμα τέτοιων ασθενειών είναι το COVID-19, το οποίο πιστεύεται ότι προήλθε από νυχτερίδες και μεταδόθηκε στον άνθρωπο μέσω της διακίνησης άγριων ζώων. Άλλες ζωνοσόες περιλαμβάνουν το SARS, το MERS, και την γρίπη των πτηνών. Αυτές οι ασθένειες μπορούν να προκαλέσουν σοβαρές υγειονομικές κρίσεις, όπως φαίνεται από την πρόσφατη πανδημία COVID-19.

Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων παρακάμπτει τους υγειονομικούς ελέγχους και τις καραντίνες που εφαρμόζονται για να προστατευτεί η δημόσια υγεία. Η μη διενέργεια ελέγχων αυξάνει τον κίνδυνο διασποράς επικίνδυνων ασθενειών χωρίς να γίνουν άμεσα αντιληπτές.

Η διακίνηση άγριων ζώων συνήθως συνδέεται με βία και την εκμετάλλευση των ζώων, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει ψυχολογικά και συναισθηματικά τα άτομα που εμπλέκονται στις δραστηριότητες αυτές. Η ψυχική υγεία των ατόμων που εκτίθενται σε αυτά τα περιβάλλοντα μπορεί να υποστεί σοβαρές συνέπειες.

Μία άλλη παράμετρος της παράνομης διακίνησης άγριων ζώων σχετίζεται με τη βία και την εγκληματικότητα, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο τη φυσική ασφάλεια των ανθρώπων. Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων είναι συχνά υπόθεση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, οι οποίες χρησιμοποιούν βία για να ελέγχουν τις αγορές και να προστατεύουν τα κέρδη τους. Η βία αυτή μπορεί να επηρεάσει τόσο τους φύλακες άγριας ζωής όσο και τους κατοίκους των περιοχών γύρω από τα προστατευόμενα οικοσυστήματα.

Η βία που περιβάλλει την παράνομη διακίνηση ζώων έχει καταστροφικές συνέπειες για τα άτομα που ασχολούνται με την προστασία των ζώων, όπως οι φύλακες άγριας ζωής. Έχουν αναφερθεί πολλά περιστατικά που αφορούν τη δολοφονία φύλακες από εγκληματικές ομάδες, και παράλληλα, οι ίδιοι φύλακες μπορεί να χρησιμοποιήσουν βία εναντίον λαθροκυνηγών, γεγονός που εντείνει τη βία.

Η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων έχει επίσης αρνητικές κοινωνικές συνέπειες, επηρεάζοντας τις τοπικές κοινότητες και τις κοινωνικές δομές. Η καταστροφή των οικοσυστημάτων και των φυσικών πόρων λόγω της παράνομης εκμετάλλευσης των άγριων ζώων προκαλεί σοβαρές ελλείψεις σε τροφή και άλλα βασικά αγαθά. Στις περιοχές που οι άνθρωποι εξαρτώνται άμεσα από τους φυσικούς πόρους (όπως δάση, θάλασσες, ποτάμια) για την επιβίωσή τους, η απώλεια αυτών των πόρων μπορεί να οδηγήσει σε ανθρωπιστική κρίση, με αύξηση της φτώχειας και μετανάστευση.

Η περιβαλλοντική υποβάθμιση που προκαλείται από την παράνομη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων ενδέχεται να αναγκάσει τους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις περιοχές τους. Η μετανάστευση αυτή, είτε είναι εσωτερική (εντός της χώρας), είτε εξωτερική (διασυνοριακή),

μπορεί να προκαλέσει κοινωνική αναστάτωση και υπερφόρτωση πόρων σε άλλες περιοχές, αυξάνοντας την κοινωνική ανασφάλεια.

Η παράνομη διακίνηση μπορεί να οδηγήσει σε πολιτική αστάθεια, ειδικά σε περιοχές όπου το λαθρεμπόριο έχει εδραιωθεί και οι κυβερνήσεις δυσκολεύονται να επιβάλλουν τον νόμο. Οι χώρες που πλήττονται από αυτή την παράνομη δραστηριότητα αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις στην προστασία των εθνικών τους συμφερόντων και στη διατήρηση της τάξης και της ασφάλειας.

1.3. Κατηγορίες θυματοποίησης

Άνθρωποι

Στις περιοχές όπου οι άνθρωποι εξαρτώνται από την άγρια ζωή ή την υγεία του περιβάλλοντος για την άμεση επιβίωσή τους, είναι προφανές ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι θύματα της παράνομης διακίνησης άγριας ζωής, καθώς η οικονομική τους ασφάλεια και η ευημερία τους ενδέχεται να απειλούνται.⁵² Ωστόσο, αυτή η θυματοποίηση καλύτερα χαρακτηρίζεται ως έμμεση, η οποία περιγράφεται από τον Davies (2011) ως εκείνη που επηρεάζει ανθρώπους που δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενοι στο έγκλημα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η ζημιά είναι κάπως απομακρυσμένη και ενδέχεται ο άνθρωπος να έχει τη δυνατότητα να βρει άλλες πηγές τροφής ή να ενισχύσει το εισόδημά του με άλλους τρόπους, αν και αυτό δεν είναι πάντα εφικτό.

Αλλά μια πιο άμεση θυματοποίηση προκύπτει όταν εμφανίζονται ανθρώπινες ασθένειες ή θάνατοι λόγω της διακίνησης ζώων ή φυτών που είναι μολυσμένα με ζωνοσώσες ασθένειες. Επίσης, άνθρωποι που εργάζονται ως φύλακες άγριας ζωής για να προστατεύσουν τα ζώα και να αποτρέψουν την παράνομη διακίνηση, μπορούν να σκοτωθούν από τους λαθροκυνηγούς ή τους διακινητές. Αυτό αποτελεί ξεκάθαρη ένδειξη της θυματοποίησης των ανθρώπων στον τομέα της παράνομης διακίνησης άγριας ζωής.

Αν χρησιμοποιηθεί μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση, μόνο οι άνθρωποι και το κράτος θεωρούνται θύματα της παράνομης διακίνησης άγριας ζωής, αφού το περιβάλλον και τα άλλα είδη θεωρούνται μόνο ως εργαλεία, ενώ συχνά τα ζώα και το περιβάλλον θεωρούνται ιδιοκτησία. Έτσι, όταν η άγρια ζωή διακινούνται ή κυνηγούνται παράνομα, χαρακτηρίζεται ως κλοπή και το θύμα είναι είτε το άτομο από το οποίο λήφθηκε η άγρια ζωή είτε το κράτος, εάν η άγρια ζωή προέρχεται από δημόσιες ή προστατευμένες περιοχές.

Κράτη

Ο τρόπος που το κράτος θυματοποιείται είναι πιο έμμεσος. Η απώλεια εσόδων από την παράνομη διακίνηση άγριας ζωής, η οποία παρακάμπει δασμούς και φόρους, είναι ένας τρόπος με τον οποίο αυτή η θυματοποίηση εκδηλώνεται. Επίσης, η ζημιά μπορεί να νοηματοδοτηθεί με τη μορφή της απώλειας πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς από δημόσιες γης ή από προστατευόμενα πάρκα, όπως τα Εθνικά Πάρκα και οι Περιοχές Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Ορισμένοι τοποθεσίες, όπως το Rio Platano Biosphere Reserve στην Ονδούρα ή το τροπικό δάσος του Atsinanana στη Μαδαγασκάρη, αντιμετωπίζουν την απειλή του λαθροκυνηγιού, το οποίο αναφέρεται ως κίνδυνος για την απώλεια ενός κομματιού ανθρώπινης ιστορίας.

Η διακίνηση της άγριας ζωής μπορεί επίσης να επηρεάσει την οικονομία του κράτους, μέσω της μείωσης του οικοτουρισμού, ιδιαίτερα σε χώρες στην Αφρική που εξαρτώνται από τους τουρίστες που επισκέπτονται για να δουν την άγρια ζωή. Όταν τα είδη απειλούνται ή μειώνονται λόγω λαθροθηρίας, μπορεί να μειωθεί ο τουριστικός ενδιαφέρον και τα κράτη και οι άνθρωποι να υποστούν οικονομική ζημιά. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, οι χώρες της Αφρικής έχασαν 29 δισεκατομμύρια δολάρια λόγω της μείωσης του τουρισμού.

⁵²Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 97-107

Μη ανθρώπινα ζώα

Τα μη ανθρώπινα ζώα είναι τα πιο άμεσα θύματα της παράνομης διακίνησης άγριας ζωής. Η παράνομη διακίνηση άγριας ζωής περιλαμβάνει συχνά την αρπαγή ή το θάνατο των ζώων, τα οποία μπορεί να υποστούν σοβαρό πόνο και κακομεταχείριση κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας. Όταν τα ζώα κυνηγιούνται για τη διακίνηση τους ζωντανά, ή για τα προϊόντα τους (όπως ελεφαντόδοντο, ρινόκεροι και φάρμακα από άγρια ζώα), πολλά υποφέρουν από τον τραυματισμό, τη βασανιστική αιχμαλωσία και τον θάνατο.

Η διακίνηση ζώων σε ακατάλληλες συνθήκες (μεταξύ των οποίων υπερβολικά μικροί χώροι ή απουσία τροφής και νερού) και οι κακοποιητικές συνθήκες των φάρμες (όπως οι φάρμες λιονταριών στη Νότια Αφρική) είναι παραδείγματα της θυματοποίησης των ζώων σε αυτό το παράνομο εμπόριο.

Φυτά

Η θυματοποίηση των φυτών στη διακίνηση άγριας ζωής έχει συχνά αγνοηθεί λόγω της ανθρωποκεντρικής και ειδιστικής προσέγγισης που κυριαρχεί στην έρευνα. Ωστόσο, μια πιο περιβαλλοντική ή βιοκεντρική προσέγγιση αναγνωρίζει ότι τα φυτά επίσης είναι θύματα, καθώς η απώλεια τους μπορεί να έχει σοβαρές οικολογικές συνέπειες, όπως η καταστροφή οικοσυστημάτων και η απώλεια της βιοποικιλότητας.

Περιβάλλον

Τέλος, η θυματοποίηση του περιβάλλοντος είναι μια έννοια που βασίζεται σε μια οικοκεντρική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία το περιβάλλον και τα οικοσυστήματα ως σύνολο αναγνωρίζονται ως θύματα. Η ζημιά στο φυσικό περιβάλλον, είτε μέσω της αποδάσωσης, είτε μέσω της διακίνησης άγριας ζωής, σηματοδοτεί τη θυματοποίηση του οικοσυστήματος, καθώς οι φυσικές διαδικασίες και οι ισορροπίες διαταράσσονται.

Το περιβάλλον δεν αφορά μόνο τις ζωντανές οντότητες (όπως τα ζώα και τα φυτά), αλλά και τις μη ζωντανές συνιστώσες του, όπως το έδαφος, το νερό και οι ατμοσφαιρικές διαδικασίες. Η θυματοποίηση του περιβάλλοντος ενδέχεται να έχει άμεσες συνέπειες για την ανθρώπινη κοινωνία, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την οικολογική ισορροπία που στηρίζει τη ζωή.

Αυτές οι προσεγγίσεις καταδεικνύουν την ανάγκη για μια ευρύτερη κατανόηση του ποιος μπορεί να θεωρηθεί θύμα της παράνομης διακίνησης άγριας ζωής, επεκτείνοντας την έννοια του θύματος πέρα από τον άνθρωπο και το κράτος για να περιλάβει τα μη ανθρώπινα ζώα, τα φυτά και το περιβάλλον στο σύνολό του.

1.4. Κίνητρα για την παράνομη εμπορία άγριας ζωής⁵³

Οικονομική ανάγκη

Ένα από τα κυριότερα κίνητρα για πολλούς παραβάτες είναι η οικονομική δυσχέρεια. Ορισμένες μελέτες έδειξαν ότι πολλοί από τους παραβάτες είχαν χαμηλό εισόδημα, με το 36,2% των ερωτηθέντων να δηλώνουν ότι το εισόδημά τους δεν επαρκεί για να επιβιώσουν, και το 47,4% να αναφέρει ότι το εισόδημά τους καλύπτει μόνο τα καθημερινά έξοδα. Αυτό ήταν ένα κυρίαρχο κίνητρο και στις τρεις μελέτες που πραγματοποιήθηκαν.

Κοινωνική Πίεση

⁵³Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ 125-127

Η πίεση από το κοινωνικό περιβάλλον επίσης παίζει σημαντικό ρόλο. Ορισμένοι παραβάτες εμπλέκονται στην παράνομη εμπορία άγριας ζωής λόγω επιρροής από φίλους ή συγγενείς, ενώ άλλοι βλέπουν άλλους στην κοινότητά τους να κερδίζουν χρήματα από αυτή τη δραστηριότητα και παρακινούνται να εμπλακούν.

Στη Νότια Αφρική, κάποιοι παραβάτες υποστήριζαν ότι δεν διέπραξαν έγκλημα, καθώς και η κυβέρνηση πουλούσε παράνομα άγρια ζώα (π.χ., αβοκάντο που είχαν κατασχεθεί), γεγονός που τους έκανε να θεωρούν τη δράση τους δικαιολογημένη.

Σύγκρουση ανθρώπου-άγριας ζωής

Παρόλο που αυτό το κίνητρο ήταν λιγότερο συχνό στο Νεπάλ (μόνο το 1% των παραβατών ανέφεραν αυτόν τον λόγο), η αντίληψη ότι η άγρια ζωή εμποδίζει τις ανθρώπινες δραστηριότητες οδήγησε κάποιους να δικαιολογήσουν την παράνομη θήρα ή εμπορία άγριων ζώων.

Ευκαιρία και φιλοδοξίες

Πολλοί από τους παραβάτες δεν δρουν από άμεση ανάγκη, αλλά βλέπουν την παράνομη εμπορία άγριας ζωής ως μια ευκαιρία να αυξήσουν το εισόδημά τους. Αυτό υποδεικνύει ότι, ενώ κάποιοι παραβάτες είναι απελπισμένοι, άλλοι εμπλέκονται στην παράνομη δραστηριότητα λόγω της ευκαιρίας για κέρδος.

Πολιτισμικές πεποιθήσεις και δικαιολογίες

Ορισμένοι παραβάτες πιστεύουν ότι τα άγρια ζώα δεν είναι θύματα, αλλά φυσικοί πόροι που πρέπει να εκμεταλλευτούν, ή ότι πρέπει να εξοντωθούν γιατί εμποδίζουν την ανθρώπινη δραστηριότητα.

1.5. Κατηγορίες παράνομων θηρευτών/συλλεκτών

Ποικιλομορφία παρουσιάζουν και οι κατηγορίες των θηρευτών. Ορισμένες από αυτές είναι οι εξής:⁵⁴

1. Θηρευτές για Επιβίωση: αυτοί οι άνθρωποι συλλέγουν άγρια ζώα ή φυτά λόγω της οικονομικής ανάγκης, είτε για προσωπική χρήση είτε για πώληση. Ένα παράδειγμα είναι η παράνομη συλλογή αγγουριών της θάλασσας στα Γκαλαπάγκος, όπου οι ντόπιοι τα συλλέγουν ως βασική πηγή εισοδήματος. Αυτός ο τύπος παραβάτη συχνά θεωρείται λιγότερο ένοχος, καθώς οι πράξεις του προέρχονται από φτώχεια και περιθωριοποίηση.

2. Ευκαιριακοί Θηρευτές: αυτοί οι παραβάτες εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται χωρίς να υπάρχει άμεση οικονομική ανάγκη. Συνήθως, αυτοί οι θηρευτές ασκούν νόμιμες δραστηριότητες, όπως οι παγιδευτές, αλλά σε απομακρυσμένες περιοχές όπου δεν υπάρχει αρκετός έλεγχος και έτσι μπορούν να παραβιάσουν τους νόμους και να κυνηγήσουν περισσότερα ζώα από όσα επιτρέπεται. Η ευθύνη για τις πράξεις αυτών των παραβατών είναι μικρότερη σε σχέση με εκείνους που κυνηγούν από ανάγκη.

3. Ειδικευμένοι Θηρευτές: αυτοί οι παραβάτες είναι πιο υπολογιστικοί και επαγγελματίες στις παράνομες δραστηριότητές τους. Στοχεύουν σε συγκεκριμένα είδη που έχουν υψηλή αξία στην αγορά, όπως οι κάκτοι ή οι γεράκια, είτε για προσωπικές συλλογές είτε για πώληση σε πλούσιους πελάτες. Οι πράξεις τους δεν προέρχονται από ανάγκη, αλλά από την επιθυμία για κέρδος και για απόκτηση συγκεκριμένων ειδών. Η ευθύνη γι' αυτούς είναι μεγάλη, καθώς οι ενέργειές τους απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες.

⁵⁴Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 127-130

1.6. Ο ρόλος των διακινητών (smugglers) και των δικτύων στο παράνομο εμπόριο άγριας ζώης

Η φάση της διακίνησης της άγριας ζώης, μετά την αρχική σύλληψη των ζώων ή των φυτών, αποτελεί τη μεγαλύτερη και πιο πολύπλοκη διαδικασία του παράνομου εμπορίου άγριας ζώης.⁵⁵ Σε αυτή τη φάση εμπλέκονται πολλές διαφορετικές ομάδες ατόμων, και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους ποικίλλει ανάλογα με το είδος της άγριας ζώης που διακινείται και τα κίνητρα του κάθε ατόμου. Αυτή η συλλογή ατόμων, που έχουν ρόλο στη διακίνηση των ζώων, είτε ενεργούν ατομικά είτε ως μέλη δικτύων, αποκαλούνται διακινητές (smugglers).

Ατομικοί διακινητές

Οι διακινητές άγριας ζώης κινούνται με κύριο κίνητρο το κέρδος. Μπορεί να είναι ατομικοί διακινητές, που δρουν μόνοι τους για να κερδίσουν χρήματα, ή να είναι μέλη μεγαλύτερων οργανωμένων ή ημι-οργανωμένων δικτύων. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι διακινητές μπορεί να εργάζονται για επιχειρήσεις που είναι επίσης μέρος μεγαλύτερων οργανωμένων ή ημι-οργανωμένων δικτύων.

Ο διακινητής συνήθως δεν ενεργεί με ιδεολογικό σκοπό, αλλά απλώς για κέρδος. Ενδεικτικά, υπάρχουν περιπτώσεις όπου διακινητές, όπως εργαζόμενοι σε μεταφορικές εταιρείες (τρένα, φέρι, αεροπορικές εταιρείες), είτε μεταφέρουν τα προϊόντα παράνομα είτε δέχονται μίζες για να επιτρέψουν σε άλλους να το κάνουν. Αυτή η μορφή διακίνησης είναι συχνά μεμονωμένη, αλλά μπορεί να αποτελέσει μέρος ενός ευρύτερου εγκληματικού δικτύου.

Άλλοι διακινητές είναι άτομα που επιλέγουν να μεταφέρουν παράνομα ζώα ή φυτά, συνήθως κρυμμένα στα προσωπικά τους αντικείμενα, στα αεροδρόμια ή στα σύνορα. Ένα παράδειγμα είναι η περίπτωση του 2019 στη Νέα Ζηλανδία, όπου μια γυναίκα συνελήφθη με σχεδόν 1000 κάκτους και φυτά συνθέτοντας έναν παράνομο τρόπο εισαγωγής τους για πώληση στην αγορά. Αυτοί οι διακινητές συχνά χρησιμοποιούν έξυπνα κρυμμένα σημεία στα ρούχα τους ή στις αποσκευές τους για να κρύψουν τα ζώα ή τα φυτά.

Οι διακινητές μπορεί να δρουν είτε ατομικά, είτε ως μέρος ενός δικτύου, είτε να είναι υπεύθυνοι για την πώληση των ζώων είτε για την παράδοσή τους σε άλλους που θα τα επεξεργαστούν ή θα τα πουλήσουν στην αγορά.

Μεσάζοντες (Intermediaries)

Οι μεσάζοντες είναι κρίσιμοι για τη διαδικασία του παράνομου εμπορίου. Οι μεσάζοντες είναι εκείνοι που παραλαμβάνουν τα ζώα ή τα φυτά από τους κυνηγούς ή τους αλιείς και τα μεταφέρουν περαιτέρω, είτε σε αγορές είτε σε εστιατόρια ή άλλες αγορές εξωτικών προϊόντων. Σε πολλές περιπτώσεις, οι μεσάζοντες μεταφέρουν τα ζώα ή τα φυτά από απομακρυσμένες περιοχές στις μεγάλες αγορές ή χώρους όπου τα προϊόντα θα επεξεργαστούν (π.χ., παρασκευαστήρια για παραδοσιακή ιατρική).

Οι μεσάζοντες δεν ενεργούν πάντα στα πλαίσια ενός οργανωμένου εγκλήματος, καθώς μπορεί να λειτουργούν σε ημι-οργανωμένα ή ασυντόνιστα δίκτυα, όπου έχουν περιορισμένη σχέση με τους παράνομους εμπορικούς κύκλους ή εγκληματικά δίκτυα. Ο ρόλος τους, αν και σημαντικός στην κατανομή της παράνομης άγριας ζώης, συνήθως δεν είναι άμεσα συνδεδεμένος με σοβαρές εγκληματικές οργανώσεις. Ο μεσάζων μεταφέρει τα προϊόντα χωρίς συνήθως να έχει ισχυρά κίνητρα ή πίστη σε ιδεολογίες ή σκοπούς, και λειτουργεί καθαρά για κέρδος, καθώς η παράνομη διακίνηση συνήθως έχει χαμηλό ρίσκο και ποινές.

Οργανωμένα δίκτυα

⁵⁵Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 130-140

Τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα είναι σημαντικοί παράγοντες στην παράνομη διακίνηση άγριας ζωής. Κάποιοι από αυτούς τους παράγοντες εργάζονται σε πιο «διαρθρωμένα» και λιγότερο αδιάρθρωτα δίκτυα (όπως τα δίκτυα παράνομων διακινητών), ενώ άλλοι ανήκουν σε παραδοσιακές εγκληματικές οργανώσεις. Τα δίκτυα αυτά ενδέχεται να περιλαμβάνουν εργαζόμενους στους τομείς των μεταφορών, φορείς ελέγχου και άλλους που είναι υπεύθυνοι για τη νόθευση εγγράφων και την παράκαμψη των ελέγχων.

Τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα λειτουργούν με υψηλό βαθμό συντονισμού και μπορούν να επεκταθούν σε διεθνές επίπεδο. Τα μέλη αυτών των δικτύων μπορεί να έχουν επιτυχία λόγω της ικανότητάς τους να διαχειρίζονται μεγάλες και πολύπλοκες διαδρομές διακίνησης και μεταφοράς προϊόντων μέσω διεθνών συνόρων και ελέγχων. Η χρήση διαφθοράς και βίας είναι συχρή σε αυτές τις οργανώσεις, όπως αποδεικνύεται σε διάφορες έρευνες για τη διακίνηση ελεφαντόδοντου ή κερδών από άλλες παράνομες δραστηριότητες (π.χ., ξυλεία).

Εταιρείες και κράτη

Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι του παράνομου εμπορίου άγριας ζωής είναι η συμμετοχή εταιρειών και κρατών. Αυτές οι οντότητες λειτουργούν οργανωμένα με διαφορετικό τρόπο από τα παραδοσιακά εγκληματικά δίκτυα, καθώς βασίζονται στην εξουσία τους και στη δύναμη τους για να καλύπτουν τις παράνομες δραστηριότητες τους, χρησιμοποιώντας είτε τη νομοθεσία είτε τη διαφθορά για να τις διατηρήσουν.

Παραδείγματα περιλαμβάνουν την εμπλοκή κυβερνήσεων ή στρατών σε παράνομο εμπόριο ξυλείας ή σε παραχωρήσεις για εκμετάλλευση προστατευμένων περιοχών, όπως έγινε στην Καμπότζη ή στη Μιανμάρ (Environmental Investigation Agency 2021). Οι εταιρείες μερικές φορές κρύβουν την παρανομία τους μέσω της «κανονικότητας» της επιχείρησης, αλλά ταυτόχρονα εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες που σχετίζονται με την άγρια ζωή, όπως η παράνομη εξαγωγή ζώων ή φυτών.

Η συμμετοχή εταιρειών και κρατών μπορεί να περάσει απαρατήρητη, αλλά όταν αποκαλύπτεται, η εγκληματική τους φύση είναι εμφανής, και η ευθύνη και η ντροπή που αναλογεί σε αυτά τα οργανωμένα εγκλήματα είναι πολύ υψηλή.

1.7. Οι πωλητές, επεξεργαστές και αποθηκάριοι

Οι λαθροθήρες μπορεί να είναι αυτοί που πουλάνε την άγρια ζωή, ενώ το ίδιο μπορεί να συμβαίνει και με τους μεσάζοντες.⁵⁶ Οι διακινητές επίσης μπορεί να είναι αυτοί που πουλάνε την άγρια ζωή, ενώ υπάρχει και η δυνατότητα οι λαθροθήρες ή οι διακινητές να επεξεργαστούν τα ζώα ή τα φυτά σε προϊόντα, τα οποία στη συνέχεια θα πουληθούν. Αυτά τα σενάρια, ωστόσο, πιθανώς δεν είναι τα πιο συνηθισμένα. Σε πολλές περιοχές του κόσμου, η άγρια ζωή πωλείται σε ανοιχτές αγορές, όπου πωλούνται επίσης εξημερωμένα ζώα και φυτά. Οι αγορές αυτές απέκτησαν παγκόσμια δημοσιότητα το 2020, λόγω της πιθανής σύνδεσης μιας τέτοιας αγοράς στην Γουχάν της Κίνας, με την αρχική εξάπλωση του κορονοϊού. Ωστόσο, τέτοιες ανοιχτές αγορές δεν περιορίζονται στην Κίνα ή την Ασία, καθώς υπάρχουν και σε άλλες περιοχές του κόσμου. Παρόμοια, εστιατόρια που σερβίρουν άγριο κρέας ή «game» («θήραμα») είναι επίσης κοινά. Οι πωλητές αγορών άγριας ζωής, οι εστιατόρες και οι μάγειρες γνωρίζουν συνήθως τι έχουν το δικαίωμα να πουλήσουν ή να σερβίρουν, και έτσι αποτελούν γνώστες και ενσυνείδητοι δράστες του λαθρεμπορίου άγριας ζωής.

Η άγρια ζωή και τα προϊόντα της μπορεί επίσης να αποθηκεύονται σε διάφορα σημεία κατά μήκος της εφοδιαστικής αλυσίδας. Αυτό μπορεί να συμβαίνει ενώ ο διακινητής περιμένει ή οργανώνει την προσθήκη περισσότερης άγριας ζωής σε μια αποστολή. Ένα παράδειγμα είναι το εμπόριο ελεφαντόδοντου, όπου οι χαυλιόδοντες ελεφάντων συγκεντρώνονται από διάφορες πηγές προτού μεταφερθούν όλοι μαζί σε ένα κοντέινερ.

⁵⁶Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 140-141

Δεν είναι όλες οι αγορές φυσικοί χώροι που μπορεί να επισκεφτεί ο καταναλωτής. Όπως αναφέρθηκε, μια πρόσθετη διάσταση και πρόκληση για το λαθρεμπόριο άγριας ζωής είναι το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της διαφήμισης για την πώληση άγριας ζωής πραγματοποιείται μέσω του διαδικτύου. Στην περίπτωση αυτή, οι πωλητές γνωρίζουν επίσης τι είναι παράνομο και τι επιτρέπεται να πωλούν. Ωστόσο, υπάρχει μια επιπλέον διάσταση: η πλατφόρμα που φιλοξενεί την αγγελία. Ο πωλητής θεωρείται παραβάτης, αλλά είναι και οι διαδικτυακές πλατφόρμες, όπως το eBay ή το Facebook, επίσης ένοχες; Αν και η πλατφόρμα του διαδικτύου δεν έχει πωλήσει την παράνομη άγρια ζωή, έχει παράσχει έναν χώρο διαφήμισης για να συμβεί αυτό.

Η ενοχή και η ευθύνη των πωλητών άγριας ζωής, είτε σε φυσικούς είτε σε διαδικτυακούς χώρους, είναι ξεκάθαρη και υψηλή. Η ενοχή και η ευθύνη για τις επιχειρήσεις που διευκολύνουν ακούσια την παρανομία είναι πιο ασαφής. Εάν η επιχείρηση δεν κάνει τίποτα για να παρακολουθήσει ή να σταματήσει την παράνομη δραστηριότητα, η ενοχή και η ευθύνη είναι αρκετά υψηλές. Οι τεχνολογικές εταιρείες καταβάλλουν προσπάθειες να σταματήσουν την πώληση παράνομης άγριας ζωής στις πλατφόρμες τους.

Η έρευνα γύρω από την ευθύνη και την ενοχή των αποθηκάρων και των επεξεργαστών επίσης αποδεικνύεται λιγότερο ξεκάθαρη. Για γνωστά παράνομα προϊόντα όπως το ελεφαντόδοντο και το κέρατο του ρινόκερου, η ενοχή και η ευθύνη αυτών που αποθηκεύουν, γλυπτούν φιγούρες ή κατασκευάζουν χάπια είναι προφανής. Ωστόσο, η ευθύνη γίνεται λιγότερο σαφής όταν η άγρια ζωή, όπως το δέρμα, το ξύλο ή η γούνα, αποθηκεύεται ή επεξεργάζεται σε προϊόντα. Υπάρχει η πιθανότητα ότι οι επιχειρήσεις ή τα άτομα που αποθηκεύουν ή κατασκευάζουν τα προϊόντα αυτά δεν γνωρίζουν ότι το ξύλο ή το δέρμα είναι παράνομα. Είναι εύλογο να απαιτηθεί από τις εταιρείες αυτούς τους τομείς να έχουν κάποιο επίπεδο ευθύνης όσον αφορά τις προμήθειες που αγοράζουν. Εάν καταβάλλουν επιμελείς προσπάθειες να εξασφαλίσουν ότι προμηθεύονται τα προϊόντα τους από αξιόπιστες πηγές και στη συνέχεια εξαπατώνται, τότε η ενοχή και η ευθύνη είναι μικρότερες. Ωστόσο, οι εταιρείες που ενεργούν με αμέλεια ή αδιαφορία πρέπει να λογοδοτούν για τη συμβολή τους στην απώλεια άγριας ζωής που προκύπτει από τη χρήση παράνομα αποκτημένων προϊόντων άγριας ζωής.

1.8 Αγοραστές

Οι άνθρωποι που αγοράζουν και καταναλώνουν προϊόντα άγριας ζωής το κάνουν για διάφορους λόγους.⁵⁷ Τα κίνητρα πίσω από την κατανάλωσή τους σχετίζονται με το επίπεδο ενοχής που συνδέεται με αυτούς, εάν συλληφθούν για παράβαση του νόμου περί λαθρεμπορίου άγριας ζωής. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν γνωρίζουν ότι αγοράζουν ένα απειλούμενο είδος ή ότι έχουν διαπράξει έγκλημα που σχετίζεται με το λαθρεμπόριο άγριας ζωής.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν αγοραστές απειλούμενης άγριας ζωής που αρνούνται οποιαδήποτε παρανομία, αν και συνειδητοποιούν την απειλούμενη κατάσταση του ζώου ή του φυτού που αγοράζουν. Οι συλλέκτες και όσοι πιστεύουν ιδεολογικά στην κατανάλωση άγριας ζωής μπορεί να θεωρηθούν «δεσμευμένοι αγοραστές».

Ορισμένοι αγοραστές άγριας ζωής είναι περισσότερο ένοχοι από άλλους, καθώς είναι στοχευμένοι στην επιδίωξή τους για σπάνια και απειλούμενα είδη. Αυτοί οι «δεσμευμένοι αγοραστές» μπορεί να καταναλώνουν άγρια ζωή για παραδοσιακή ιατρική ή τροφή, όπως για παράδειγμα η χρήση κέρατος ρινόκερου στην Ασία. Παρά τις καμπάνιες για την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την κατάσταση των ρινόκερων, το κέρατο ρινόκερου εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως παραδοσιακή ιατρική και ακόμη και ως ψυχαγωγικό ναρκωτικό.

Αυτοί οι παραβάτες είναι σαφώς υπεύθυνοι για το ρόλο τους στην αποψίλωση των πληθυσμών της άγριας ζωής. Αυτή η ευθύνη είναι πιο σοβαρή σε σχέση με άλλους αγοραστές. Οι παραβάτες αυτοί είναι εξαιρετικά δύσκολο να αντιμετωπιστούν, καθώς οι παραδοσιακές τους αντιλήψεις για τη χρήση της άγριας ζωής και η πεποίθηση ότι έχουν το δικαίωμα να τη

⁵⁷Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 142-146

χρησιμοποιούν, ακόμη και αν αυτό απειλεί την επιβίωση των ειδών, αποτελούν μια βαθιά ριζωμένη ιδεολογία.

1.9. Η σημασία των οικονομικών συμφερόντων στον αγώνα κατά της παράνομης εμπορίας άγριων ζώων

Οι υπέρμαχοι της προστασίας του περιβάλλοντος συχνά υιοθετούν μια μακροπρόθεσμη οπτική, υποστηρίζοντας ότι οι μη βιώσιμες περιβαλλοντικές πρακτικές θα οδηγήσουν τελικά σε οικονομικές απώλειες, λιγότερες θέσεις εργασίας και ακατοίκητα περιβάλλοντα.⁵⁸ Από την άλλη, αυτοί που επικεντρώνονται στην οικονομία δίνουν προτεραιότητα στην άμεση οικονομική ανάπτυξη και τις ευκαιρίες απασχόλησης, συχνά υποστηρίζοντας τη συνεχιζόμενη εκμετάλλευση φυσικών πόρων αντί για κανονισμούς ή ποινικοποίηση των παράνομων πρακτικών.

Οι κυβερνήσεις παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ισορροπία των οικονομικών αναγκών με την προστασία του περιβάλλοντος. Συχνά, οι οικονομικές προτεραιότητες υπερτερούν, όπως φαίνεται στις βιομηχανίες πετρελαίου και φυσικού αερίου, όπου η εξόρυξη συνεχίζεται παρά τις περιβαλλοντικές καταστροφές. Ο τρόπος που η κυβέρνηση προσεγγίζει την παράνομη εμπορία άγριων ζώων, είτε μέσω ποινικών νόμων είτε μέσω κανονισμών, μπορεί να δώσει προτεραιότητα είτε στην προστασία του περιβάλλοντος είτε στην οικονομία.

Οι εταιρείες, ιδιαίτερα σε τομείς όπως η αλιεία και η υλοτομία, προτάσσουν το κέρδος έναντι της προστασίας του περιβάλλοντος. Το παράδειγμα του μπλε τόνου του ατλαντικού οκεανού και της πιτσιλωτής κουκουβάγιας δείχνει πώς οι εταιρείες αντιτίθενται σε κανονισμούς που θα μπορούσαν να πλήξουν τα οικονομικά τους συμφέροντα. Παρά τα στοιχεία για τη μείωση των πληθυσμών ορισμένων ειδών, οι βιομηχανίες τόνου και ξυλείας πιέζουν για τη συνεχιζόμενη εκμετάλλευση.

Παράλληλα, τα άτομα που εργάζονται σε τομείς που εξαρτώνται από φυσικούς πόρους, όπως η αλιεία και η υλοτομία, συχνά δίνουν προτεραιότητα στις θέσεις εργασίας και τη διαβίωσή τους αντί για την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό είναι εμφανές σε ιθαγενείς κοινότητες που εξαρτώνται από το διεθνές εμπόριο της γούνας της πολικής αρκούδας για εισόδημα, το οποίο τους κάνει να αντιτίθενται στις προτεινόμενες απαγορεύσεις του διεθνούς εμπορίου.

Οι ΜΚΟ και οι συντηρητές προσπαθούν να προστατεύσουν τα είδη και τα οικοσυστήματα. Ωστόσο, αυτές οι οργανώσεις συχνά βρίσκονται σε μια δύσκολη θέση μεταξύ της επιβολής του νόμου (συνεργαζόμενες με κυβερνήσεις) και των προσπαθειών για την προστασία της άγριας ζωής. Ένα σημαντικό πρόβλημα εμφανίζεται όταν οι ΜΚΟ εμπλέκονται στην επιβολή του νόμου και κατηγορούνται για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως συνέβη με τη WWF στην Κεντρική Αφρική.

Την ίδια στιγμή, παρά τον σημαντικό ρόλο των υπηρεσιών επιβολής του νόμου, όπως οι συνοριακοί πράκτορες και οι περιβαλλοντικοί αξιωματικοί, που ως στόχο έχουν την εφαρμογή των νόμων για την προστασία των ειδών, πολλές φορές αυτές οι προσπάθειες μπορεί να υπονομεύονται από τα οικονομικά συμφέροντα που δίνουν προτεραιότητα σε βραχυπρόθεσμα κέρδη έναντι της μακροπρόθεσμης περιβαλλοντικής υγείας.

Οι κοινωνικοί επιστήμονες, επίσης, συμβάλλουν στην ανάπτυξη στρατηγικών που εξισορροπούν την επιβολή του νόμου, την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική προστασία. Η δουλειά τους οδηγεί συχνά σε πιο διαφοροποιημένες προσεγγίσεις που ενσωματώνουν τις προοπτικές των διάφορων ενδιαφερομένων για τον αγώνα κατά της παράνομης εμπορίας άγριων ζώων.

Δυστυχώς, δεν υπάρχει μία ενιαία προσέγγιση που να ταιριάζει σε όλες τις καταστάσεις, καθώς τα διάφορα είδη άγριων ζώων και οι μαύρες αγορές απαιτούν εξατομικευμένες στρατηγικές. Η ολοκληρωμένη χρήση ερευνητικών δεδομένων, δεδομένων από την επιβολή του νόμου και κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη στοχευμένων

⁵⁸Ομοίως, T. Wyatt (2022), σελ. 184-192

παρεμβάσεων που θα μειώσουν την παράνομη εμπορία άγριων ζώων και θα εξισορροπήσουν τις οικονομικές ανάγκες.

2. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΑΛΙΕΙΑ

Η παράνομη, λαθραία και άναρχη αλιεία (ΠΛΑ, στα αγγλικά IUU: illegal, unreported and unregulated fishing) συνιστά ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παγκόσμια θαλάσσια οικοσυστήματα, με επιπτώσεις που υπερβαίνουν το στενό πεδίο της περιβαλλοντικής προστασίας⁵⁹. Η ΠΛΑ αλιεία υπονομεύει τη βιωσιμότητα των αλιευτικών πόρων, αποσταθεροποιεί την επισιτιστική και εργασιακή ασφάλεια δισεκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως, ενώ παράλληλα ενισχύει τη δράση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (ΟΕ), το οποίο εκμεταλλεύεται τα κενά στους ελέγχους και τις αδυναμίες των διεθνών κανονιστικών πλαισίων.

Σύμφωνα με τον Κώδικα Συμπεριφοράς για μια υπεύθυνη αλιεία του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ και το διεθνές σχέδιο δράσης για την αντιμετώπιση της ΠΛΑ αλιείας, ορίζονται οι εξής κατηγορίες:

- i. Παράνομη αλιεία: Κάθε δραστηριότητα που διεξάγεται χωρίς την απαραίτητη άδεια από το αρμόδιο κράτος ή κατά παράβαση των μέτρων διαχείρισης και προστασίας που έχουν θεσπιστεί σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Περιλαμβάνει επίσης αλιεία από σκάφη που φέρουν σημαία κράτους-μέλους αλλά παραβιάζουν τους κανονισμούς.
- ii. Λαθραία ή μη καταγεγραμμένη αλιεία: Όταν τα αλιεύματα δεν δηλώνονται καθόλου ή δηλώνονται ελλιπώς και ανακριβώς στις αρμόδιες αρχές, γεγονός που δυσχεραίνει τον έλεγχο και την ορθή αποτίμηση των αποθεμάτων.
- iii. Άναρχη αλιεία: Όταν πραγματοποιείται από σκάφη χωρίς εθνικότητα ή από σκάφη που φέρουν σημαία κράτους που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε σχετική περιφερειακή οργάνωση διαχείρισης αλιείας. Πρόκειται για μια μορφή αλιείας που στερείται κάθε κανονιστικού πλαισίου.

Οι μορφές αυτές της αλιείας οδηγούν σε υπερεκμετάλλευση των πόρων, καθώς σύμφωνα με εκτιμήσεις το 75% των παγκόσμιων θαλάσσιων ενδιαιτημάτων βρίσκονται υπό πίεση ή απειλούνται με κατάρρευση. Σημαντικό είναι ότι οι επιπτώσεις δεν περιορίζονται στο περιβάλλον, αλλά επεκτείνονται και στην κοινωνία και την οικονομία.

Κομβικό εργαλείο στην ενίσχυση της ΠΛΑ αλιείας αποτελούν οι μεταφορτώσεις εν πλω. Τα πλοία-ψυγεία (reefers) παραλαμβάνουν μέρος ή το σύνολο των αλιευμάτων από τα αλιευτικά σκάφη στην ανοιχτή θάλασσα. Με τον τρόπο αυτό παρακάμπτονται οι κρατικοί έλεγχοι σε λιμένες, ελαχιστοποιούνται τα λειτουργικά έξοδα, καθώς μειώνεται ο αριθμός των αλιευτικών σκαφών που χρειάζεται να επιστρέφουν στη στεριά και δημιουργούνται συνθήκες για την προώθηση παράνομων αλιευμάτων στις διεθνείς αγορές, αναμιγνύοντάς τα με νόμιμα.

Η Greenpeace, σε σχετική έρευνά της που ανέλυσε τη δράση 1.600 πλοίων-ψυγείων, ανέδειξε τον κρίσιμο ρόλο τους στην ανάπτυξη της ΠΛΑ αλιείας. Πολλά από τα πλοία αυτά ανήκουν σε πολυεθνικές εταιρείες με έδρα την Κίνα, τη Νορβηγία, την Ολλανδία, την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα και την Ταϊβάν. Ο πολύπλοκος χαρακτήρας των ιδιοκτησιακών τους δομών –συντά μέσω εικονικών εταιρειών και offshore σχημάτων– δυσχεραίνει τον εντοπισμό και την ποινική δίωξη των υπευθύνων.

Η υπόθεση του αλιευτικού σκάφους «Viking», το οποίο καταδιώχθηκε από την Ιντερπόλ, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Αντίστοιχες περιπτώσεις καταγράφηκαν και με τα σκάφη «Sino», «Pusaka Benjina» και «Kunlun», τα οποία εμπλέκονταν σε δίκτυα παράνομης αλιείας με διεθνικές διασυνδέσεις. Οι υποθέσεις αυτές αναδεικνύουν την επιχειρηματική διάσταση των εγκληματικών αυτών δραστηριοτήτων, καθώς και τη συνειδητή επιδίωξη περιουσιακού οφέλους.

Η ΠΛΑ αλιεία δεν αποτελεί μόνο περιβαλλοντική πρόκληση, αλλά και σοβαρό πεδίο δραστηριοποίησης του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος. Ήδη από τη δεκαετία του 1990, ρωσικά εγκληματικά κυκλώματα είχαν εμπλακεί στη συγκομιδή και λαθρεμπόριο ιχθυαποθεμάτων μεγάλης αξίας, με εκτιμώμενα ετήσια κέρδη άνω των 4 δισ. δολαρίων. Παράλληλα, ασιατικά συνδικάτα,

⁵⁹Δ. Ζιούβας (2022), ό.π., σελ. 707-713

όπως οι Κινεζικές Τριάδες, δραστηριοποιούνται στην παράνομη αλιεία αλιωτιδών, ιδιαίτερα στη Νότια Αφρική, με κέρδη δεκάδων εκατομμυρίων δολαρίων.

Η εμπλοκή των αλιευτικών στόλων εκτείνεται και σε άλλες μορφές εγκληματικής δραστηριότητας:

Διακίνηση ναρκωτικών: Αλιευτικά σκάφη χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά κοκαΐνης από τον Ισημερινό και την Κολομβία προς την Κεντρική Αμερική και το Μεξικό, ενώ έχουν καταγραφεί και περιπτώσεις διακίνησης ηρωίνης, μαριχουάνας και αμφεταμινών. Στη Νότια Αφρική, ντόπιοι ψαράδες ανταλλάσσουν αλιωτίδες με μεθαμφεταμίνες σε συνεργασία με ασιατικά συνδικάτα.

Διακίνηση κάνναβης: Από τη δεκαετία του 1990, αλιευτικά σκάφη χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά κάνναβης από το Μαρόκο προς την Ευρώπη. Παράλληλα, σημαντικές είναι και οι περιπτώσεις μεταφοράς χασίς από την Αλγερία και τον Λίβανο προς ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γαλλία, η Ιταλία και η Ισπανία.

Εμπορία ανθρώπων: Σε αρκετές περιπτώσεις, οι αλιευτικοί στόλοι λειτουργούν ως χώροι καταναγκαστικής εργασίας, με θύματα εμπορίας ανθρώπων να εργάζονται υπό απάνθρωπες συνθήκες.

Οι εγκληματικές αυτές πρακτικές πραγματοποιούνται εντός ενός πλαισίου ατιμωρησίας, όπου η διάκριση μεταξύ νόμιμης και παράνομης δραστηριότητας καθίσταται θολή. Συχνά, «νόμιμες» εταιρείες εμπλέκονται σε παράνομες πρακτικές, αξιοποιώντας το περίπλοκο νομικό και κανονιστικό πλαίσιο προς όφελός τους.

Η ΠΛΑ αλιεία δεν βλάπτει μόνο τα θαλάσσια οικοσυστήματα, αλλά προκαλεί και σοβαρές κοινωνικοοικονομικές συνέπειες. Υπονομεύει τις τοπικές και εθνικές οικονομίες, αφαιρώντας εισόδημα από νόμιμους αλιείς και μειώνοντας τα φορολογικά έσοδα των κρατών, και συμβάλλει στην κοινωνική αποσταθεροποίηση, διότι η απώλεια εισοδήματος για μικρής κλίμακας ψαράδες οδηγεί σε κοινωνικές εντάσεις και περιθωριοποίηση. Επίσης, μέσω της πολιτικής ποσοτώσεων και της μεταφοράς αδειών, ενισχύεται η συγκέντρωση ισχύος σε μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες εις βάρος των μικρών ψαράδων. Η πρακτική αυτή οδηγεί στη μονοπόληση του πρωτογενούς τομέα της αλιείας και στην περαιτέρω εκμετάλλευση των πόρων.

Η ΠΛΑ αλιεία αποτελεί φαινόμενο με πολλαπλές διαστάσεις: περιβαλλοντικές, οικονομικές, κοινωνικές και εγκληματολογικές. Δεν περιορίζεται σε αποσπασματικές παραβάσεις, αλλά εντάσσεται σε ευρύτερα δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, με διασυνοριακή δράση και τεράστια οικονομικά οφέλη. Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαία την ενίσχυση των διεθνών μηχανισμών ελέγχου, τη διακρατική συνεργασία και την εφαρμογή αυστηρότερων ποινών.

Η διεθνής κοινότητα, μέσω οργανισμών όπως ο FAO και η Ιντερπόλ, έχει αναλάβει πρωτοβουλίες, ωστόσο η πολυπλοκότητα του φαινομένου απαιτεί πιο συντονισμένες και αποτελεσματικές στρατηγικές. Μόνο με την εναρμόνιση πολιτικών, την ενίσχυση των ελέγχων και την αυστηρή δίωξη των υπαιτίων μπορεί να περιοριστεί η ΠΛΑ αλιεία και να διασφαλιστεί η βιώσιμη διαχείριση των θαλάσσιων πόρων στο μέλλον.

3. ΕΞΟΥΥΞΗ ΣΤΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ ΤΟΥ ΤΣΙΛΟΕ

3.1 Ιστορικό υπόβαθρο

Το Τσιλοέ αποτελείται από ένα μεγάλο νησί και πάνω από 40 μικρότερα νησιά με συνολική έκταση πάνω από 9.181 τετραγωνικά χιλιόμετρα και περίπου 167.000 κατοίκους.⁶⁰ Το κλίμα του χαρακτηρίζεται ως υγρό και δροσερό εύκρατο κλίμα με πλούσια βλάστηση που περιλαμβάνει ποτάμια και ρυάκια. Η κοινωνία και ο πολιτισμός του διαμορφώθηκαν μέσα από απομόνωση, συλλογική εργασία και αλληλοβοήθεια. Οι κάτοικοι που αποκαλούνται Τσιλοέ είχαν μια αυτοτελή και συλλογική κουλτούρα που συχνά θεωρούνταν υποδεέστερη και πρωτόγονη από το κεντρικό κράτος της Χιλής. Αν και αρχικά ο όρος Τσιλοέ ήταν υβριστικός και αναπαρήγαγε στερεότυπα που συνδέονταν με την φτώχεια και την νοητική στέρηση, οι ίδιοι οι κάτοικοι άρχισαν να παίρνουν πίσω τον όρο και να τον αξιοποιούν με υπερηφάνεια γι' αυτήν την ταυτότητα. Η ιστορική απομόνωση και η συμμετοχή στη μάχη της ανεξαρτησίας διαμόρφωσαν μια αίσθηση ξεχωριστής πολιτισμικής και πολιτικής ταυτότητας που διατηρείται έως σήμερα. Οι ρατσιστικές και στερεοτυπικές απόψεις που περιγράφουν τους Τσιλοέ ως τεμπέληδες, άγριους ή αμόρφωτους διατηρούνται και σήμερα και βασίζονται σε μια κατεστημένη ιδεολογία που διαχωρίζει το «προβληματικό» από το «ανώτερο».

3.2. Εσωτερικός αποικισμός και «νέα εκμετάλλευση» στο Τσιλοέ

Ο όρος εσωτερικός αποικισμός περιγράφει μια κατάσταση όπου το κράτος και η κοινωνία αναπαράγουν τα χαρακτηριστικά της αποικιοκρατίας μέσα στο ίδιο το έθνος. Δηλαδή το κράτος συνεχίζει να ασκεί έλεγχο, περιθωριοποιεί και εκμεταλλεύεται την περιοχή και τους ανθρώπους της, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο της ως εσωτερική αποικία. Τα χαρακτηριστικά αυτής της δομής περιλαμβάνουν τον ρατσισμό, την κοινωνική καταπίεση, την οικονομική εκμετάλλευση και την καταστροφή της πολιτισμικής ταυτότητας και του περιβάλλοντος. Η δομή αυτή αναπαράγεται μέσω της πολιτικής αδιαφορίας, της υποτίμησης των τοπικών αναγκών και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Η κατεστημένη αποικιοκρατική κουλτούρα και η ιδεολογία συνεχίζουν να διαπερνούν την κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου έως και σήμερα.

Από τη δεκαετία του 1980 το χιλιανό κράτος αποδυναμώνεται και η εκμετάλλευση φυσικών πόρων περνά σε ιδιωτικά χέρια. Η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και απελευθέρωσης ενισχύει την εκμετάλλευση και την περιβαλλοντική υποβάθμιση. Η νέα μορφή εκμετάλλευσης ή «νέα εκμετάλλευση» περιλαμβάνει τόσο μη ανανεώσιμους πόρους, όπως μεταλλεύματα και πετρέλαιο, όσο και ανανεώσιμους όταν η εκμετάλλευση υπερβαίνει την ανανέωση των πόρων. Παραδείγματα είναι η βιομηχανία σολομού, και η ξυλεία που προκαλούν περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις.

3.3. Βασικά παραδείγματα εκμετάλλευσης στο Τσιλοέ

Βιομηχανία σολομού: Η σολομοβιομηχανία στο Τσιλοέ είναι μια από τις πιο κερδοφόρες μετεράστιες εξαγωγές. Η περιβαλλοντική ζημιά είναι μεγάλη, και περιλαμβάνει την ρύπανση των υδάτων, την υπερεκμετάλλευση αλιευτικών πόρων, την απελευθέρωση βακτηρίων και τη διασπορά κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία. Οι εργασιακές συνθήκες είναι επισφαλείς, με χαμηλούς μισθούς και χωρίς δικαιώματα.

Μονοκαλλιέργειες και καταστροφή οικοσυστήματος: Οι μεγάλες εκτάσεις ευκαλύπτου και άλλων ξυλωδών καλλιεργειών καταστρέφουν τα φυσικά οικοσυστήματα και μειώνουν τα αποθέματα νερού προκαλώντας λειψυδρία, παρά την πλούσια βροχόπτωση της περιοχής.

⁶⁰D.Goyes, M.Hanneke, A.Brisman, N.South (2017), «Environmental Crime in Latin America, The Theft of Nature and the Poisoning of the Land», Palgrave Studies in Green Criminology, Palgrave-Macmillan, σελ. 31-51

Περιβαλλοντικές και πολιτισμικές καταστροφές μέσω «Προστατευόμενων Περιοχών» και Συντήρησης: Τα ιδιωτικά πάρκα και οι πρωτοβουλίες περιβαλλοντικής προστασίας συχνά λειτουργούν ως μορφές «πράσινης αποικιοκρατίας» που καταπατούν τα δικαιώματα των τοπικών και ιθαγενών κοινοτήτων. Παραδείγματα όπως το Tantauco Park δείχνουν πώς οι τοπικές κοινότητες χάνουν τα εδάφη τους και τα δικαιώματά τους.

Εκμετάλλευση και Εξορύξεις: Οι συνεχείς ή προσωρινές άδειες εξορύξεων σε παραλίες υγροτόπους και ορυχεία ευνοούν τις ιδιωτικές εταιρείες και συχνά αγνοούν τις τοπικές κοινότητες και τους ιθαγενείς.

Μεγάλα Έργα Υποδομής και Ενέργειας: Η κατασκευή της γέφυρας Chacao και άλλων μεγάλων έργων πραγματοποιείται χωρίς τη συμμετοχή των κατοίκων και στοχεύει στην περαιτέρω εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και στην οικονομική ανάπτυξη χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των τοπικών.

3.4. Αντίσταση και ανασύνδεση με την ταυτότητα

Οι κάτοικοι του Τσιλοέ αντιστέκονται, οργανώνονται και διεκδικούν τα δικαιώματά τους, αλλά και την επιστροφή της γης τους και την προστασία του περιβάλλοντος. Η κοινωνική και πολιτισμική αντίσταση εκφράζεται μέσω κινημάτων διεκδικήσεων των ιθαγενών συλλογικών συνελεύσεων και δράσεων διαμαρτυρίας. Η ανασύνθεση της τοπικής ταυτότητας περιλαμβάνει την αναγνώριση της ιστορικής διαφοροποίησης και την ανάγκη για αυτοδιάθεση και αυτονομία.

4. ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΛΟΜΒΙΑ

Η ιστορία της μεταλλευτικής βιομηχανίας στην Κολομβία δείχνει ότι οι τεχνικές εξόρυξης, από το 19ο αιώνα έως σήμερα, χαρακτηρίζονται από καταστροφικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία.⁶¹ Παρά το γεγονός ότι οι ζημιές αυτές έχουν καταγραφεί και τεκμηριωθεί επαρκώς, η δραστηριότητα συνεχίζεται ακάθεκτη, εξαιτίας πολιτικών επιλογών που προωθούν την ξένη επένδυση και την απελευθέρωση των αγορών.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η βόρεια παγκόσμια αγορά άρχισε να διευρύνει τα όρια του καπιταλισμού προς τις αναπτυσσόμενες περιοχές, αναζητώντας φθηνούς και λιγότερο ρυθμιζόμενους πόρους. Αυτό οδήγησε στη δημιουργία πολυεθνικών εταιρειών, όπως η AngloGold Ashanti, και στην εκρηκτική αύξηση της εκμετάλλευσης φυσικών πόρων σε χώρες του παγκόσμιου περιφερειακού συστήματος, με την προώθηση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου που βασίζεται στην ελευθερία των αγορών, την ιδιωτικοποίηση και την απορρύθμιση.

Ο David Harvey ορίζει τον νεοφιλελευθερισμό ως «μια πολιτική-οικονομική πρακτική που προωθεί την απελευθέρωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των ιδιωτικών δικαιωμάτων, με το κράτος να λειτουργεί ως υποστηρικτικό πλαίσιο». Η ανάπτυξη του από τη δεκαετία του 1970 και μετά συνδέεται με την κρίση υπερπλεονάσματος, όπου η συσσώρευση κεφαλαίου αντιμετωπίζει εμπόδια, και η λύση δίνεται μέσω της ιδιωτικοποίησης δημόσιων αγαθών και της καταστροφής συλλογικών πόρων. Ο Harvey περιγράφει αυτή τη διαδικασία ως «συσσώρευση μέσω από την αποστέρηση», δηλαδή μια εκτεταμένη αφαίρεση δημόσιας περιουσίας και κοινών αγαθών, που διευκολύνει την αύξηση του κεφαλαίου και την αναπαραγωγή του καπιταλισμού.

Στην περίπτωση της Κολομβίας, η εφαρμογή αυτών των πολιτικών έχει ενισχύσει μια δομική αδυναμία της χώρας, η οποία έχει περάσει από δεκαετίες ένοπλης σύγκρουσης, διαφθοράς, ανισοτήτων και χαμηλής αποτελεσματικότητας θεσμών. Η πολιτική επιλογή της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, χωρίς επαρκή ρύθμιση και έλεγχο, οδήγησε στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων, την καταπάτηση δικαιωμάτων και την καταστροφή τοπικών κοινοτήτων και οικοσυστημάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκτεταμένη καταπάτηση των περιοχών των páramos, αυτών των ευαίσθητων υδροβιότοπων που αποτελούν πηγές νερού και έχουν υψηλή βιοποικιλότητα, όπου η νομοθεσία επιτρέπει την εκμετάλλευση υπό προϋποθέσεις, παρά τις σοβαρές περιβαλλοντικές συνέπειες.

Ένα από τα πιο ενδεικτικά παραδείγματα είναι η επένδυση La Colosa, η μεγαλύτερη μεταλλευτική δραστηριότητα στη χώρα, που βρίσκεται υπό ανάπτυξη και έχει εκτιμώμενα αποθέματα πάνω από 28 εκατομμύρια ουγκιές χρυσού. Η επένδυση αυτή, με τεχνικές open-pit και την παρουσία πυρίτη, εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους μόλυνσης του νερού, καταστροφής του τοπίου και διαβρώσεων. Ο κίνδυνος όξινης αποστράγγισης ορυχείων και η χρήση τοξικών ουσιών όπως το κυάνιο καθιστούν την επένδυση ιδιαίτερα επιβλαβή, ειδικά σε μια περιοχή που περιλαμβάνει πηγές νερού και ευαίσθητα οικοσυστήματα. Επιπλέον, η έλλειψη αποτελεσματικών θεσμικών ελέγχων και η δυσκολία του κράτους να εποπτεύσει τις δραστηριότητες της εταιρείας αυξάνουν τον κίνδυνο παραβίασης των περιβαλλοντικών και κοινωνικών κανόνων.

Παρά το υψηλό οικονομικό και πολιτικό κόστος, η κρατική εξουσία στηρίζεται στις ξένες επενδύσεις, και η πιθανότητα διακοπής ή αναστολής μεγάλων έργων όπως η La Colosa είναι δύσκολη υπό τις παρούσες συνθήκες. Η πολιτική εξάρτηση, η διαφθορά και η χαμηλή διαχειριστική ικανότητα καθιστούν δυσχερή τον αποτελεσματικό έλεγχο και τις ρυθμίσεις, με αποτέλεσμα η οικονομική δραστηριότητα να πραγματοποιείται σε βάρος του περιβάλλοντος και των τοπικών κοινοτήτων. Η πολιτική αυτή οδηγεί σε μια κατάσταση όπου η χώρα αποκομίζει ελάχιστα από τους φυσικούς πόρους που εξάγει, ενώ οι επιπτώσεις στην κοινωνία και το περιβάλλον είναι τεράστιες και ανεπανόρθωτες.

⁶¹Ομοίως, σελ. 85-107

5. Η ΥΠΟΘΕΣΗ “YAIGUAJE V. CHEVRON CORPORATION”

Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης μιας συνεχιζόμενης αγωγής κατά μιας από τις μεγαλύτερες πολυεθνικές πετρελαϊκές εταιρείες στον κόσμο, της Chevron Corporation.⁶² Μέσω αυτής της υπόθεσης, αναδεικνύονται τόσο η πρώιμη δουλειά του Edwin Sutherland σχετικά με το έγκλημα του λευκού κολάρου, όσο και ο ρόλος της παγκόσμιας εταιρικής δύναμης, καθώς η Chevron αγωνίζεται σθεναρά να αποτρέψει την καταβολή αποζημίωσης 9,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων που έχει επιβληθεί από τα δικαστήρια του Ισημερινού.

Το 2011, η Chevron μήνυσε νομικούς εκπροσώπους και τους ενάγοντες βάσει των αμερικανικών νομοθεσιών κατά του οργανωμένου εγκλήματος (racketeering), υποστηρίζοντας ότι η δικαστική απόφαση στο Εκουαδόρ ήταν προϊόν απάτης. Έτσι, βλέπουμε παραδείγματα όπου η περιβαλλοντική ζημιά αντιμετωπίζεται στα πολιτικά δικαστήρια, χωρίς κανείς να έχει προτείνει ποινική ευθύνη, με τη μεγάλη εταιρεία να αρνείται την πληρωμή της ξένης δικαστικής απόφασης, κατηγορώντας τους ενάγοντες, τους δικηγόρους τους και τα δικαστήρια του Εκουαδόρ για απάτη.

Παρόλο που η έννοια της Πράσινης Εγκληματολογίας είναι σχετικά πρόσφατη, οι βλάβες από περιβαλλοντική υποβάθμιση και μόλυνση έχουν ιστορική ρίζα, με τις σύγχρονες επιστημονικές και κοινωνικές προσπάθειες να εστιάζουν ολοένα και περισσότερο στις περιβαλλοντικές παραβάσεις, τη ρύπανση, την κλιματική αλλαγή και την καταστροφή οικοσυστημάτων. Η Πράσινη Εγκληματολογία μελετά μια ευρεία γκάμα θεμάτων που αφορούν στην παραβίαση περιβαλλοντικών νόμων και κανόνων, στην αμέλεια και τη βλάβη που προκαλούν εταιρείες και κράτη, και επιχειρεί να επεκτείνει την παραδοσιακή εμβέλεια της εγκληματολογίας σε τομείς που αφορούν στην κοινωνική ζημιά.

Η ερευνητική μεθοδολογία της μελέτης αυτής βασίζεται σε μια λεπτομερή ανάλυση της υπόθεσης της Chevron, χρησιμοποιώντας τα αρχεία των δικών της στα δικαστήρια του Τορόντο, καθώς και συζητήσεις με δικηγόρους των ενάγοντων και παρακολούθηση δικών σε διάφορα δικαστήρια, από το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά μέχρι το Δικαστήριο Εφετών. Η ιστορική διαδρομή της πετρελαϊκής δραστηριότητας στο Εκουαδόρ ξεκινά από το 1878, με τις πρώτες άδειες και την ανάπτυξη κοιτασμάτων από ξένες εταιρείες, και συνεχίζεται με την εισροή εταιρειών όπως η Shell, Texaco και Gulf Oil, οι οποίες αναπτύσσουν την περιοχή της Ανατολικής Ecuador, μια περιοχή κατοικούμενη από αυτοχθόνες και λιγότερο αναπτυγμένη.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών, η ανάπτυξη του πετρελαίου συνοδεύτηκε από σοβαρές περιβαλλοντικές καταστροφές. Η Texaco, που συνεργάστηκε με την κυβέρνηση του Ecuador, εγκατέστησε εγκαταστάσεις και διαχειρίστηκε την εξόρυξη χωρίς την τήρηση των αυστηρών προδιαγραφών που ίσχυαν στις ΗΠΑ. Συγκεκριμένα, εγκατέστησε αδιαφανείς, μη επαλειμμένες δεξαμενές, μεθόδους απομάκρυνσης τοξικών αποβλήτων που περιελάμβαναν ρίψη σε ποτάμια και ρυπανση νερού και εδάφους με πολυάριθμα στοιχεία όπως το κυάνιο και οι πολυκυκλικοί υδρογονάνθρακες (PAHs). Παρά την υποτιθέμενη αποκατάσταση που πραγματοποιήθηκε το 1995-1998, η εταιρεία και η κυβέρνηση όχι μόνο δεν απομάκρυναν πλήρως τα τοξικά στοιχεία, αλλά αρνήθηκαν και την ευθύνη, ενώ οι τοξικές διαρροές και η μόλυνση συνεχίζονται.

Οι επιπτώσεις στην υγεία των κατοίκων της περιοχής είναι δραματικές: αυξημένα ποσοστά καρκίνου, σοβαρά προβλήματα υγείας και μολυσμένα ύδατα. Πολλές μελέτες τεκμηριώνουν ότι η συγκέντρωση τοξικών ουσιών υπερέβαινε κατά χιλιάδες φορές τα όρια ασφαλείας, προκαλώντας σοβαρές βλάβες στην υγεία των τοπικών κοινοτήτων. Μάλιστα, οι κάτοικοι και οι αυτοχθόνες συνεχίζουν να βιώνουν τις συνέπειες αυτής της καταστροφής, παρά τις προσπάθειες αποκατάστασης και τις νομικές διεκδικήσεις.

Στη συνέχεια, η υπόθεση της Chevron εξελίσσεται σε διεθνές επίπεδο, με δικαστικές μάχες στις ΗΠΑ και στον Καναδά. Το 2008, ανεξάρτητοι ειδικοί πρότειναν αποζημιώσεις που κυμαίνονταν από 7 έως 27 δισεκατομμύρια δολάρια. Το 2011, το δικαστήριο του Εκουαδόρ καταδίκασε την Chevron σε περίπου 19 δισεκατομμύρια δολάρια σε αποζημιώσεις, για την

⁶²Ομοίως, σελ. 117-136

περιβαλλοντική καταστροφή και τις επιπτώσεις στην υγεία. Η Chevron αρνείται τις ευθύνες, αποσύρθηκε από τη χώρα και ξεκίνησε μια σειρά νομικών ενεργειών, τόσο για να εμποδίσει την εκτέλεση της απόφασης, όσο και για να διασύρει τους ενάγοντες, κατηγορώντας τον δικηγόρο Steven Donziger και τους αυτοχθόνες για απάτη και εκβιασμό.

Οι δικαστικές διαμάχες συνεχίζονται τόσο στις ΗΠΑ όσο και στον Καναδά, με την Chevron να επιχειρεί να αποδείξει ότι η απόφαση του Εκουαδόρ βασίζεται σε διαφθορά και ψεύδη. Στην Καναδική δικαιοσύνη, η υπόθεση αναμένεται να συνεχιστεί, καθώς η δικαστική αρχή ανέγνωσε ότι η εταιρεία διατηρεί επιχειρηματική παρουσία στον Καναδά και ότι η δικαιοδοσία είναι κατάλληλη. Παράλληλα, η υπόθεση αναδεικνύει το ευρύτερο ζήτημα της σχέσης κράτους και εταιρειών, της παγκόσμιας οικονομικής δομής και των ανισοτήτων, σύμφωνα με τη θεωρία του Wallerstein και την κριτική της παγκοσμιοποίησης, όπου οι «κεντρικές» χώρες και οι πολυεθνικές εκμεταλλεύονται τους πόρους των περιφερειακών, λιγότερο αναπτυγμένων χωρών.

Τελικά, η υπόθεση αυτή αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της περιβαλλοντικής και κοινωνικής καταστροφής που προκαλεί η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων από εταιρείες του διεθνούς κεφαλαίου, υπό την κάλυψη ή την ανοχή των κρατικών δομών. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει τις δομικές αντιφάσεις του καπιταλισμού και το ρόλο της νομικής και πολιτικής αντίστασης των αυτοχθόνων και των κοινωνικών κινημάτων, που προσπαθούν να σταθούν απέναντι σε ένα σύστημα που συχνά αντιμετωπίζει τη ζημιά ως «αστική υπόθεση» και τους υπεύθυνους ως «προσωρινά» υπεύθυνους, ενώ η πραγματική ευθύνη βρίσκεται στην παγκόσμια δομή εξουσίας και κέρδους.

6. ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΕΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΗΣ ΣΤΟΝ ΝΟΤΙΟ ΕΙΡΗΝΙΚΟ

Η περιοχή της Κολομβίας του Ειρηνικού χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά πλούσια βιοποικιλότητα και πολυπολιτισμική κοινωνία, με σημαντικό πληθυσμό αφρο-κολομβιανών και αυτοχθόνων κοινοτήτων.⁶³ Από τη δεκαετία του 1950 και μετά, η κυβέρνηση και ο ιδιωτικός τομέας άρχισαν να προωθούν την καλλιέργεια φοινικέλαιου ως εναλλακτική μορφή οικονομικής ανάπτυξης. Τα «baldíos», δηλαδή οι δημόσιες εκτάσεις που αρχικά θεωρούνταν άδειες και ακαλλιέργητες, μετατράπηκαν σε πεδίο εκμετάλλευσης και καταπάτησης, συχνά με παραβιάσεις δικαιωμάτων και με πρακτικές που περιλάμβαναν απάτες, εκφοβισμούς, και σε ορισμένες περιπτώσεις βία και δολοφονίες.

Η διαδικασία αυτή συνοδεύτηκε από τη σταδιακή αποξένωση των τοπικών και αυτοχθόνων πληθυσμών από τις παραδοσιακές πρακτικές διαβίωσης και από το φυσικό περιβάλλον. Οι κοινότητες, που συχνά εξαρτώνταν από το δάσος και τα φυσικά οικοσυστήματα για την επιβίωσή τους — διατροφή, ιατρική, πολιτισμική ταυτότητα — βρέθηκαν αντιμέτωπες με την καταστροφή των παραδοσιακών τους χώρων και πρακτικών. Η καταστροφή της βιοποικιλότητας, η απώλεια των φυσικών πόρων και η μετατροπή των δασών σε μονοκαλλιέργειες φοινικέλαιου δημιούργησαν κοινωνική απομόνωση, οικονομική περιθωριοποίηση και πολιτισμική εξάλειψη.

6.1 Η χρήση βίας και η στρατηγική της «συμφωνίας»

Αρχικά, η επέκταση της βιομηχανίας βασιζόταν σε πρακτικές άμεσης βίας, απειλών και εκφοβισμού, με στόχο την καταπάτηση γης και την αφαίρεση των δικαιωμάτων των τοπικών κοινοτήτων. Αυτές οι πρακτικές περιλάμβαναν την παρουσία παραστρατιωτικών ομάδων που χρησιμοποιούσαν δολοφονίες, απαγωγές και εκβιασμούς για να καταστήσουν τους πληθυσμούς ανίκανους να αντισταθούν. Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και μετά, και με την ενίσχυση της νομοθεσίας για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων και των μειονοτήτων, η βιομηχανία άρχισε να υιοθετεί διαφορετικές στρατηγικές.

Μέσω των «στρατηγικών συμμαχιών» (“strategic alliances”), η επέκταση της παραγωγής φοινικέλαιου γίνεται πια όχι μόνο με άμεση βία, αλλά και με πειθώ, συμβιβασμούς και προσαρμογές που περιλαμβάνουν την αποδοχή και ενσωμάτωση των τοπικών και μικρών παραγωγών στο σύστημα. Οι εταιρείες προωθούν την ιδέα ότι η καλλιέργεια φοινικέλαιου αποτελεί τη μόνη εφικτή λύση για την καταπολέμηση της φτώχειας, και ότι η «παραδοσιακή» σχέση των κοινοτήτων με το δάσος και τη γη πρέπει να αντικατασταθεί από την «παραγωγική» και «επιχειρηματική» λογική του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού.

Μέσω αυτών των συμμαχιών, οι εταιρείες και το κράτος επιδιώκουν να διαμορφώσουν μια «κοινή λογική» και να φυσικοποιήσουν μια νέα κανονικότητα, όπου η γη και η φύση αντιμετωπίζονται ως εμπορεύσιμα αντικείμενα και πηγές κέρδους. Οι τοπικές κοινότητες, παρά την αντίστασή τους, αναγκάζονται να αποδεχτούν αυτή τη νέα πραγματικότητα, διαμορφώνοντας μια μορφή ηγεμονίας, σύμφωνα με τη θεωρία του Gramsci. Έτσι, η άσκηση εξουσίας δεν περιορίζεται σε άμεση καταστολή, αλλά περιλαμβάνει και διαπραγματεύσεις, συμβιβασμούς και την επιβολή μιας κανονικότητας που αποδέχεται και εσωτερικεύει την κυρίαρχη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία.

6.2. Η κατασκευή της «ανάπτυξης» και η αποσιώπηση της καταστροφής

Οι εταιρείες και το κράτος προβάλλουν την καλλιέργεια φοινικέλαιου ως «αναπτυξιακή λύση» που θα βελτιώσει τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Ωστόσο, η πραγματικότητα δείχνει ότι η επέκταση αυτή συνοδεύεται από καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, απώλεια πολιτισμικής ταυτότητας και καταπίεση των τοπικών πληθυσμών. Τα δάση, τα οικοσυστήματα και

⁶³Ομοίως, σελ. 163-184

οι παραδοσιακές πρακτικές διαβίωσης αντικαθίστανται από μονοκαλλιέργειες, με έντονη επίπτωση στη βιοποικιλότητα, την τοπική οικονομία και την πολιτισμική κληρονομιά.

Οι τοπικές κοινότητες, όπως οι Αβά και οι αφρο-κολομβιανοί, αντιδρούν με κινητοποιήσεις και διαμαρτυρίες, συχνά δεχόμενες βίαιες καταστολές και δολοφονίες ηγετών και ακτιβιστών. Η νομοθεσία και η πολιτική αλλαγή από το 1991 και μετά, που αναγνώρισαν τα δικαιώματα των αυτοχθόνων και των μειονοτήτων, διαμόρφωσαν ένα νέο πλαίσιο, αλλά συχνά η εφαρμογή και η πρακτική των εταιρειών και του κράτους παραμένουν καταπιεστικές και εκμεταλλευτικές.

7. ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ, ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ ΑΜΑΖΟΝΙΟ

Η μελέτη των Maldonado και Lafon⁶⁴ παρουσιάζει μια εκτενή και πολυδιάστατη εικόνα της σοβαρής περιβαλλοντικής και ηθικής κρίσης που εκτυλίσσεται στον κολομβο-περουβιανό Αμαζόνιο, εστιάζοντας στην περίπτωση της βιοϊατρικής έρευνας με πιθήκους του γένους *Aotus*. Η συγκεκριμένη υπόθεση αναδεικνύει πώς η έλλειψη λογοδοσίας, η διαφθορά και η αδυναμία επιβολής των νόμων έχουν καταστρέψει το περιβάλλον και έχουν απειλήσει την επιβίωση τοπικών και ενδημικών ειδών, ενώ παράλληλα αποκαλύπτει τη βαθιά ηθική και οικολογική υποβάθμιση που συνοδεύει τέτοιες πρακτικές.

7.1. Η κατάσταση της παράνομης διακίνησης και η αποτυχία των μηχανισμών ελέγχου

Παρά τις διεθνείς και εθνικές προσπάθειες, η παράνομη διακίνηση άγριων ζώων συνεχίζεται αμείωτα, με τεράστιες οικονομικές διαστάσεις που εκτιμώνται σε δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Τα πιθηκοειδή, ιδιαίτερα οι *Aotus*, αποτελούν σημαντικό αντικείμενο ζήτησης για πειραματικές εφαρμογές, κυρίως στις ΗΠΑ. Ωστόσο, η μεγάλη πλειονότητα των ζώων αυτών που χρησιμοποιούνται σε έρευνες προέρχεται από άγριες συλλήψεις, παρά το γεγονός ότι δηλώνεται ότι η καταγωγή τους είναι εκτρεφόμενη. Αυτό δείχνει ότι η υπάρχουσα διεθνής και εθνική νομοθεσία, παρά τις καλές προθέσεις, αποτυγχάνει να ελέγξει αποτελεσματικά το λαθρεμπόριο, κυρίως λόγω διαφθοράς και έλλειψης διαφάνειας.

7.2. Το νομικό πλαίσιο και η αστοχία της εφαρμογής του

Η Κολομβία έχει θεσπίσει ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο που περιλαμβάνει νόμους για την προστασία της βιοποικιλότητας και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και τη συμμετοχή της στη CITES.⁶⁵ Όμως, στην πράξη, η εφαρμογή τους είναι προβληματική. Περιπτώσεις διαφθοράς, δωροδοκίες, παράνομες άδειες και ηθική εκτροπή διαφθείρουν το σύστημα. Για παράδειγμα, η χορήγηση παράνομων αδειών σε προστατευόμενες περιοχές ή η διαχείριση χωρίς αξιολόγηση της βιωσιμότητας των πληθυσμών έχουν δημιουργήσει μια κατάσταση όπου η προστασία του περιβάλλοντος υπονομεύεται από προσωπικά και οικονομικά συμφέροντα.

7.3. Η περίπτωση της FIDIC και η περιβαλλοντική και ηθική καταστροφή

Ιδιαίτερα ενδεικτική είναι η περίπτωση της *Fundación Instituto de Inmunología de Colombia (FIDIC)*, που δραστηριοποιείται στην περιοχή του Αμαζονίου από τη δεκαετία του 1980 και χρησιμοποιεί πιθήκους *Aotus* σε πειράματα για την ανάπτυξη εμβολίου κατά της ελονοσίας. Οι πρακτικές της περιλαμβάνουν παράνομες συλλήψεις, υπέρβαση ποσοτώσεων, ακατάλληλες μεθόδους συλλογής και επανεισαγωγές ζώων χωρίς καμία παρακολούθηση, με αποτέλεσμα την καταστροφή των τοπικών πληθυσμών και της οικολογικής ισορροπίας.

Οι πρακτικές αυτές παραβιάζουν τόσο την εθνική νομοθεσία όσο και τις διεθνείς συμβάσεις, όπως το CITES, και προκαλούν σοβαρή οικολογική ζημιά, όπως η αποψίλωση δασών, η απώλεια εκατοντάδων χιλιάδων δέντρων ετησίως, και η γενική υποβάθμιση του οικοσυστήματος. Επιπλέον, η πρακτική περιλαμβάνει τη χρήση ζώων σε πειράματα που διαρκούν μήνες, με θανάτους και πόνο, και την επανένταξη των ζώων στη φύση χωρίς καμία αξιολόγηση των επιπτώσεων, γεγονός που

⁶⁴Παρομοίως, σελ. 261-291

⁶⁵Από την επίσημη ιστοσελίδα: “Η CITES (Σύμβαση για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας) είναι μια διεθνής συμφωνία μεταξύ κυβερνήσεων. Στόχος της είναι να διασφαλίσει ότι το διεθνές εμπόριο δειγμάτων άγριων ζώων και φυτών δεν απειλεί την επιβίωση του είδους.”
<https://cites.org/eng/disc/what.php>

οδηγεί στη γενετική διαταραχή και στην εισαγωγή ξένων ειδών, όπως ο πίθηκος *Aotus nancymaae*, ο οποίος πλέον εμφανίζεται και στην περιοχή της Κολομβίας, αν και προηγουμένως περιοριζόταν στο Περού και τη Βραζιλία.

7.4. Η περιβαλλοντική και ηθική καταστροφή

Η πρακτική αυτή έχει προκαλέσει εκρίζωση και σχεδόν εξαφάνιση του πιθήκου *Aotus vociferans*, που ήταν τοπικό ενδημικό είδος, ενώ η εισαγωγή του *Aotus nancymaae* δημιουργεί διαταραχές στη γενετική ποικιλομορφία και ενισχύει τον κίνδυνο οριστικής εξαφάνισης. Η καταστροφή του δάσους και η αποψίλωση σχεδόν 65.000 δέντρων ετησίως, σε περιοχή που περιβάλλει εθνικά πάρκα και περιοχές προστασίας, πλήττουν σοβαρά το οικοσύστημα. Τα ζώα υφίστανται πόνο και βασανισμό κατά τη συλλογή, τα πειράματα και την επανένταξή τους, ενώ η πρακτική αυτή παραβιάζει διεθνείς ηθικές προδιαγραφές και κανόνες ευζωίας.

7.5. Η νομική και κοινωνική αντίδραση

Παρά τις προσπάθειες των οργανώσεων και των πολιτών να υπερασπιστούν το περιβάλλον και τα δικαιώματα των ζώων, η διαφθορά και η πολιτική διαπλοκή επιτρέπουν στην εταιρεία και σε κρατικές αρχές να συνεχίζουν τις παράνομες πρακτικές. Με νομικές ενέργειες όπως η «*acción popular*», που είναι το εργαλείο της Κολομβίας για την υπεράσπιση συλλογικών δικαιωμάτων, έχουν επιτευχθεί σημαντικές δικαστικές αποφάσεις, που ακυρώνουν τις άδειες συλλογής και πειραμάτων, και υποχρεώνουν τις αρχές να ελέγξουν την κατάσταση των πληθυσμών και να εφαρμόσουν αυστηρότερους κανόνες βιωσιμότητας.

Ωστόσο, η συστηματική διαφθορά, η πολιτική πίεση και η επιρροή που ασκούν ισχυρά συμφέροντα συνεχίζουν να εμποδίζουν την πλήρη εφαρμογή των νόμων. Η υπόθεση αυτή δείχνει ότι η ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και η διεθνής πίεση είναι απαραίτητα εργαλεία για την ανάσχεση της περιβαλλοντικής και ηθικής καταστροφής.

Η απουσία λογοδοσίας, η διαφθορά και η ανεπάρκεια του κράτους επιτρέπουν την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και την εξαφάνιση ειδών, ενώ η ενεργή κοινωνική παρέμβαση και η δικαστική διεκδίκηση μπορούν να αλλάξουν αυτή την κατάσταση. Η περίπτωση των πιθήκων *Aotus* αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των συνεπειών μιας συστημικής αδυναμίας και της ανάγκης για ηθική, βιώσιμη και διαφανή διαχείριση των φυσικών πόρων. Η ενεργή προστασία και η τήρηση των κανόνων, μαζί με την κοινωνική ευαισθητοποίηση, μπορούν να οδηγήσουν σε μια πιο βιώσιμη και ηθική αντιμετώπιση της φύσης και των ζώων.

8. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ

Η παράνομη απόρριψη, το εμπόριο και η μεταφορά αποβλήτων από τα πλουσιότερα κράτη προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αποτελεί ένα φαινόμενο που επιταχύνθηκε ιδιαίτερα από τις δεκαετίες του 1980 και 1990.⁶⁶ Οι βασικοί λόγοι συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση, την απελευθέρωση των αγορών, αλλά και με την αυστηροποίηση των περιβαλλοντικών κανονισμών στις ανεπτυγμένες χώρες, η οποία συνοδεύτηκε από αύξηση του κόστους της νόμιμης διάθεσης αποβλήτων. Ήδη από τις αρχές του 21ου αιώνα παρατηρείται σημαντική αύξηση στις ποσότητες χάρτινων και πλαστικών αποβλήτων που εξάγονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ εκτιμάται ότι έως και το 85% των επικίνδυνων αποβλήτων διακινείται παράνομα. Συνολικά, η παγκόσμια παραγωγή επικίνδυνων αποβλήτων φθάνει περίπου τους 500 εκατομμύρια τόνους ετησίως, εκ των οποίων 35–40 εκατομμύρια τόνοι διασχίζουν διεθνή σύνορα.

Ο χαρακτηρισμός ενός αποβλήτου ως «επικίνδυνου» συνδέεται με τις ιδιότητές του, οι οποίες συνεπάγονται εγγενή επικινδυνότητα τόσο στο περιβαλλοντικό όσο και στο κοινωνικό επίπεδο. Οι επιπτώσεις είναι δραματικές, όπως αποδεικνύει η δημιουργία της τεράστιας συσσώρευσης πλαστικών απορριμμάτων στον Ειρηνικό Ωκεανό, που εκτιμάται ότι έχει μέγεθος διπλάσιο από εκείνο της πολιτείας του Τέξας. Τα απόβλητα αυτά, αφού απορριφθούν, διασπώνται σε δισεκατομμύρια μικροσκοπικά σωματίδια, τα οποία καταλήγουν στη θαλάσσια ζωή, στο έδαφος, αλλά τελικά και στην ανθρώπινη τροφική αλυσίδα. Επιπλέον, οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι εντείνονται από τη σωρευτική δράση μικρών ποσοτήτων τοξικών ουσιών που μέσω φυσικών διεργασιών συγκεντρώνονται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, προκαλώντας σοβαρές κοινωνικές συνέπειες. Παρά τις πολλαπλές επιπτώσεις, το πρόβλημα συχνά αγνοείται, καθώς η δραστηριότητα αυτή αποφέρει οικονομικά οφέλη τόσο για τις ανεπτυγμένες χώρες, που μειώνουν το κόστος απόρριψης, όσο και για τις αναπτυσσόμενες, που συχνά καλωσορίζουν τέτοιες πρακτικές.

Η κατάσταση επιδεινώνεται λόγω της απουσίας ισχυρού κανονιστικού πλαισίου προστασίας του περιβάλλοντος στα αναπτυσσόμενα κράτη, της διαφθοράς των πολιτικών και οικονομικών ελίτ τους, αλλά και της εμπλοκής τους σε συμφωνίες εμπορίας και διακίνησης αποβλήτων. Τα οικονομικά κίνητρα για την παράνομη διάθεση είναι τεράστια, ενώ τα αντίστοιχα για την ασφαλή διαχείριση ελάχιστα. Επιπλέον, τα επικίνδυνα απόβλητα έχουν εύκολα μεταβαλλόμενη φύση, γεγονός που διευκολύνει την παράνομη διακίνηση και την εμφάνιση «μεσιτών» αποβλήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ιταλική «οικολογική μαφία», η οποία σε συνεργασία με βιομηχανίες τοξικών αποβλήτων προέβαινε σε παράνομη απόρριψη στην ύπαιθρο, ενώ παράλληλα αναλάμβανε (έναντι αμοιβής) τον «καθαρισμό» των ίδιων περιοχών. Αντίστοιχα, στις ΗΠΑ, εγκληματικές οργανώσεις μονοπωλούσαν τη διαχείριση απορριμμάτων, εξουδετέρωναν τον ανταγωνισμό, δωροδοκούσαν κρατικούς φορείς και προέβαιναν σε παράνομη διάθεση τοξικών αποβλήτων σε περιοχές όπως η Νέα Υόρκη και το Νιου Τζέρσεϊ.

Η περίπτωση της Ιταλίας είναι ενδεικτική της δυσκολίας συμμόρφωσης με τους περιβαλλοντικούς κανόνες της ΕΕ, καθώς η χώρα καταγράφει τον μεγαλύτερο αριθμό παραβάσεων περιβαλλοντικών οδηγιών. Στις αρχές του 2002 είχαν ήδη σημειωθεί 125 παραβάσεις, αρκετές εκ των οποίων παραπέμφθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, ενώ το 2006 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαπίστωσε ότι εκκρεμούσαν ακόμη 60 περιβαλλοντικές υποθέσεις. Ένας από τους βασικούς λόγους για αυτήν την κατάσταση είναι η εκτεταμένη δράση του οργανωμένου εγκλήματος.

Ωστόσο, η παράνομη διακίνηση αποβλήτων δεν μπορεί να θεωρηθεί αποκλειστικά ζήτημα του οργανωμένου εγκλήματος. Εμπλέκονται επίσης κρατικοί φορείς, μεγάλες εταιρίες, εμπορικές ενώσεις και εργατικά συνδικάτα, ενώ η δραστηριότητα αυτή συνδέεται με ένα πλέγμα εγκλημάτων εταιρικού τύπου, όπως παραβιάσεις αντιμονοπωλιακών κανόνων ή εσκεμμένες παραποιήσεις. Ιδιαίτερα κρίσιμη είναι η περίπτωση των ηλεκτρονικών αποβλήτων (υπολογιστές, κινητά τηλέφωνα, καθοδικές λυχνίες), τα οποία, όταν απορρίπτονται ακατάλληλα, μολύνουν το έδαφος και τα νερά με βαρέα μέταλλα όπως μόλυβδο και κάδμιο.

⁶⁶Δ. Ζιούβας (2022), ό.π., σελ. 713-717

Συνολικά, το φαινόμενο της παράνομης μεταφοράς και διάθεσης επικίνδυνων αποβλήτων αποτελεί ένα διεθνές πρόβλημα εγκληματικότητας με τεράστια ετήσια κέρδη, που προέρχονται τόσο από νόμιμες όσο και από παράνομες δραστηριότητες. Οργανώσεις όπως η Ντραγκέτα, η Καμόρα και η Γιακούζα έχουν εμπλακεί σε τέτοιες πρακτικές, ωστόσο η πραγματικότητα είναι πιο σύνθετη: στην αλυσίδα εμπλέκονται παραγωγοί απορριμμάτων, εταιρείες συλλογής και μεταφοράς, διαχειριστές χωματερών, χημικά εργαστήρια, αγρότες και κρατικοί φορείς. Το πρόβλημα εντείνεται από την ανεπάρκεια του νομικού οπλοστασίου, το οποίο αφήνει κενά ερμηνείας και εφαρμογής, με αποτέλεσμα να εναπόκειται συχνά στην ανεξέλεγκτη κρίση εταιριών και διοικητικών φορέων η τελική επιλογή της μεθόδου διάθεσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εγκληματολογική προσέγγιση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων καθιστά σαφές ότι πρόκειται για φαινόμενα που δεν μπορούν να κατανοηθούν επαρκώς εντός του πλαισίου της παραδοσιακής ποινικής επιστήμης. Τα περιβαλλοντικά εγκλήματα —είτε αυτά σχετίζονται με την εκμετάλλευση φυσικών πόρων, είτε με τη διακίνηση άγριας ζωής— συνιστούν πράξεις που αν και συχνά παραμένουν νομικά αόρατες ή υποτιμημένες, επιφέρουν πολυδιάστατες και μακροχρόνιες βλάβες.

Η ανάλυση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων στη Λατινική Αμερική, όπως αποτυπώνεται στο συλλογικό έργο «Environmental Crime in Latin America: The Theft of Nature and the Poisoning of the Land» (Goyes et al., 2017), αναδεικνύει την εγγενή σύνδεση μεταξύ οικολογικής καταστροφής και κοινωνικοπολιτικών ανισοτήτων. Οι υποθέσεις που εξετάζονται —όπως η πετρελαϊκή ρύπανση στον Ισημερινό από την Τεχάσο και η παράνομη εξόρυξη στην Κολομβία — φανερώουν ότι τα περιβαλλοντικά εγκλήματα εντάσσονται σε ένα σύστημα διαρθρωμένης αδικίας. Η φύση ιδιοποιείται βίαια στο όνομα της «ανάπτυξης», με πρωταγωνιστές συχνά πολυεθνικές εταιρείες, κρατικούς θεσμούς και τοπικές ελίτ, και θύματα τις τοπικές κοινότητες, τους αυτόχθονες λαούς και το φυσικό περιβάλλον.

Αυτή η διαπίστωση επιβάλλει την ενσωμάτωση της έννοιας του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος (state-corporate crime), όπως προτείνεται από τους Kramer & Michalowski (2006), στην εγκληματολογική θεώρηση. Πράξεις που ενδέχεται να είναι «νόμιμες» βάσει των εθνικών ή διεθνών κανονιστικών πλαισίων, μπορεί στην ουσία να αποτελούν σοβαρές μορφές βίας ενάντια στη φύση και στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ιδίως όταν αυτές οδηγούν σε μαζική μόλυνση, βιοπολιτική εξαίρεση ή κοινωνικοοικολογική εξάρθρωση.

Η σύνδεση αυτών των προβληματισμών με το έργο της Tanya Wyatt, «Wildlife Trafficking: A Deconstruction of the Crime, Victims and Offenders», καθιστά ακόμη πιο εμφανές ότι η έννοια της εγκληματικότητας χρειάζεται αναθεώρηση υπό το πρίσμα της βλάβης (social harm). Η Wyatt αποδομεί τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τη διακίνηση άγριας ζωής ως «ήπιο» ή «δευτερεύον» έγκλημα. Αντιθέτως, την προσδιορίζει ως σοβαρό διεθνές φαινόμενο με θύματα τα μη ανθρώπινα ζώα, τα οποία υφίστανται βασανιστήρια, θανάτους, εκτοπισμό και εξάλειψη από τα φυσικά τους περιβάλλοντα.

Η Wyatt υιοθετεί μια οικοκεντρική και ηθικά φορτισμένη προσέγγιση, εντάσσοντας τα ζώα στο πεδίο της εγκληματολογικής θυματολογίας. Αυτό τοποθετεί το έργο της εντός της Πράσινης Εγκληματολογίας, η οποία δεν περιορίζεται στην ανάλυση του ποινικά κολάσιμου, αλλά διεκδικεί την αναγνώριση βλαβών που προκαλούνται από τη δομή και την ιδεολογία του καπιταλισμού, ιδίως εκείνου που θέτει ως προτεραιότητα την εμπορευματοποίηση της ζωής, ανθρώπινης ή μη.

Ένα ακόμη κοινό στοιχείο μεταξύ των δύο έργων είναι η διαπιστωμένη ατιμωρησία των δραστών, ιδιαίτερα όταν αυτοί βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας ή επωφελούνται από την «τυφλή ζώνη» των διεθνών θεσμών. Όπως δείχνει η Wyatt, η επιβολή ποινών στους ενόχους της διακίνησης άγριας ζωής είναι αποσπασματική και ελλιπής, συχνά εστιασμένη στους πιο αδύναμους κρίκους της αλυσίδας (π.χ. μικρο-λαθρέμποροι), ενώ οι βασικοί ωφελούμενοι —μεγάλες εταιρείες, μεσάζοντες και διεθνείς αγοραστές— παραμένουν στο απυρόβλητο.

Αντίστοιχα, στις περιβαλλοντικές εγκληματικές υποθέσεις της Λατινικής Αμερικής, η ασυλία που παρέχεται σε εταιρείες όπως η Chevron υπονομεύει κάθε έννοια περιβαλλοντικής δικαιοσύνης. Εδώ οι συγγραφείς συγκλίνουν: το υπάρχον ποινικό και κανονιστικό πλαίσιο προστατεύει συχνά τον δράστη αντί για το θύμα, ενώ η οριοθέτηση του εγκλήματος βάσει νομικότητας αποκλείει από τη δημόσια σφαίρα συστημικές μορφές βλάβης.

Η πράσινη εγκληματολογία μάς προτείνει να διευρύνουμε την ηθική μας κοινότητα, να δούμε το περιβάλλον όχι απλώς ως σκηνικό της ανθρώπινης δραστηριότητας, αλλά ως συμμετοχο της ζωής με δικαιώματα, φωνή και αξία. Τα περιβαλλοντικά εγκλήματα, όπως προκύπτουν από τα αναλυόμενα έργα, δεν αποτελούν παρεκκλίσεις από τον κανόνα: είναι ο κανόνας ενός παγκόσμιου συστήματος που χρειάζεται μετασχηματισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Στ. Αλεξιάδης (2011), Εγκληματολογία (Ε' Έκδοση), Σάκκουλας
- Σ. Βιδάλη (2014), Αντεγκληματική Πολιτική (Από την Μικροεγκληματικότητα έως το Οργανωμένο Έγκλημα), Νομική Βιβλιοθήκη
- Χ. Δημόπουλος (2012), Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη
- Χ. Δημόπουλος (2022), Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη
- Δ. Ζιούβας (2022), Οργανωμένο Έγκλημα, Ευρωπαϊκές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις
- Β. Θεοδωράκης (2011), Οικονομικό Έγκλημα: Εννοιολογικές προσεγγίσεις, θεσμοί και βέλτιστες πρακτικές διακυβέρνησης σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Ι. Καράκωστας (2011), Περιβάλλον & Δίκαιο (Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών), Νομική Βιβλιοθήκη
- Χ. Κάτσος (2013), Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά Και Ο Νέος Νόμος 3028/2002: Πρώτες Σκέψεις Και Εννοιολογικές Προσεγγίσεις
- Ν. Ε. Κουράκης (2007), Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Σάκκουλας
- Π. Γ. Παπαμανώλης (2019), Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διδακτορική Διατριβή
- Α. Παπανεοφύτου (2012), Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων (Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη;), Νομική Βιβλιοθήκη
- Α. Παπανεοφύτου (2016), Ποινικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος στην Ελλάδα (Στο πλαίσιο της νομοθετικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης), Νομική Βιβλιοθήκη
- Φ. Ριζάβα (2012), Οργανωμένο Έγκλημα (Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση), Νομική Βιβλιοθήκη
- D.Goyes, M.Hanneke, A.Brisman, N.South (2017), Environmental Crime in Latin America, The Theft of Nature and the Poisoning of the Land, Palgrave Studies in Green Criminology, Palgrave-Macmillan
- M. Hamilton (2021), Environmental Crime and Restorative Justice, Justice as Meaningful Involvement, (Palgrave Studies in Green Criminology), Palgrave Macmillan
- M. Lynch, P. Stretesky (2014), Exploring Green Criminology: Toward a Green Revolution in Criminology, Green Criminology Series Routledge
- R. L. Matsueda (2010), Encyclopedia of Criminological Theory, SAGE Publications Inc.
- M. M. O'Hear (2004), Sentencing The Green-Collar Offender: Punishment, Culpability, And Environmental Crime, 95 Journal Of Criminal Law & Criminology 133
- Eileen Skinnider, (2011), Victims of Environmental Crime – Mapping the Issues, Reform and Criminal Justice Policy, The International Centre for Criminal Law
- G.Slapper, St. Tombs (1999), Corporate Crime, Longman criminology series
- T. Wyatt (2022), Wildlife Trafficking, A Deconstruction of the Crime, Victims and Offenders, Second Edition, Critical Criminological Perspectives, Palgrave-Macmillan
- <https://cites.org/eng/disc/what.php>
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-egklema-organomeno/n-3691-2008.html>
- <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/151573/nomos-3560-2007>
- https://nomosphysis.org.gr/7053/politistiko-periballon-politistiki-klironomia-kai-o-eosnomos-30282002-protos-skepseis-kai-ennoiologikes-proseggiseis-noembrios-2003/#_edn8
- <https://www.taxheaven.gr/law/3842/2010>
- <https://www.taxheaven.gr/law/4557/2018>
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiosune/n-5232-2025.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Άρθρο 187 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Εγκληματική οργάνωση

1. Όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.
2. Αυτός που διευθύνει την εγκληματική οργάνωση τιμωρείται με κάθειρξη.
3. Όποιος, εκτός από την περίπτωση της πρώτης παραγράφου, οργανώνεται με άλλον ή άλλους για να διαπράξουν κακούργημα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Με φυλάκιση έως τρία έτη τιμωρείται ο υπαίτιος αν η κατά το προηγούμενο εδάφιο ένωση έγινε για τη διάπραξη πλημμελήματος με το οποίο επιδιώκεται οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή η προσβολή της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της ανηλικότητας, της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας.
4. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος με οποιονδήποτε τρόπο παρέχει σε άλλον κάθε είδους περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα ή κάθε είδους χρηματοοικονομικά μέσα ή οδηγίες, πληροφορίες ή κατευθύνσεις ή στρατολογεί νέα μέλη, γνωρίζοντας ότι με τον τρόπο αυτό διευκολύνει ή υποβοηθά την τέλεση των εγκληματικών δραστηριοτήτων της οργάνωσης της παραγράφου 1.
5. Οι διατάξεις των παραγράφων 1, 2 και 4 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και όταν οι προβλεπόμενες σε αυτό αξιόποινες πράξεις τελέστηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή στρέφονταν κατά Έλληνα πολίτη ή κατά νομικού προσώπου που εδρεύει στην ημεδαπή ή κατά του Ελληνικού Κράτους, ακόμη και αν αυτές δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκαν.
6. Στις περιπτώσεις καταδίκης για αξιόποινες πράξεις του παρόντος άρθρου, καθώς και για τα συναφή αδικήματα που συνεκδικάστηκαν με την ίδια απόφαση, η ποινή δεν αναστέλλεται ούτε μετατρέπεται με κανέναν τρόπο, τυχόν δε ασκηθείσα έφεση δεν έχει αναστέλλουσα ισχύ.

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος - United Nations Convention against Transnational Organized Crime

Article 2. Use of terms For the purposes of this Convention:

- (a) "Organized criminal group" shall mean a structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit;
- (b) "Serious crime" shall mean conduct constituting an offence punishable by a maximum deprivation of liberty of at least four years or a more serious penalty;
- (c) "Structured group" shall mean a group that is not randomly formed for the immediate commission of an offence and that does not need to have formally defined roles for its members, continuity of its membership or a developed structure;

Article 3. Scope of application

1. This Convention shall apply, except as otherwise stated herein, to the prevention, investigation and prosecution of: (a) The offences established in accordance with articles 5, 6, 8 and 23 of this Convention; and (b) Serious crime as defined in article 2 of this Convention; where the offence is transnational in nature and involves an organized criminal group.
2. For the purpose of paragraph 1 of this article, an offence is transnational in nature if: (a) It is committed in more than one State; (b) It is committed in one State but a substantial part of its preparation, planning, direction or control takes place in another State; (c) It is committed in one State but involves an organized criminal group that engages in criminal activities in more than one State; or (d) It is committed in one State but has substantial effects in another State.

Article 5. Criminalization of participation in an organized criminal group

1. Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally: (a) Either or both of the following as criminal offences distinct from those involving the attempt or completion of the criminal activity: (i) Agreeing with one or more other persons to commit a serious crime for a purpose relating directly or indirectly to the obtaining of a financial or other material benefit and, where required by domestic law, involving an act undertaken by one of the participants in furtherance of the agreement or involving an organized criminal group; (ii) Conduct by a person who, with knowledge of either the aim and general criminal activity of an organized criminal group or its intention to commit the crimes in question, takes an active part in: a. Criminal activities of the organized criminal group; b. Other activities of the organized criminal group in the knowledge that his or her participation will contribute to the achievement of the above-described criminal aim; (b) Organizing, directing, aiding, abetting, facilitating or counselling the commission of serious crime involving an organized criminal group.

Article 6. Criminalization of the laundering of proceeds of crime

1. Each State Party shall adopt, in accordance with fundamental principles of its domestic law, such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally: (a) (i) The conversion or transfer of property, knowing that such property is the proceeds of crime, for the purpose of concealing or disguising the illicit origin of the property or of helping any person who is involved in the commission of the predicate offence to evade the legal consequences of his or her action; (ii) The concealment or disguise of the true nature, source, location, disposition, movement or ownership of or rights with respect to property, knowing that such property is the proceeds of crime; (b) Subject to the basic concepts of its legal system: (i) The acquisition, possession or use of property, knowing, at the time of receipt, that such property is the proceeds of crime; (ii) Participation in, association with or conspiracy to commit, attempts to commit and aiding, abetting, facilitating and counselling the commission of any of the offences established in accordance with this article.

Article 8. Criminalization of corruption

1. Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally: (a) The promise, offering or giving to a public official, directly or indirectly, of an undue advantage, for the official himself or herself or another person or entity, in order that the official act or refrain from acting in the exercise of his or her official duties; (b) The solicitation or acceptance by a public official, directly or indirectly, of an undue advantage, for the official himself or herself or another person or entity, in order that the official act or refrain from acting in the exercise of his or her official duties.

Article 23. Criminalization of obstruction of justice

Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally: (a) The use of physical force, threats or intimidation or the promise, offering or giving of an undue advantage to induce false testimony or to interfere in the giving of testimony or the production of evidence in a proceeding in relation to the commission of offences covered by this Convention; (b) The use of physical force, threats or intimidation to interfere with the exercise of official duties by a justice or law enforcement official in relation to the commission of offences covered by this Convention. Nothing in this subparagraph shall prejudice the right of States Parties to have legislation that protects other categories of public officials.

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άρθρο 83

1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μέσω οδηγιών, μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες για τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων στους τομείς της ιδιαίτερας σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση, η οποία απορρέει ιδίως από τη φύση ή τις επιπτώσεις των αδικημάτων αυτών ή λόγω ειδικής ανάγκης να καταπολεμούνται σε κοινή βάση. C 202/80 EL Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 7.6.2016. Οι εν λόγω τομείς εγκληματικότητας είναι οι εξής: τρομοκρατία, εμπορία ανθρώπων και γενετήσια εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών, παράνομη εμπορία ναρκωτικών, παράνομη εμπορία όπλων, ξέπλυμα χρήματος, διαφθορά, παραχάραξη μέσω πληρωμής, εγκληματικότητα στον χώρο της πληροφορικής και οργανωμένο έγκλημα. Ανάλογα με την εξέλιξη της εγκληματικότητας, το Συμβούλιο μπορεί να εκδίδει αποφάσεις που προσδιορίζουν και άλλους τομείς εγκληματικότητας, οι οποίοι πληρούν τα κριτήρια της παρούσας παραγράφου. Αποφασίζει ομόφωνα μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.
2. Όταν η προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών στον τομέα του ποινικού δικαίου είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής πολιτικής της Ένωσης σε τομέα στον οποίο εφαρμόζονται μέτρα εναρμόνισης, οδηγίες μπορούν να θεσπίζονται ελάχιστους κανόνες σχετικούς με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων στον εν λόγω τομέα. Οι εν λόγω οδηγίες εκδίδονται με συνήθη ή με ειδική νομοθετική διαδικασία, ίδια με εκείνη που ακολουθήθηκε κατά τη θέσπιση των εν λόγω μέτρων εναρμόνισης, με την επιφύλαξη του άρθρου 76.

Απόφαση-Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ε.Ε.

Article 1 Definitions For the purposes of this Framework

Decision: 1. ‘criminal organisation’ means a structured association, established over a period of time, of more than two persons acting in concert with a view to committing offences which are punishable by deprivation of liberty or a detention order of a maximum of at least four years or a more serious penalty, to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit; 2. ‘structured association’ means an association that is not randomly formed for the immediate commission of an offence, nor does it need to have formally defined roles for its members, continuity of its membership, or a developed structure

A1. Σύσταση Νο R (81) 12 του Συμβουλίου της Ευρώπης – Η Οικονομική Εγκληματικότητα

Appendix to Recommendation No. R (81) 12

List of economic offences

Owing to the generally recognised difficulty of giving an exact definition of economic crime, it was found necessary to delimit the concept by means of a list of offences (reference to the object) and a footnote (reference to the loss caused and description of the author).

The offences referred to in the recommendation are the following: 1

1. cartel offences;
2. fraudulent practices and abuse of economic situation by multinational companies;
3. fraudulent procurement or abuse of state or international organisations' grants;
4. computer crime (e.g. theft of data, violation of secrets, manipulation of computerised data);
5. bogus firms;
6. faking of company balance sheets and book-keeping offences;
7. fraud concerning economic situation and corporate capital of companies;
8. violation by a company of standards of security and health concerning employees;
9. fraud to the detriment of creditors (e.g. bankruptcy, violation of intellectual and industrial property rights);
10. consumer fraud (in particular falsification of and misleading statements on goods, offences against public health, abuse of consumers' weakness or inexperience);
11. unfair competition (including bribery of an employee of a competing company) and misleading advertising;
12. fiscal offences and evasion of social costs by enterprises;
13. customs offences (e.g. evasion of customs duties, breach of quota restrictions);
14. offences concerning money and currency regulations;
15. stock exchange and bank offences (e.g. fraudulent stock exchange manipulation and abuse of the public's inexperience);
16. offences against the environment.

A2. Νόμος 3691/2008 – Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας

Άρθρο 1

Σκοπός

Με τον παρόντα νόμο σκοπείται η ενίσχυση και βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και καταστολή των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Προς τούτο ενσωματώνονται στη νομοθεσία οι διατάξεις της Οδηγίας 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 309/15/25.11.2005), διατάξεις της Οδηγίας 2006/70/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 214/29/4.8.2006) και αντικαθίστανται οι σχετικές διατάξεις του ν. 2331/1995 (ΦΕΚ 173 Α'), όπως ισχύουν.

Άρθρο 2

Αντικείμενο

1. Αντικείμενο του παρόντος νόμου είναι η πρόληψη και καταστολή των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, όπως αυτά τα αδικήματα ορίζονται κατωτέρω, καθώς και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχουν.
2. Νομιμοποίηση εσόδων από τις εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος), που προβλέπονται στο άρθρο 3, αποτελούν οι ακόλουθες πράξεις: α) Η μετατροπή ή η μεταβίβαση περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες, με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσής της ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλέκεται στις δραστηριότητες αυτές, προκειμένου να αποφεύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του. β) Η απόκρυψη ή η συγκάλυψη της αλήθειας με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο, όσον αφορά στη φύση, προέλευση, διάθεση, διακίνηση ή χρήση περιουσίας ή στον τόπο όπου αυτή αποκτήθηκε ή ευρίσκεται ή την κυριότητα επί περιουσίας ή σχετικών με αυτή δικαιωμάτων, εν γνώσει του γεγονότος ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες. γ) Η απόκτηση, κατοχή, διαχείριση ή χρήση περιουσίας, εν γνώσει κατά

το χρόνο της κτήσης ή της διαχείρισης, του γεγονότος ότι η περιουσία προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες. δ) Η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα. ε) Η σύσταση οργάνωσης ή ομάδας δύο τουλάχιστον ατόμων για τη διάπραξη μιας ή περισσότερων από τις πράξεις που αναφέρονται στα παραπάνω στοιχεία α' έως δ' και η συμμετοχή σε τέτοια οργάνωση ή ομάδα.

3. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έλαβαν χώρα στο έδαφος άλλου κράτους, εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα αν διαπράττονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού.

4. Χρηματοδότηση της τρομοκρατίας αποτελεί το αδίκημα που προβλέπεται στην παράγραφο 6 του άρθρου 187Α του Ποινικού Κώδικα, όπως αυτή αντικαθίσταται με την παρ. 1 του άρθρου 53 του παρόντος νόμου

5. Η γνώση, η πρόθεση ή ο σκοπός που απαιτούνται ως στοιχεία του πραγματικού των αδικημάτων των παραγράφων 2 και 3 μπορούν να συνάγονται και από τις συντρέχουσες πραγματικές περιστάσεις.

Άρθρο 3

Εγκληματικές δραστηριότητες – βασικά αδικήματα

Ως εγκληματικές δραστηριότητες νοούνται η διάπραξη ενός ή περισσότερων από τα ακόλουθα αδικήματα που καλούνται εφεξής «βασικά αδικήματα»:

α) εγκληματική οργάνωση (άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ)),

β) τρομοκρατικές πράξεις και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (άρθρο 187Α ΠΚ),

γ) παθητική δωροδοκία (άρθρο 235 ΠΚ),

δ) ενεργητική δωροδοκία (236 ΠΚ),

ε) δωροδοκία δικαστή (237 ΠΚ),

στ) εμπορία ανθρώπων (άρθρο 323Α ΠΚ),

ζ) απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386Α ΠΚ),

η) σωματεμπορία (άρθρο 351 ΠΚ),

θ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 20, 21, 22 και 23 του ν. 3459/2006 «Κώδικας Νόμου για τα Ναρκωτικά» (ΦΕΚ 103 Α'),

ι) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 15 και 17 του ν. 2168/1993 «Όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικές ύλες κ.λπ.» (ΦΕΚ 147 Α'),

ια) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 53, 54, 55, 61 και 63 του ν. 3028/2002 «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» (ΦΕΚ 153 Α'),

ιβ) τα προβλεπόμενα στο άρθρο 8 παράγραφοι 1 και 3 του ν.δ. 181/1974 «Περί προστασίας εξ ιοντιζουσών ακτινοβολιών» (ΦΕΚ 347 Α'),

ιγ) τα προβλεπόμενα στο άρθρο 87 παράγραφοι 5, 6, 7 και 8 και στο άρθρο 88 του ν. 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια» (ΦΕΚ 212 Α'),

ιδ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα τρίτο, τέταρτο και έκτο του ν. 2803/2000 «Προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» (ΦΕΚ 48 Α'),

ιε) δωροδοκία αλλοδαπού δημόσιου λειτουργού, όπως προβλέπεται στο άρθρο δεύτερο του ν. 2656/1998 «για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές» (ΦΕΚ 265 Α'),

ιστ) δωροδοκία υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως προβλέπεται: α) στα άρθρα 2, 3 και 4 της Σύμβασης περί καταπολέμησης της δωροδοκίας στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2802/2000 (ΦΕΚ 47 Α') και β) στα άρθρα τρίτο και τέταρτο του ν. 2802/2000,

ιζ) τα προβλεπόμενα στα άρθρα 29 και 30 του ν. 3340/2005 «Για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης αγοράς» (ΦΕΚ 112 Α'),

ιη) κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι μηνών και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος.

Α3. Νόμος 3842/2010 – Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις

Άρθρο 75

Πρόστιμα για παραβάσεις του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων

1. Οι υποπεριπτώσεις αα', αβ' και αγ' της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 5 του Ν. 2523/1997 (ΦΕΚ 179 Α') αντικαθίστανται ως εξής:

«α.α. Για μη υπόχρεους σε τήρηση βιβλίων ή τηρούντες βιβλία Α' κατηγορίας τριακόσια (300) ευρώ και για τις αυτοτελείς παραβάσεις των περιπτώσεων α' και η' της παραγράφου 8 του άρθρου αυτού σε τετρακόσια (400) ευρώ.

- α.β. Για υπόχρεους σε τήρηση βιβλίων Β' κατηγορίας εξακόσια (600) ευρώ και για τις αυτοτελείς παραβάσεις των περιπτώσεων α' και η' της παραγράφου 8 του άρθρου αυτού σε οκτακόσια (800) ευρώ.
- α.γ. Για υπόχρεους σε τήρηση βιβλίων Γ' κατηγορίας εννιακόσια (900) ευρώ και για τις αυτοτελείς παραβάσεις των περιπτώσεων α' και η' της παραγράφου 8 του άρθρου αυτού σε χίλια διακόσια (1.200) ευρώ.»
2. Στις περιπτώσεις α' και β' της παραγράφου 10 του άρθρου 5 του Ν. 2523/1997 (ΦΕΚ 179 Α') η φράση «οκτακοσίων ογδόντα (880) ευρώ» αντικαθίσταται σε «χιλίων διακοσίων (1.200) ευρώ».
3. Στην παράγραφο 6 του άρθρου 9 του Ν. 2523/1997 (ΦΕΚ 179 Α') προστίθεται νέο δεύτερο εδάφιο ως εξής:
«Ειδικά τα πρόστιμα για τις αυτοτελείς παραβάσεις των περιπτώσεων α' και η' της παραγράφου 8 του άρθρου 5 και τις παραβάσεις των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 10 του ίδιου άρθρου, περιορίζονται κατά τη διοικητική επίλυση της διαφοράς ή δικαστικό συμβιβασμό, στο ένα δεύτερο (1/2) αυτών εάν το ύψος του προστίμου καταβληθεί εφάπαξ και είναι μέχρι χίλια διακόσια (1.200) ευρώ, εάν το ποσό υπερβαίνει τα χίλια διακόσια (1.200) ευρώ μειώνεται στο ένα δεύτερο (1/2) εάν καταβληθεί το τριάντα τοις εκατό (30%) αυτού, κατά την υπογραφή των οικείων πράξεων ή το αργότερο εντός των δύο επόμενων εργάσιμων για τις δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες ημερών, γενομένης σχετικής μνείας για την υποχρέωση αυτή του υπόχρεου στο πρακτικό του συμβιβασμού.»
4. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 24 του Ν. 2523/1997 (ΦΕΚ 179 Α') αντικαθίσταται ως εξής:
«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 6 του άρθρου 9 διοικητικός ή δικαστικός συμβιβασμός δεν συντελείται αν κατά την υπογραφή των οικείων πράξεων ή το αργότερο εντός των δύο επόμενων εργάσιμων για τις δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες ημερών δεν καταβληθεί ποσό ίσο με το ένα πέμπτο (1/5) του οφειλόμενου, κύριου και πρόσθετου φόρου ή προστίμου, γενομένης σχετικής μνείας για την υποχρέωση αυτή του υπόχρεου στο πρακτικό του συμβιβασμού.»
5. Το αφορολόγητο όριο της κλίμακας του άρθρου 9 του Ν. 2238/1994 (ΦΕΚ 151 Α') δεν εφαρμόζεται στις χρήσεις εκείνες για τις οποίες καταλογίζονται αυτοτελείς παραβάσεις των περιπτώσεων α' και η' της παραγράφου 8 του άρθρου 5 του Ν. 2523/1997 (ΦΕΚ 179 Α') και των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 10 του ίδιου άρθρου και νόμου, εφαρμοζομένων αναλόγως των διατάξεων των άρθρων 66, 67 και 68 του Ν. 2238/1994.

A4. Νόμος 4557/2018 για την Εναρμόνιση με την Τέταρτη Οδηγία της Ε.Ε. για το Ξέπλυμα Χρήματος

Άρθρο 1

Σκοπός

Σκοπός του παρόντος είναι η ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2015 «σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) 648/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, και την κατάργηση της Οδηγίας 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της Οδηγίας 2006/70/ΕΚ της Επιτροπής» (ΕΕ L 141/5.6.2015) και η κωδικοποίηση των σχετικών διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 2

Αντικείμενο

(άρθρο 1 της Οδηγίας 2015/849)

1. Αντικείμενο του παρόντος είναι η πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, όπως αυτά τα αδικήματα ορίζονται κατωτέρω, καθώς και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχουν.
2. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος) συνιστούν οι εξής πράξεις:
 - α) Η μετατροπή ή η μεταβίβαση περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοια δραστηριότητα με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσής της ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε ενέχεται στη δραστηριότητα αυτή για να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του, β) η απόκρυψη ή η συγκάλυψη της αλήθειας, όσον αφορά τη φύση, την προέλευση, τη διάθεση, τη διακίνηση ή τη χρήση περιουσίας ή τον τόπο όπου αυτή αποκτήθηκε ή βρίσκεται ή την κυριότητα επί περιουσίας ή σχετικών με αυτή δικαιωμάτων, εν γνώσει του γεγονότος ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοια δραστηριότητα, γ) η απόκτηση, κατοχή ή χρήση περιουσίας, εν γνώσει, κατά το χρόνο της κτήσης ή της διαχείρισής της, του γεγονότος ότι η περιουσία προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοια δραστηριότητα, δ) η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν ή τη διακίνηση μέσω αυτού εσόδων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα, ε) η σύσταση οργάνωσης ή ομάδας δύο τουλάχιστον ατόμων για τη διάπραξη μίας ή περισσοτέρων από τις πράξεις που αναφέρονται στις περιπτώσεις α' έως και δ' και η συμμετοχή σε τέτοια οργάνωση ή ομάδα, στ) η απόπειρα διάπραξης, η υποβοήθηση, η υποκίνηση, η διευκόλυνση ή η παροχή συμβουλών σε τρίτο για τη διάπραξη μίας ή περισσοτέρων από τις πράξεις που αναφέρονται στις περιπτώσεις α' έως και δ'.

3. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έχουν λάβει χώρα στο έδαφος άλλου κράτους, εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα αν διαπράττονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού.

Άρθρο 4

Βασικά αδικήματα

(άρθρο 3 στοιχείο 4 της Οδηγίας 2015/849)

Για τους σκοπούς του παρόντος, ως «βασικά αδικήματα» νοούνται τα ακόλουθα:

- α) Η εγκληματική οργάνωση, όπως ορίζεται στο άρθρο 187 ΠΚ,
- β) τρομοκρατικές πράξεις και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, όπως ορίζονται στο άρθρο 187Α ΠΚ,
- γ) δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου, όπως ορίζονται στα άρθρα 235 και 236 ΠΚ,
- δ) εμπορία επιρροής-μεσάζοντες και δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, όπως ορίζονται στα άρθρα 237Α και 237Β ΠΚ,
- ε) δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων και δικαστικών λειτουργών, όπως ορίζονται στα άρθρα 159, 159Α και 237 ΠΚ,
 - στ) εμπορία ανθρώπων, όπως ορίζεται στο άρθρο 323Α ΠΚ,
 - ζ) απάτη με υπολογιστή, όπως ορίζεται στο άρθρο 386Α ΠΚ,
 - η) σωματεμπορία, όπως ορίζεται στο άρθρο 351 ΠΚ,
 - θ) τα αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα 20 έως και 23 του ν. 4139/2013 (Α' 74),
 - ι) τα αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα 15 και 17 του ν. 2168/1993 (Α' 147),
 - ια) τα αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα 53, 54, 55, 61 και 63 του ν. 3028/2002 (Α' 153),
 - ιβ) τα αδικήματα που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 3 του άρθρου 8 του ν.δ. 181/1974 (Α' 347),
 - ιγ) τα αδικήματα που προβλέπονται στις παραγράφους 5 έως και 8 του άρθρου 29 και στο άρθρο 30 του ν. 4251/2014 (Α' 80),
 - ιδ) τα αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα τέταρτο και έκτο του ν. 2803/2000 (Α' 48),
 - ιε) τα χρηματιστηριακά αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα 28 έως και 31 του ν. 4443/2016 (Α' 232),
 - ιστ) τα αδικήματα: αα) φοροδιαφυγής που προβλέπονται στο άρθρο 66 του ν. 4174/2013 (Α' 170) με την εξαίρεση του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 5, ββ) λαθρεμπορίας που προβλέπονται στα άρθρα 155 έως και 157 του ν. 2960/2001 (Α' 265), γγ) μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο που προβλέπονται στο άρθρο 25 του ν. 1882/1990 (Α' 43), με την εξαίρεση της περίπτωσης α' της παραγράφου 1, καθώς και της μη καταβολής χρεών που προκύπτουν από χρηματικές ποινές ή πρόστιμα που έχουν επιβληθεί από τα δικαστήρια ή από διοικητικές και άλλες αρχές,
 - ιζ) τα αδικήματα που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 28 του ν. 1650/1986 (Α' 160),
 - ιη) κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι (6) μηνών και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος.

A5. Νόμος 3560/2007 για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς

Άρθρο 2

Ενεργητική δωροδοκία εθνικών δημόσιων λειτουργών

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, όταν τελούνται με πρόθεση, την υπόσχεση, προσφορά ή παροχή από οποιονδήποτε άμεσα ή έμμεσα, κάθε μη οφειλόμενου πλεονεκτήματος σε οποιονδήποτε δημόσιο λειτουργό του, για τον ίδιο ή για οποιονδήποτε άλλο, ώστε να προβεί σε πράξη ή να παραλείψει ενέργεια κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Άρθρο 3

Παθητική δωροδοκία εθνικών δημόσιων λειτουργών

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, όταν τελούνται με πρόθεση την απαίτηση ή λήψη από οποιονδήποτε δημόσιο λειτουργό του, άμεσα ή έμμεσα, κάθε μη οφειλόμενου πλεονεκτήματος για τον ίδιο ή για οποιονδήποτε άλλο, ή την αποδοχή προσφοράς ή υπόσχεσης τέτοιου πλεονεκτήματος, ώστε να προβεί σε πράξη ή να παραλείψει ενέργεια κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Άρθρο 4

Δωροδοκία μελών εθνικών δημόσιων συνελεύσεων

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στα Άρθρα 2 και 3, όταν εμπλέκεται οποιοσδήποτε που είναι μέλος οποιασδήποτε εθνικής συνέλευσης που ασκεί νομοθετικές ή διοικητικές εξουσίες.

Άρθρο 5

Δωροδοκία αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στα Άρθρα 2 και 3, όταν εμπλέκεται δημόσιος λειτουργός άλλου Κράτους.

Άρθρο 6

Δωροδοκία μελών αλλοδαπών δημόσιων συνελεύσεων

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στα Άρθρα 2 και 3, όταν εμπλέκεται οποιοσδήποτε που είναι μέλος δημόσιας συνέλευσης που ασκεί νομοθετικές ή διοικητικές εξουσίες σε κάθε άλλο Κράτος.

Άρθρο 7

Ενεργητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, όταν τελούνται με πρόθεση κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής δραστηριότητας, την υπόσχεση, προσφορά ή παροχή, άμεσα ή έμμεσα, κάθε μη οφειλόμενου πλεονεκτήματος σε οποιονδήποτε που διευθύνει ή εργάζεται, με οποιαδήποτε ιδιότητα, σε φορείς του ιδιωτικού τομέα, για τον ίδιο ή για άλλους, ώστε να προβούν σε πράξη ή να παραλείψουν ενέργεια, κατά παράβαση των καθηκόντων τους.

Άρθρο 8

Παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, όταν τελούνται με πρόθεση κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής δραστηριότητας, την απαίτηση ή λήψη, άμεσα ή έμμεσα, από οποιονδήποτε που διευθύνει ή εργάζεται, με οποιαδήποτε ιδιότητα, σε φορείς του ιδιωτικού τομέα, κάθε μη οφειλόμενου πλεονεκτήματος για τον ίδιο ή για άλλους, ή την αποδοχή προσφοράς ή υπόσχεσης αυτού του πλεονεκτήματος, ώστε να προβούν σε πράξη ή να παραλείψουν ενέργεια, κατά παράβαση των καθηκόντων τους.

Άρθρο 9

Δωροδοκία λειτουργών διεθνών οργανισμών

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα, σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στα Άρθρα 2 και 3, όταν εμπλέκεται λειτουργός ή άλλος επί συμβάσει υπάλληλος, υπό την έννοια των κανονισμών προσωπικού, κάθε δημόσιου διεθνούς ή υπερεθνικού οργανισμού ή φορέα στον οποίο το Κράτος είναι μέλος, και κάθε πρόσωπο αποσπασμένο ή όχι, που εκτελεί καθήκοντα που αντιστοιχούν σε αυτά που εκτελούν οι εν λόγω λειτουργοί ή υπάλληλοι.

Άρθρο 10

Δωροδοκία μελών διεθνών κοινοβουλευτικών συνελεύσεων

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα, σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στο Άρθρο 4, όταν εμπλέκονται μέλη κοινοβουλευτικών συνελεύσεων διεθνών ή υπερεθνικών οργανισμών στους οποίους το Μέρος είναι μέλος,

Άρθρο 11

Δωροδοκία δικαστών και λειτουργών διεθνών δικαστηρίων

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα, σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στα Άρθρα 2 και 3, όταν αφορά ασκούντες δικαστικά καθήκοντα ή λειτουργούς διεθνούς δικαστηρίου, η Δικαιοδοσία του οποίου είναι αποδεκτή από το Μέρος.

Άρθρο 12

Προσφορά για άσκηση επιρροής

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα, σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, όταν τελούνται με πρόθεση, την υπόσχεση, παροχή ή προσφορά, άμεσα ή έμμεσα, κάθε μη οφειλόμενου πλεονεκτήματος σε οποιονδήποτε ο οποίος ισχυρίζεται ή επιβεβαιώνει ότι μπορεί να ασκήσει ανάρμοστη επιρροή στη διαδικασία λήψης απόφασης οποιουδήποτε από τους αναφερόμενους στα Άρθρα 2, 4 έως 6 και 9 έως 11 σε αντάλλαγμα αυτού, άσχετα αν το μη οφειλόμενο πλεονέκτημα είναι για τον ίδιο ή άλλον, καθώς και η απαίτηση, λήψη ή αποδοχή της προσφοράς ή υπόσχεσης αυτού του πλεονεκτήματος, σε αντάλλαγμα αυτής της επιρροής, άσχετα αν η επιρροή ασκείται ή όχι ή άσχετα αν η υποτιθέμενη επιρροή οδηγεί στο σκοπούμενο αποτέλεσμα ή όχι.

Άρθρο 13

Ξέπλυμα εσόδων από αδικήματα διαφθοράς

Κάθε Μέρος πρέπει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που είναι απαραίτητα για να θεσπίσει ως ποινικά αδικήματα σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, τη συμπεριφορά που αναφέρεται στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Ξέπλυμα, την Έρευνα, Δήμευση και Κατάσχεση Προϊόντων Εγκλήματος (ETS No. 141), Άρθρο 6 παράγραφοι 1 και 2, υπό τις προϋποθέσεις που αναφέρονται σ' αυτήν, όταν το αποδιδόμενο αδίκημα περιλαμβάνει οποιοδήποτε από τα ποινικά αδικήματα που θεσπίζονται σύμφωνα με τα Άρθρα 2 έως 12 της παρούσας Σύμβασης, στο βαθμό που το Μέρος δεν εξέφρασε επιφύλαξη ή δεν έκανε δήλωση σε σχέση με τα αδικήματα αυτά ή δεν θεωρεί ότι τα αδικήματα αυτά είναι σοβαρά για το σκοπό της νομοθεσίας για το ξέπλυμα χρήματος.

A5. Νόμος 1650/1986 – Για την προστασία του περιβάλλοντος

Άρθρο 1

Σκοπός.

1. Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, έτσι ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η προστασία του περιβάλλοντος, θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής, υλοποιείται κύρια μέσα από το δημοκρατικό προγραμματισμό.
2. Ειδικότερα, βασικοί στόχοι του νόμου αυτού είναι οι ακόλουθοι:
- α) Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτόν, προληπτικών μέτρων.
- β) Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας και από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
- γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
- δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπάνιων σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες και με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
- ε) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
- στ) Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.
3. Αναλυτικότερα, με τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιδιώκονται:
- α) Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
- β) Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.
- γ) Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- δ) Η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.
- ε) Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.
- στ) Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριακών τιμών, ώστε να μην προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια:
- την επιστημονική γνώση και εμπειρία
 - την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία.
- τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού καθώς επίσης και τις ανάγκες ανάπτυξης.
- την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσης μιας περιοχής.
 - τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.
- ζ) Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Άρθρο 28

Ποινικές κυρώσεις

1. Όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3010/2003 (Α' 91) και το ν. 4014/2011 (Α' 209), ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή 1.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.
2. Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του, τιμωρείται με φυλάκιση

τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000,00 έως 60.000,00 ευρώ. Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή. Αν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, περιορισμένες επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή.

3. Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου:

- (α) τελέστηκε από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,
- (β) τελέστηκε με τον ανωτέρω σκοπό και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ,
- (γ) δημιούργησε, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,
- (δ) δημιούργησε κίνδυνο θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου ή εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ,
- (ε) είχε ως επακόλουθο σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση ή σοβαρή ή ευρεία οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη ή καταστροφή, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης ή το θάνατο εμβρύου ή ανθρώπου ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή τη βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ.

Αν οι πράξεις των στοιχείων γ', δ' και ε' της παραγράφου αυτής τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 150.000,00 ευρώ.

4. Αν η ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προέρχεται από τη δραστηριότητα νομικού προσώπου, το δικαστήριο κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής και το νομικό πρόσωπο.

5.1. Τα φυσικά πρόσωπα που κατέχουν ιθύνουσα θέση σε οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο και ιδίως οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιριών, οι διαχειριστές εταιριών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να εποπτεύουν και να ελέγχουν την τήρηση, από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του, των διατάξεων του παρόντος νόμου και των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων, που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

5.2. Το φυσικό πρόσωπο, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, τιμωρείται ως αυτουργός για κάθε πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού και τελέστηκε κατά ή εξ αφορμής της δραστηριότητας ή επιχείρησης του νομικού προσώπου, εφόσον αυτή δεν αποτράπηκε λόγω της παράλειψής του, από πρόθεση ή από αμέλεια, να ασκήσει την προβλεπόμενη στην περίπτωση 5.1 εποπτεία ή έλεγχο, ανεξάρτητα από την τυχόν ποινική ή αστική ή διοικητική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου ή του ίδιου νομικού προσώπου.

5.3. Αν η πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού ή οποιαδήποτε μορφή συμμετοχής σε αυτές, τελέστηκαν προς όφελος νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, πέραν της ποινικής ευθύνης του φυσικού προσώπου, επιβάλλεται και στο νομικό πρόσωπο, ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα των επιπτώσεων στο περιβάλλον:

- (α) διοικητικό πρόστιμο μέχρι του τριπλάσιου της αξίας του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε ή
- (β) προσωρινή ή σε περίπτωση υποτροπής οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή
- (γ) πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις ή
- (δ) δημοσίευση, με δαπάνες του, της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας ή συνδυασμός των ανωτέρω κυρώσεων.

5.4. Οι ίδιες κυρώσεις επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο και στην περίπτωση που η παράλειψη άσκησης της προβλεπόμενης στην περίπτωση 5.1. εποπτείας ή ελέγχου από φυσικό πρόσωπο, που κατέχει ιθύνουσα θέση, κατέστησε δυνατή την τέλεση από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του, των ποινικών αδικημάτων, που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού προς όφελος του νομικού προσώπου.

5.5. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού καθορίζεται ο τρόπος, τα όργανα και η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων της περίπτωσης 5.3., καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της.

5.6. Το διοικητικό πρόστιμο που προβλέπεται στην υποπερίπτωση α' της περίπτωσης 5.3., αποτελεί έσοδο υπέρ του «Πράσινου Ταμείου» σύμφωνα με την περίπτωση ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του ν. 3889/2010 (Α' 182).

6. Αν ο δράστης των παραβάσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου αυτού περιορίσει ο ίδιος ή (αν) τρίτος που ενεργεί κατ' εντολή ή για λογαριασμό του συντελέσει, με έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή, αποτελεσματικά στην ουσιώδη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, που προκάλεσε η πράξη ή η παράλειψη του, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή μειωμένη, σύμφωνα με το άρθρο 83 του Ποινικού Κώδικα ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή.

7. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικός ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφο προδικασία δεν απαιτείται.

8. Όποιος παραβιάζει τα μέτρα, τις απαγορεύσεις, τους όρους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται δυνάμει των άρθρων 18 έως 21 ή των διαταγμάτων ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή τους, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός μήνα. Αν ο δράστης ενήργησε από αμέλεια, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή.

9. Τα κατά παράβαση των προστατευτικών μέτρων, απαγορεύσεων, όρων και περιορισμών, στους οποίους αναφέρονται οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 20, συλλαμβανόμενα, φονευόμενα, τραυματιζόμενα ή συλλεγόμενα είδη της άγριας πανίδας και χλωρίδας κατάσχονται, είτε βρίσκονται στην κατοχή του παραβάτη είτε τρίτου. Επίσης κατάσχονται τα εργαλεία ή μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την παράνομη σύλληψη, θανάτωση, τραυματισμό ή συλλογή των προστατευόμενων ειδών. Τα κατασχόμενα δημεύονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 του ποινικού κώδικα και παραδίδονται σε μουσεία φυσικής ιστορίας ή σε άλλα κατά περίπτωση ιδρύματα ή νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή άλλους. Διατάσσεται επίσης η αφαίρεση της άδειας κυνηγιού ή αλιείας του παραβάτη για χρονικό διάστημα από τρεις μήνες έως τρία έτη. Σε περίπτωση υποτροπής η αφαίρεση της άδειας επιβάλλεται οριστικά.

10. Οι κυρώσεις και οι λοιπές ρυθμίσεις των παραγράφων 1, 2, 3, 4, 5 και 6 εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις παραβάσεων των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 του ν. 1515/1985 και στα άρθρα επίσης 11 και 12 του ν. 1561 /1985.

Άρθρο 29

Αστική ευθύνη

Όποιοσδήποτε, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε αποζημίωση, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημία οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενήργησε δολίως.

Άρθρο 30

Διοικητικές κυρώσεις για περιβαλλοντικές παραβάσεις

1. Σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβαίνουν τις διατάξεις του παρόντος ή των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων διαταγμάτων ή υπουργικών αποφάσεων ή αποφάσεων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης ή της Περιφέρειας, ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη, επιβάλλονται τα ακόλουθα διοικητικά μέτρα και κυρώσεις:

α) Πλάνο Διορθωτικών Ενεργειών της υποπερ. ββ' της περ. β' της παρ. 15γ του άρθρου 6 του ν. 1650/1986 (Α' 160), που επέχει τη θέση του μέτρου της γραπτής σύστασης της περ. α' της παρ. 5 του άρθρου 151 του ν. 4512/2018 (Α' 5), πιθανός επανέλεγχος εντός προθεσμίας, προειδοποίηση επιβολής κυρώσεων.

β) Πρόστιμο από πεντακόσια (500) έως και πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ σύμφωνα με την παρ. 1α ή και Πλάνο Διορθωτικών Ενεργειών.

γ) Προσωρινή ή οριστική διακοπή λειτουργίας, όπως προβλέπεται την παρ. 6, μετά από εισήγηση της αρμόδιας για την περιβαλλοντική επιθεώρηση αρχής.

δ) Διοικητικά μέτρα και κυρώσεις που προβλέπονται από την περιβαλλοντική νομοθεσία.

Τα εν λόγω μέτρα και οι κυρώσεις είναι αναλογικά και εύλογα, στηρίζονται δε στην αξιολόγηση του κινδύνου που η παράβαση επιφέρει στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος σύμφωνα με την παρ. 1α και επιβάλλονται, σύμφωνα με την απόφαση της παρ. 21 του άρθρου 20, ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης, τη συχνότητα ή την χρονική διάρκεια, την υποτροπή και το ιστορικό συμμόρφωσης, τη συμπεριφορά και τον βαθμό συνεργασίας του ελεγχόμενου οικονομικού φορέα, το ύψος υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και την παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων και προτύπων περιβαλλοντικών δεσμεύσεων, λόγους δημοσίου συμφέροντος, καθώς και τυχόν συντρέχοντες ελαφρυντικούς ή επιβαρυντικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του άμεσου ή έμμεσου κέρδους που η παράβαση απέφερε στον φορέα του έργου ή της δραστηριότητας. Τα πρόστιμα της περ. β' επιβάλλονται μετά από ενιαία αξιολόγηση της σοβαρότητας του συνόλου των παραβάσεων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παρ. 1α.

Εφόσον από τη νομοθεσία προβλέπεται ποινική κύρωση για τη συγκεκριμένη παράβαση, σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν. 4042/2012 (Α' 24), η πράξη βεβαίωσης παράβασης διαβιβάζεται στην αρμόδια Εισαγγελική Αρχή.

1α. Οι παραβάσεις κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες ΧΑΜΗΛΗΣ, ΜΕΤΡΙΑΣ, ΣΗΜΑΝΤΙΚΗΣ και ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗΣ σοβαρότητας σύμφωνα με την υπουργική απόφαση της παρ. 21 του άρθρου 20.

Τα επιβαλλόμενα πρόστιμα της περ. β' της παρ. 1 κατανέμονται, ανάλογα με την κατηγορία της παράβασης, ως ακολούθως:

α) για τις παραβάσεις χαμηλής σοβαρότητας, το πρόστιμο δεν υπερβαίνει το 0,5% επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας και κυμαίνεται από πεντακόσια (500) ευρώ κατ' ελάχιστον έως και πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ κατά μέγιστο,

β) για τις παραβάσεις μέτριας σοβαρότητας, το πρόστιμο δεν υπερβαίνει το 1,5% επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας και κυμαίνεται από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ κατ' ελάχιστον έως και διακόσιες χιλιάδες (200.000) ευρώ κατά μέγιστο,

γ) για τις παραβάσεις σημαντικής σοβαρότητας, το πρόστιμο δεν υπερβαίνει το 6% επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας και κυμαίνεται από σαράντα χιλιάδες (40.000) ευρώ κατ' ελάχιστον έως και οκτακόσιες χιλιάδες (800.000) ευρώ κατά μέγιστο,

δ) για τις παραβάσεις πολύ σημαντικής σοβαρότητας, το πρόστιμο δεν υπερβαίνει το 10% επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας και κυμαίνεται από εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ κατ' ελάχιστον έως και πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ κατά μέγιστο.

Σε περίπτωση υποτροπής, τα ποσοστά των περ. α) έως και δ) επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας διπλασιάζονται.

Το κριτήριο του ποσοστού επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας δεν εφαρμόζεται σε έργα και δραστηριότητες που δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα.

2. Με την επιφύλαξη της παρ. 3, τα πρόστιμα και οι κυρώσεις της παρ. 1α επιβάλλονται κατόπιν εισήγησης των υπηρεσιών ή των οργάνων της παρ. 3 του άρθρου 20 του ν. 1650/1986 (Α' 160), ως εξής:

α) Από τον οικείο Περιφερειάρχη, εφόσον το ύψος του προστίμου ανέρχεται έως και τις διακόσιες χιλιάδες (200.000) ευρώ.

β) Από τον Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης, εφόσον το ύψος του προστίμου κυμαίνεται μεταξύ διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ έως και τις πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

γ) Από το αρμόδιο όργανο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, εφόσον το ύψος του προστίμου υπερβαίνει τις πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

3. Σε περίπτωση επιβολής προστίμου, μετά από περιβαλλοντική επιθεώρηση που διεξάγει η Γενική Διεύθυνση του Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ανεξαρτήτως του ύψους του προστίμου η απόφαση εκδίδεται από το αρμόδιο όργανο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

3.Α. Μέρος των εισπραττόμενων προστίμων του παρόντος, καθώς και των προστίμων που επιβάλλονται σύμφωνα με το άρθρο 166 και την παρ. 1 του άρθρου 167 του ν.δ. 210/1973 (Α' 277), τις παρ. 4 και 6 του άρθρου 58 και τις παρ. 3, 6 και 8 του άρθρου 59 του ν. 4512/2018 (Α' 5), το οποίο καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος και Ενέργειας, εγγράφεται ως πίστωση στον ειδικό κωδικό (ΑΛΕ), που έχει συσταθεί στον Τακτικό Προϋπολογισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, για την κάλυψη δαπανών κάθε είδους μετακινήσεων στο πλαίσιο άσκησης των υπηρεσιακών καθηκόντων του Σώματος Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος (ΣΕΝΕ), του Σώματος Επιθεώρησης Βορείου Ελλάδος (ΣΕΒΕ) και του Συντονιστικού Γραφείου Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών (ΣΥΓΑΠΕΖ), όπως διενέργειας ελέγχων, αυτοψιών, επιθεωρήσεων, παραστάσεων ως μαρτύρων σε δικαστικές υποθέσεις, συμμετοχής σε επιτροπές, συναντήσεις εργασίας, εκπαιδεύσεων που συνδέονται αποκλειστικά με το ελεγκτικό έργο τους, καθώς και δαπανών προμηθειών τεχνολογικού εξοπλισμού και υπηρεσιών που αφορούν τις δραστηριότητες του πρώτου εδαφίου. Οι πιστώσεις που εγγράφονται στον κωδικό του πρώτου εδαφίου δεν συνυπολογίζονται για τον καθορισμό των ανώτατων ορίων δαπανών του Ετήσιου Τακτικού Προϋπολογισμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Οι πάσης φύσεως δαπάνες του πρώτου εδαφίου καλύπτονται από τις εγγεγραμμένες πιστώσεις του ίδιου εδαφίου. Μετά την εξάντληση των ανωτέρω πιστώσεων, οι δαπάνες αυτές καλύπτονται από τους αντίστοιχους κωδικούς δαπανών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

4. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση κρατικής επιχορήγησης στον φορέα του έργου ή της δραστηριότητας ή για την υπαγωγή του σε καθεστώς κρατικής ενίσχυσης είναι η εξόφληση ή ρύθμιση τυχόν τελεσίδικων διοικητικών κυρώσεων που του έχουν επιβληθεί για περιβαλλοντικές παραβάσεις.

5. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος και Ενέργειας αναπροσαρμόζονται τα κατώτατα και ανώτατα όρια των διοικητικών προστίμων που προβλέπονται στις παρ. 1α και 2 και ρυθμίζεται κάθε άλλη λεπτομέρεια σχετικά με την επιβολή τους.

6. Αν μια επιχείρηση ή δραστηριότητα προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος που κατατάσσεται στις «πολύ σημαντικές» παραβάσεις, μπορεί να επιβληθεί προσωρινή απαγόρευση της λειτουργίας της μέχρις ότου ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποτρέπεται η ρύπανση ή η υποβάθμιση σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 151 του ν. 4512/2018. Η προσωρινή απαγόρευση λειτουργίας επιβάλλεται από την αρχή ή το όργανο που εξέδωσε την άδεια, ή την έγκριση, ή τη γνωστοποίηση κατασκευής ή λειτουργίας του έργου ή έναρξης της δραστηριότητας ή, κατά περίπτωση, την ανανέωση αυτών. Ο αρμόδιος περιφερειάρχης δύναται να επιβάλει οριστική διακοπή της λειτουργίας της επιχείρησης, αν η επιχείρηση ή η δραστηριότητα παραλείπει να συμμορφωθεί προς τα μέτρα που υποδεικνύονται με την απόφαση του πρώτου εδαφίου ή αν η λήψη αποτελεσματικών μέτρων είναι ανέφικτη. Αν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, ενόψει και της σπουδαιότητας της επιχείρησης ή δραστηριότητας, το αρμόδιο όργανο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας από κοινού με το αρμόδιο όργανο συναρμόδιου Υπουργείου επιβάλλει τις παραπάνω κυρώσεις. Με την πράξη επιβολής της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας επιβάλλεται και πρόστιμο το οποίο ισούται με το διπλάσιο των ημερήσιων ακαθάριστων εσόδων λειτουργίας, ήτοι των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας αναγομένων ανά ημέρα λειτουργίας, και ανέρχεται κατ' ελάχιστον σε πεντακόσια (500) ευρώ για κάθε ημέρα παράβασης της απαγόρευσης. Η παράβαση διαπιστώνεται με πράξη του

οργάνου που επέβαλε την απαγόρευση με την οποία καταλογίζεται το πρόστιμο. Με απόφαση του οργάνου που επέβαλε την προσωρινή απαγόρευση λειτουργίας της επιχείρησης ή δραστηριότητας μπορεί, σε κάθε περίπτωση, να αίρεται η απαγόρευση αυτή, ώστε να παύσει οριστικά η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

7. Τα πρόστιμα που επιβάλλονται σύμφωνα με το παρόν, περιέρχονται στο "Πράσινο Ταμείο", εισπράττονται σύμφωνα με τον Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων (Κ.Ε.Δ.Ε.ν.δ. 356/1274, Α' 90) και αποδίδονται στο «Πράσινο Ταμείο». Τα έσοδα από τα πρόστιμα διατίθενται, με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού, στην περιοχή των οποίων προκλήθηκε η ρύπανση και χρησιμοποιούνται αποκλειστικώς για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων αποκατάστασης, αναβάθμισης και προστασίας του περιβάλλοντος στις περιοχές αυτές, που καταρτίζονται από τους ως άνω Ο.Τ.Α. ή από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Κατά των αποφάσεων με τις οποίες επιβάλλονται τα κατά το παρόν πρόστιμα χωρεί προσφυγή στο διοικητικό πρωτοδικείο. Οι παραπάνω διαφορές διέπονται από τις διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας.

A7. Νόμος 4042/2012 – Ποινική προστασία του περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ

Άρθρο 28

(άρθρο 12 της Οδηγίας) Διάθεση

Ο παραγωγός ή ο κάτοχος των αποβλήτων, αν αυτά δεν υποβληθούν σε εργασίες ανάκτησης, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 26, έχει υποχρέωση να τα διαθέσει με ασφάλεια σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 14.

Άρθρο 29

(άρθρο 4 της Οδηγίας και παρ. 1 του άρθρου 36) Ιεράρχηση των δράσεων και των εργασιών διαχείρισης των αποβλήτων

1. Απαγορεύεται η εγκατάλειψη, η απόρριψη και η ανεξέλεγκτη διαχείριση των αποβλήτων.
2. Στη νομοθεσία και την πολιτική για την πρόληψη και τη διαχείριση των αποβλήτων ισχύει κατά προτεραιότητα η ακόλουθη ιεράρχηση όσον αφορά στα απόβλητα: α) πρόληψη, β) προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση, γ) ανακύκλωση, δ) άλλου είδους ανάκτηση, όπως ανάκτηση ενέργειας, και ε) διάθεση.
3. Κατά την εφαρμογή της παραγράφου 2 λαμβάνονται μέτρα, τα οποία προωθούν εναλλακτικές δυνατότητες που παράγουν το καλύτερο, από περιβαλλοντικής απόψεως, αποτέλεσμα. Για το σκοπό αυτόν, ενδέχεται να απαιτείται η παρέκκλιση από την ιεράρχηση για ορισμένα ειδικά ρεύματα αποβλήτων, εφόσον αυτό δικαιολογείται από τον κύκλο ζωής των προϊόντων, λαμβάνοντας υπόψη τις συνολικές επιπτώσεις της παραγωγής και της διαχείρισης τους.
4. Κατά τη διαμόρφωση των μέτρων στο πλαίσιο της παραγράφου 1, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι γενικές αρχές περί προστασίας του περιβάλλοντος, της προφύλαξης και της αειφορίας, του τεχνικώς εφικτού και της οικονομικής βιωσιμότητας, της προστασίας των πόρων, καθώς και οι συνολικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην ανθρώπινη υγεία, στην οικονομία και στην κοινωνία, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 1 και του άρθρου 14.
5. Η διαμόρφωση της νομοθεσίας και της πολιτικής για τα απόβλητα είναι διαδικασία απόλυτα διαφανής, τηρώντας την υφιστάμενη εθνική νομοθεσία που αφορά στη διαβούλευση με τους πολίτες και τους ενδιαφερόμενους παράγοντες και τη συμμετοχή αυτών στη διαδικασία.

Άρθρο 30

(άρθρο 18 της Οδηγίας) Απαγόρευση ανάμειξης επικίνδυνων αποβλήτων

1. Απαγορεύεται η ανάμειξη μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών επικίνδυνων αποβλήτων και η ανάμειξη επικίνδυνων με άλλα απόβλητα, ουσίες ή υλικά. Η απαγόρευση ανάμειξης περιλαμβάνει και την αραίωση επικίνδυνων ουσιών.
3. Με την επιφύλαξη των κριτηρίων που αφορούν στη δυνατότητα τεχνικής και οικονομικής εφαρμογής, όταν τα επικίνδυνα απόβλητα έχουν αναμιχθεί κατά τρόπο αντίθετο προς την παράγραφο 1, είναι ήδη αναμειγμένα με άλλα απόβλητα, ουσίες ή ύλες, πρέπει να γίνεται διαχωρισμός, εάν αυτό είναι αναγκαίο και εφικτό από τεχνικοοικονομική άποψη, για να εξασφαλίζεται η συμμόρφωση προς το άρθρο 14.

Άρθρο 31

(άρθρο 21 της Οδηγίας) Απόβλητα έλαια

Σε ό,τι αφορά τη διασυνοριακή μεταφορά των αποβλήτων ελαίων κατ' εφαρμογή των άρθρων 11 ή 12 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1013/2006, απαγορεύεται η διασυνοριακή αποστολή αποβλήτων ελαίων από την επικράτεια της χώρας σε εγκαταστάσεις αποτέφρωσης ή συναποτέφρωσης στο εξωτερικό, εφόσον είναι τεχνικά εφικτό η επεξεργασία με αναγέννηση (R9) να πραγματοποιηθεί στη χώρα.

Τα παραπάνω άρθρα καταργήθηκαν με την Παρ.1 Άρθρο 74 Νόμος 4819/2021 με ισχύ την 23/7/2021

A8. Νόμος 4819/2021 – Ολοκληρωμένο πλαίσιο διαχείρισης αποβλήτων, ενσωμάτωση οδηγιών 2018/851 και 2018/852, κυκλική οικονομία

Άρθρο 1

Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής (Άρθρο 1 της Οδηγίας 2008/98/ΕΚ, όπως έχει τροποποιηθεί με την παρ. 1 του άρθρου 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/851)

Με τον παρόντα θεσπίζεται ενιαίο πλαίσιο για τη διαχείριση των αποβλήτων με έμφαση στην πρόληψη, την προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωσή τους. Θεσπίζονται μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας που αποσκοπούν στην πρόληψη της παραγωγής αποβλήτων, τη μείωση των αρνητικών συνεπειών της παραγωγής και της διαχείρισης αποβλήτων, την αύξηση της ανακύκλωσης, τον περιορισμό του συνολικού αντικτύπου της χρήσης των πόρων και τη βελτίωση της αποδοτικότητάς τους με στόχο τη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία. Παράλληλα, περιέχονται διατάξεις που αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία του Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης (Ε.Ο.ΑΝ.), ενώ ρυθμίζονται και άλλα συναφή ζητήματα.

Άρθρο 6

Αποχαρακτηρισμός αποβλήτων (Άρθρο 6 της Οδηγίας 2008/98/ΕΚ, όπως έχει τροποποιηθεί με την παρ. 6 του άρθρου 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/851)

1. Απόβλητα που έχουν υποβληθεί σε ανακύκλωση ή άλλη εργασία ανάκτησης θεωρείται ότι έχουν πάψει να αποτελούν απόβλητα εάν πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) η ουσία ή το αντικείμενο προορίζεται να χρησιμοποιηθεί για συγκεκριμένους σκοπούς, β) υπάρχει αγορά ή ζήτηση για τη συγκεκριμένη ουσία ή αντικείμενο, γ) η ουσία ή το αντικείμενο πληροί τις τεχνικές απαιτήσεις για τους συγκεκριμένους σκοπούς και συμμορφώνεται προς τη νομοθεσία και τα πρότυπα που ισχύουν για τα προϊόντα, και δ) η χρήση της ουσίας ή του αντικειμένου δεν έχει δυσμενή αντίκτυπο στο περιβάλλον ή την ανθρώπινη υγεία.
2. Σε περίπτωση που δεν έχουν εκδοθεί οι προβλεπόμενες στην παρ. 2 του άρθρου 6 της Οδηγίας 2008/98 (L 312) εκτελεστικές πράξεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την ενιαία εφαρμογή των όρων της παρ. 1 σε συγκεκριμένες ουσίες ή αντικείμενα, δύνανται αυτοί να καθορίζονται με την απόφαση της παρ. 3 του άρθρου 72.
3. Αν δεν έχουν καθορισθεί κριτήρια αποχαρακτηρισμού αποβλήτων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή σε εθνικό επίπεδο σύμφωνα με την παρ. 2, παρέχεται η δυνατότητα στον εκάστοτε φορέα διαχείρισης ή παραγωγό αποβλήτων να υποβάλει τεκμηριωμένο αίτημα προς τη Γενική Γραμματεία Συντονισμού Διαχείρισης Αποβλήτων, με το οποίο αναλύει, ανά κατηγορία αποβλήτου, την τήρηση των προϋποθέσεων των περ. α) έως και δ) της παρ. 1, ακολούθως προς τις κατευθυντήριες οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το αρμόδιο όργανο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας εκδίδει απόφαση το αργότερο εντός τριών (3) μηνών από την υποβολή σχετικού αιτήματος. Η σχετική απόφαση αναρτάται στο πρόγραμμα «Διαύγεια» και καθορίζει, κατά περίπτωση, αν ορισμένα απόβλητα έχουν πάψει να αποτελούν απόβλητα με βάση τις προϋποθέσεις της παρ. 1 και, όπου είναι αναγκαίο, σύμφωνα με τις απαιτήσεις των περ. α) έως και ε) της παρ. 3 του άρθρου 72, λαμβάνοντας υπόψη τις οριακές τιμές ρυπαντών και κάθε άλλη πιθανή δυσμενή συνέπεια για το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία. Η Γενική Γραμματεία Συντονισμού Διαχείρισης Αποβλήτων δύναται να ζητήσει εισήγηση από την επιτροπή που συστήνεται με την απόφαση της παρ. 2 του άρθρου 72. Η υποβολή αιτήματος συνοδεύεται από παράβολο ύψους χιλίων (1000) ευρώ που καταβάλλεται από τον ενδιαφερόμενο σε λογαριασμό του Πράσινου Ταμείου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και διατίθεται για την υποστήριξη του έργου της Διεύθυνσης Διαχείρισης Αποβλήτων αναφορικά με τον αποχαρακτηρισμό αποβλήτων, από εμπειρογνώμονες. Η διάθεση του παράβολου αυτού εξαιρείται του περιορισμού της παρ. 4 του άρθρου 3 του ν. 3889/2010 (Α' 182).
4. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που: α) χρησιμοποιεί, για πρώτη φορά, υλικό το οποίο έχει παύσει να αποτελεί απόβλητο και δεν έχει διατεθεί στην αγορά ή β) διαθέτει ένα υλικό στην αγορά για πρώτη φορά αφότου αποχαρακτηρίστηκε από απόβλητο, εξασφαλίζει ότι το υλικό πληροί τις σχετικές απαιτήσεις δυνάμει της νομοθεσίας για τις χημικές ουσίες και τα προϊόντα. Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις που καθορίζονται στην παρ. 1, για το υλικό το οποίο έχει αποχαρακτηριστεί από απόβλητο, ισχύει η νομοθεσία για τις χημικές ουσίες και τα προϊόντα.
5. Οι φορείς ή εγκαταστάσεις που παράγουν απόβλητα, τα οποία πληρούν κριτήρια αποχαρακτηρισμού, υποχρεούνται για την υποβολή σχετικών στοιχείων στο Ηλεκτρονικό Μητρώο Αποβλήτων (ΗΜΑ) του άρθρου 53.

A9. Νόμος 3028/2002 – Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Άρθρο 1

Αντικείμενο

1. Στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιότερους χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος.
2. Η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας αποτελείται από τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων, καθώς και εντός άλλων θαλάσσιων ζωνών στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά.
3. Στο πλαίσιο των κανόνων του διεθνούς δικαίου, το Ελληνικό Κράτος μεριμνά και για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που προέρχονται από την ελληνική επικράτεια οποτεδήποτε και αν απομακρύνθηκαν από αυτήν. Το Ελληνικό Κράτος μεριμνά επίσης στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που συνδέονται ιστορικά με την Ελλάδα οπουδήποτε και αν βρίσκονται.

Άρθρο 2

Έννοια όρων

Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου:

- α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου.
- β) Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων:
 - αα) Ως αρχαία μνημεία ή αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη. ββ) Ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20. γγ) Ως ακίνητα μνημεία νοούνται τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών, καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο έδαφος ή στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυριών. Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους. δδ) Ως κινητά μνημεία νοούνται τα μνημεία που δεν θεωρούνται ακίνητα.
 - γγ) Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιότερους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα.
 - δδ) Ως Ιστορικοί τόποι νοούνται είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαιρετών ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.
 - εε) Ως άυλα πολιτιστικά αγαθά νοούνται εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού.
 - στ) Ως Υπηρεσία νοείται η αρμόδια Κεντρική ή Περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού.
 - ζζ) Ως Συμβούλιο νοείται το κατά περίπτωση αρμόδιο γνωμοδοτικό συλλογικό όργανο, όπως αυτά ορίζονται στις διατάξεις των άρθρων 49 έως 51.

Όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 29 Νόμος 4708/2020 με ισχύ την 21/7/2020

Άρθρο 3

Περιεχόμενο της προστασίας

1. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως:
 - α) στον εντοπισμό, την έρευνα, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη των στοιχείων της,
 - β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της,
 - γ) στην αποτροπή της παράνομης ανασκαφής, της κλοπής και της παράνομης εξαγωγής,
 - δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της,
 - ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν,
 - στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και

ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά.

2. Η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατών τους.

Άρθρο 53

Κλοπή μνημείων

1. Με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών τιμωρείται η κλοπή (άρθρο 372 του Ποινικού Κώδικα), αν έχει Αντικείμενο μνημείο ιδιαίτερα μεγάλης αξίας ή μνημείο που αφαιρέθηκε από ακίνητο μνημείο, από χώρο ανασκαμμένο, από μουσείο, από αποθηκευτικούς χώρους αρχαίων ευρημάτων ή από χώρο όπου φυλάσσεται συλλογή.
2. Εάν η πράξη τελέστηκε από πρόσωπα ενωμένα για τη διάπραξη κλοπών ή ληστειών ή για τη διάπραξη εγκλημάτων που προβλέπονται στον παρόντα νόμο επιβάλλεται κάθειρξη. Η ίδια ποινή επιβάλλεται εάν ο δράστης διαπράττει κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα κλοπές μνημείων.

Άρθρο 54

Υπεξαίρεση μνημείων

Με κάθειρξη μέχρι (10) δέκα ετών τιμωρείται η υπεξαίρεση (άρθρο 375 του Ποινικού Κώδικα), αν έχει Αντικείμενο μνημείο με ιδιαίτερα μεγάλη αξία ή αν ο δράστης τελεί την πράξη της υπεξαίρεσης μνημείων κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια.

Άρθρο 55

Αποδοχή και διάθεση μνημείων που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος.

Η πράξη της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 394 παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα) τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών, αν έχει Αντικείμενο μνημείο ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό προέρχεται από αξιόποινη πράξη. Επιβάλλεται κάθειρξη, αν ο υπαίτιος επιχειρεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια.

Άρθρο 56

Φθορά μνημείου

1. Όποιος καταστρέφει, βλάπτει, ρυπαίνει, καθιστά ανέφικτη ή δυσχερή τη χρήση ή αλλοιώνει τη μορφή μνημείου ή ανήκοντος σε συλλογή μουσείου πολιτιστικού αγαθού ή πολιτιστικού αγαθού που έχει τοποθετηθεί σε ανοικτό ή κλειστό δημόσιο, δημοτικό ή κοινόχρηστο χώρο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη. Αν το μνημείο ανήκει στο δράστη επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών.
2. Αν πρόκειται για μνημείο ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και η πράξη έγινε στο πλαίσιο οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας ή από πολλούς ενωμένους για την τέλεσή της, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι (10) δέκα ετών.

Άρθρο 57

Φθορά μνημείου από αμέλεια

Με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών τιμωρείται η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου 56 αν τελέστηκε από αμέλεια.

Άρθρο 58

Παράβαση της υποχρέωσης δήλωσης μνημείου

Όποιος παραλείπει τη δήλωση που επιβάλλεται από τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 8 και της παραγράφου 1 του άρθρου 24 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών. Όποιος παραλείπει τη δήλωση που επιβάλλεται από τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 24 ή της παραγράφου 2 του άρθρου 33 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών. Στην περίπτωση των μνημείων που χαρακτηρίζονται κατά την παράγραφο 6 του άρθρου 20 του νόμου αυτού, το έγκλημα του προηγούμενου εδαφίου τελείται μόνο εφόσον ο υπόχρεος προς δήλωση έλαβε αποδεδειγμένα γνώση της διοικητικής πράξης χαρακτηρισμού. Στην περίπτωση του προηγούμενου εδαφίου ο δράστης τιμωρείται με χρηματική ποινή έως 50.000 ευρώ και σε περίπτωση υποτροπής με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών.

Άρθρο 59

Παράνομη μεταβίβαση μνημείου

Όποιος μεταβιβάζει την κυριότητα ή την κατοχή μνημείου ή αποκτά την κυριότητα ή αποδέχεται να περιέλθει στην κατοχή του μνημείο χωρίς την αναγκαία από το νόμο άδεια, έγκριση ή γνωστοποίηση τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών. Επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών, αν πρόκειται για αρχαίο μνημείο που δεν έχει δηλωθεί νόμιμα. Οι ποινές αυτές επιβάλλονται, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

Άρθρο 60

Παράνομη εμπορία μνημείων

Όποιος ασκεί δραστηριότητα αρχαιοπώλη ή εμπόρου νεότερων μνημείων κατά την έννοια της διάταξης της παραγράφου 1 του άρθρου 32 χωρίς άδεια τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 61

Παράνομη ανασκαφή ή άλλη αρχαιολογική έρευνα

1. Όποιος χωρίς προηγούμενη άδεια διενεργεί ανασκαφή με σκοπό την ανεύρεση ή αποκάλυψη αρχαίων τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών.
2. Αν οι πράξεις της προηγούμενης παραγράφου τελέστηκαν μέσα σε αρχαιολογικούς χώρους ή αν ο υπαίτιος τις επιχειρεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, επιβάλλεται κάθειρξη.
3. Όποιος χωρίς προηγούμενη άδεια διενεργεί άλλη μορφής παράνομη αρχαιολογική έρευνα με σκοπό την ανεύρεση ή αποκάλυψη αρχαίων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους. Αν ο δράστης διαπράττει την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα (10) ετών.

Άρθρο 62

Παράνομη χρήση ανιχνευτή μετάλλου

1. Όποιος χρησιμοποιεί ανιχνευτή μετάλλων ή άλλα όργανα διασκόπησης χωρίς την άδεια που απαιτείται από τη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 38 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών.
2. Αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου τελέστηκε μέσα σε αρχαιολογικούς χώρους ή αν ο υπαίτιος της πράξης την επιχειρεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών.

Άρθρο 63

Παράνομη Εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών

1. Όποιος εξάγει ή επιχειρεί να εξαγάγει από την Ελλάδα, κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος νόμου, μνημείο ή πολιτιστικό αγαθό για το οποίο έχει κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού, όπως ορίζεται στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 20, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών. Η προέλευση του μνημείου κατ' αξιόποιο τρόπο συνιστά επιβαρυντική περίπτωση.
2. Οποιοσ παραβαίνει τους όρους της απόφασης με την οποία έχει χορηγηθεί άδεια προσωρινής εξαγωγής μνημείου ή πολιτιστικού αγαθού που ανήκει σε συλλογή μουσείου και ιδίως αν δεν το επανεισάγει μέσα στην προθεσμία που τάχθηκε, τιμωρείται με φυλάκιση. Αν όμως η παράβαση του όρου δεν είναι ουσιώδης, το δικαστήριο μπορεί να αφήσει την πράξη ατιμώρητη. Το αξιόποιο της πράξης της μη εμπρόθεσμης επανεισαγωγής εξαλείφεται, αν ο υπαίτιος με δική του θέληση και πριν ακόμα εξετασθεί με οποιονδήποτε τρόπο για την πράξη του από τις αρχές επανεισάγει το μνημείο ή το πολιτιστικό αγαθό.
3. Με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών τιμωρείται ο υπαίτιος της πράξης του πρώτου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου, εφόσον η πράξη τελέστηκε με σκοπό την οριστική απομάκρυνση του μνημείου από τα όρια της ελληνικής επικράτειας.
4. Οποιοσ εξάγει ή επιχειρεί να εξαγάγει από την Ελλάδα εκτός των ορίων του τελωνειακού εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά παράβαση του Κανονισμού 3911/1992 του Συμβουλίου και 752/1993 της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των προεδρικών διαταγμάτων εφαρμογής τους, όπως εκάστοτε ισχύουν, πολιτιστικά αγαθά κατά την έννοια του Κανονισμού 3911/1992, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.
5. Το άρθρο 3 του προεδρικού διατάγματος 423/1995 (ΦΕΚ 242 Α) καταργείται

Άρθρο 64

Παράνομη Εισαγωγή πολιτιστικών αγαθών

Όποιος εισάγει στην Ελλάδα πολιτιστικά αγαθά κατά την έννοια της από 17 Νοεμβρίου 1980 διεθνούς συμβάσεως των Παρισίων που κυρώθηκε με το Ν. 1103/1980 (ΦΕΚ 297 Α'), τα οποία έχουν αφαιρεθεί παράνομα από Μουσεία ή άλλα παρόμοια ιδρύματα ή θρησκευτικά ή δημόσια μνημεία που βρίσκονται στην επικράτεια άλλων κρατών μερών της ίδιας συμβάσεως και τα οποία αποτελούν αποδεδειγμένα τμήμα της απογραφής των ιδρυμάτων αυτών, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

Άρθρο 65

Παράνομη μη επιστροφή πολιτιστικών αγαθών

Όποιος δεν συμμορφώνεται με εκτελεστή απόφαση δικαστηρίου ή διαιτητών, η οποία διατάσσει την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος άλλου κράτους, κατ' εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων που κυρώνονται και ισχύουν στην Ελλάδα ή των διατάξεων της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 66

Παράνομη επέμβαση ή εκτέλεση έργου

1. Όποιος χωρίς την αναγκαία από το νόμο άδεια ή καθ' υπέρβαση αυτής διενεργεί σε μνημείο, σε αρχαιολογικό χώρο, ή σε ιστορικό τόπο, πράξη από αυτές που αναφέρονται στις διατάξεις των άρθρων 10 παρ. 2-4, 13, 14 και 15 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος διενεργεί πράξη ή δραστηριότητα σε ζώνες προστασίας γύρω από μνημεία ή χώρους, όπως ορίζονται στα άρθρα 15 και 17, κατά παράβαση των όρων και περιορισμών που ισχύουν σε αυτές. Η ίδια ποινή επιβάλλεται σε όποιον χωρίς την αναγκαία από το νόμο άδεια ή καθ' υπέρβασή της διενεργεί τις πράξεις που αναφέρονται στα άρθρα 42, 43 παράγραφος 1 και 46 παράγραφος 4.

2. Με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους τιμωρείται όποιος εισάγει, εξάγει, κατέχει εκμαγεία, αντίγραφα ή απομμηματα μνημείων με σκοπό να τα διαθέσει ως γνήσια ή εν γνώσει του πιστοποιεί τα αντικείμενα αυτά ως γνήσια μέσω δηλώσεων, αξιολογήσεων, δημοσιοποιήσεων, αποτυπώσεων σε σφραγίδες ή επιγραφές ή με κάθε άλλο μέσο ή παράσταση, εκτός εάν η πράξη τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη. Η διάθεση των ανωτέρω αντικειμένων ως γνησίων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη. Τα αντίγραφα, τα απομμηματα και τα όργανα κατασκευής αυτών κατασχονται και δημεύονται.

όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 10 Ν.3658/2008, ΦΕΚ Α 70/22.4.2008.

Άρθρο 67

Πλημμελής φύλαξη, διατήρηση ή συντήρηση μνημείου

Ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος μνημείου, ο οποίος εκτελεί τις υποχρεώσεις του για φύλαξη, διατήρηση ή συντήρησή του πλημμελώς και έτσι εκθέτει το μνημείο σε κίνδυνο, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών.

Άρθρο 68

Πράξεις ελεγκτικών οργάνων

Οι διατάξεις του άρθρου 258 του Ν. 1729/1987 (ΦΕΚ 144 Α'), που προστέθηκε με το άρθρο 22 του Ν.2161/1993 (ΦΕΚ 119 Α') εφαρμόζονται αναλόγως και στα εγκλήματα της κλοπής μνημείων, της υπεξαίρεσης μνημείων, της φθοράς μνημείων, της αποδοχής και διάθεσης μνημείων που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος, της παράνομης ανασκαφής ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας και της παράνομης εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών. Η ενέργεια του ελεγκτικού οργάνου περιορίζεται στις πράξεις που είναι απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση των εγκλημάτων αυτών, η τέλεση των οποίων θα πρέπει πάντως να είχε προαποφασισθεί από το δράστη.

Άρθρο 69

Δήμευση και χρηματική ποινή

1. Η δήμευση των πολιτιστικών αγαθών που αποτελούν Αντικείμενο παράνομης εξαγωγής ή επιχειρούμενης παράνομης εξαγωγής, καθώς και των μέσων τέλεσης της πράξης αυτής και της παράνομης ανασκαφής ή άλλης έρευνας με σκοπό την ανεύρεση ή αποκάλυψη αρχαίων επιβάλλεται υποχρεωτικά εφόσον ανήκουν στο δράστη ή σε συμμετοχο.

2. Αν για οποιονδήποτε λόγο δεν επιβληθεί δήμευση των μέσων τέλεσης των εγκλημάτων που προβλέπονται στον παρόντα νόμο, επιβάλλεται χρηματική ποινή που μπορεί να ανέλθει στο ήμισυ (1/2) της αξίας των μέσων αυτών.

Άρθρο 70

Επέκταση της εφαρμογής των διατάξεων του Ν.2331/1995

Το εδάφιο αθ' του άρθρου 1 του Ν. 2331/1995 (ΦΕΚ 173 Α') αντικαθίσταται ως εξής: "αθ) Των αξιόποινων πράξεων που έχουν ως Αντικείμενο μνημείο".

Άρθρο 70α

Ευθύνη νομικών προσώπων

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

Ευθύνη νομικών προσώπων

1. Αν κάποιος από τα εγκλήματα των άρθρων 53 έως 67 τελείται προς όφελος ή για λογαριασμό νομικού προσώπου ή νομικής οντότητας, από φυσικό πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας και κατέχει διευθυντική θέση εντός αυτών ή έχει εξουσία εκπροσώπησης τους ή εξουσιοδότηση για τη λήψη αποφάσεων για λογαριασμό τους ή για την άσκηση ελέγχου εντός αυτών, επιβάλλονται αιτιολογημένα στο νομικό πρόσωπο ή τη νομική οντότητα, σωρευτικά ή διαζευκτικά, οι εξής κυρώσεις: α) Διοικητικό πρόστιμο από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ έως πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ. β) Οριστική ή προσωρινή, για χρονικό διάστημα από έναν (1) μήνα έως δύο (2) έτη, ανάκληση ή αναστολή της άδειας λειτουργίας ή απαγόρευση άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. γ) Απαγόρευση διαζευκτικά της άσκησης ορισμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ή της εγκατάστασης υποκαταστημάτων ή της αύξησης του Μετοχικού Κεφαλαίου, για χρονικό διάστημα από έναν (1) μήνα έως δύο (2) έτη. δ) Οριστικός ή προσωρινός, για χρονικό διάστημα από έναν (1) μήνα έως δύο (2) έτη, αποκλεισμός από δημόσιες παροχές, ενισχύσεις, επιδοτήσεις και διαφημίσεις του Δημοσίου ή των νομικών προσώπων του δημόσιου τομέα. Το διοικητικό πρόστιμο της περ. α' επιβάλλεται πάντοτε και ανεξαρτήτως της επιβολής

άλλων κυρώσεων. Οι ίδιες κυρώσεις επιβάλλονται και όταν φυσικό πρόσωπο που έχει κάποια από τις αναφερόμενες στο πρώτο εδάφιο ιδιότητες είναι ηθικός αυτουργός ή συνεργός στις ίδιες πράξεις.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

2. Όταν η έλλειψη εποπτείας ή ελέγχου από φυσικό πρόσωπο που αναφέρεται στην παρ. 1 κατέστησε δυνατή την τέλεση από ιεραρχικά κατώτερο στέλεχος ή από εντολοδόχο του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας, κάποιου από τα εγκλήματα των άρθρων 53 έως 67 προς όφελος ή για λογαριασμό του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας, επιβάλλονται αιτιολογημένα στο νομικό πρόσωπο ή τη νομική οντότητα, σωρευτικά ή διαζευκτικά, οι εξής κυρώσεις: α) Διοικητικό πρόστιμο από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

β) Οι προβλεπόμενες στις περ. β', γ' και δ' της παρ. 1 κυρώσεις για χρονικό διάστημα έως ένα (1) έτος.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

3. Για τη σωρευτική ή διαζευκτική επιβολή των κυρώσεων που προβλέπονται στις παρ. 1 και 2 και για την επιμέτρηση των κυρώσεων αυτών λαμβάνονται υπόψη όλες οι σχετικές περιστάσεις και ιδίως:

α) Η βαρύτητα και η διάρκεια της παράβασης, β) ο βαθμός ευθύνης του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας, γ) η οικονομική επιφάνεια του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας, δ) το ύψος των παράνομων εσόδων ή του προκύψαντος οφέλους, ε) οι ζημιές τρίτων που προέκυψαν από το αδίκημα, στ) οι ενέργειες του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας μετά την τέλεση της παράβασης, ζ) η υποτροπή του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

4. Καμία κύρωση δεν επιβάλλεται χωρίς προηγούμενη κλήτευση των νομίμων εκπροσώπων του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας για παροχή εξηγήσεων. Η κλήση κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο τουλάχιστον δέκα (10) πλήρεις ημέρες πριν από την ημέρα της ακρόασης. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι παρ. 1 και 2 του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999, Α' 45). Για τη διαπίστωση της τέλεσης των παραβάσεων και για την επιβολή των προβλεπόμενων κυρώσεων, οι αρμόδιες αρχές ασκούν τις ελεγκτικές αρμοδιότητες, σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν τη λειτουργία τους.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

5. Η εφαρμογή των παρ. 1 έως 4 είναι ανεξάρτητη από την αστική, πειθαρχική ή ποινική ευθύνη των φυσικών προσώπων που αναφέρονται σε αυτές.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

6. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού καθορίζονται περαιτέρω ο τρόπος, τα όργανα, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων των προηγούμενων παραγράφων, καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή τους.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

7. Οι εισαγγελικές αρχές ενημερώνουν αμέσως το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού για την άσκηση ποινικής δίωξης επί υποθέσεων στις οποίες υπάρχει εμπλοκή νομικού προσώπου ή οντότητας, σύμφωνα με την έννοια των παρ. 1 και 2 και του αποστέλλουν αντίγραφο της σχετικής δικογραφίας. Σε περίπτωση καταδίκης φυσικού προσώπου για τις αξιόποινες πράξεις που αναφέρονται στις παρ. 1 και 2, το δικαστήριο μπορεί αντίστοιχα να διατάξει την αποστολή αντιγράφου της καταδικαστικής απόφασης και της σχετικής δικογραφίας στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Όπως προστέθηκε με το Άρθρο δεύτερο Νόμος 4744/2020 με ισχύ την 4/11/2020

A10. Σύνταγμα της Ελλάδας

Άρθρο 24: (Προστασία του περιβάλλοντος)

1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.

2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους.

3. Για να αναγνωριστεί μία περιοχή ως οικιστική και για να ενεργοποιηθεί πολεοδομικά, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονται σε αυτή συμμετέχουν υποχρεωτικά, χωρίς αποζημίωση από τον οικείο φορέα, στη διάθεση των εκτάσεων που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν δρόμοι, πλατείες και χώροι για κοινωφελείς γενικά χρήσεις και σκοπούς, καθώς και στις δαπάνες για την εκτέλεση των βασικών κοινόχρηστων πολεοδομικών έργων, όπως νόμος ορίζει.

4. Νόμος μπορεί να προβλέπει τη συμμετοχή των ιδιοκτητών περιοχής που χαρακτηρίζεται ως οικιστική στην αξιοποίηση και γενική διαρρύθμισή της σύμφωνα με εγκεκριμένο σχέδιο, με αντιπαροχή ακινήτων ίσης αξίας ή τμημάτων ιδιοκτησίας κατά όροφο, από τους χώρους που καθορίζονται τελικά ως οικοδομήσιμοι ή από κτίρια της περιοχής αυτής.
5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών που ήδη υπάρχουν. Οι ελεύθερες εκτάσεις, που προκύπτουν από την αναμόρφωση, διατίθενται για τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων ή εκποιούνται για να καλυφθούν οι δαπάνες της πολεοδομικής αναμόρφωσης, όπως νόμος ορίζει.
6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

Άρθρο 117: (Αγροτική ιδιοκτησία, δάση, απαλλοτριώσεις, οικιστικές περιοχές)

1. Οι νόμοι που εκδόθηκαν έως την 21.4.1967 κατ' εφαρμογήν του άρθρου 104 του Συντάγματος της 1ης Ιανουαρίου 1952, θεωρούνται ότι δεν είναι αντίθετοι προς το παρόν Σύνταγμα και διατηρούνται σε ισχύ.
2. Επιτρέπεται, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 17, η νομοθετική ρύθμιση και διάλυση αγροληψιών και άλλων εδαφικών βαρών που υφίστανται ακόμη, η εξαγορά από εμφυτευτές της ψιλής κυριότητας εμφυτευτικών κτημάτων, καθώς και η κατάργηση και ρύθμιση ιδιόρρυθμων εμπράγματων σχέσεων.
3. Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό.
4. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση δασών ή δασικών εκτάσεων που ανήκουν σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου επιτρέπεται μόνο υπέρ του Δημοσίου σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 17, για λόγους δημόσιας ωφέλειας διατηρείται πάντως η μορφή τους αμετάβλητη ως δασική.
5. Οι αναγκαστικές απαλλοτριώσεις που κηρύχθηκαν ή που θα κηρυχθούν εωσότου οι κείμενοι νόμοι για τις αναγκαστικές απαλλοτριώσεις προσαρμοστούν στις διατάξεις του Συντάγματος διέπονται από τις διατάξεις που ισχύουν κατά το χρόνο που κηρύσσονται.
6. Οι παράγραφοι 3 και 5 του άρθρου 24 εφαρμόζονται στις οικιστικές περιοχές που αναγνωρίζονται ή αναμορφώνονται αφότου ισχύσουν οι νόμοι που προβλέπονται στις παραγράφους αυτές.
7. Η ισχύς της αναθεωρημένης διάταξης του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 17 αρχίζει με τη θέση σε ισχύ του σχετικού εκτελεστικού νόμου και πάντως από 1.1.2002.

A11. Νόμος 998/1979 – Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας

Άρθρον 3

Εκτασις εφαρμογής

1. Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές).

Όπως τροποποιήθηκε με την Παρ.1 Άρθρο 1 Νόμος 3208/2003 με ισχύ την 24/12/2003

3. Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά.

Όπως τροποποιήθηκε με την Παρ.1 Άρθρο 1 Νόμος 3208/2003 με ισχύ την 24/12/2003

4. Ως δάση και δασικές εκτάσεις νοούνται και οι οποιασδήποτε φύσεως ασκεπείς εκτάσεις (φρυγανώδεις ή χορτολιβαδικές εκτάσεις, βραχώδεις εξάρσεις και γενικά ακάλυπτοι χώροι) που περικλείονται, αντιστοίχως, από δάση και δασικές εκτάσεις, καθώς και οι υπεράνω των δασών ή δασικών εκτάσεων ασκεπείς κορυφές ή αλπικές ζώνες των ορέων και οι άβατοι κλιτύες αυτών. Οι εκτάσεις της παραγράφου 6 του παρόντος άρθρου δεν υπάγονται στις διατάξεις της παρούσας παραγράφου, έστω και αν περικλείονται από δάση ή δασικές εκτάσεις.

Όπως τροποποιήθηκε με την παρ.4 Άρθρο 32 Νόμος 4280/2014 με ισχύ την 8/8/2014

4. Στις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγονται και τα εντός των πόλεων και των οικιστικών περιοχών πάρκα και άλση, το περιαστικό πράσινο, οι κηρυγμένες δασωτές ή αναδασωτέες εκτάσεις.

Στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας υπάγονται και τμήματα πάρκου ή άλσους, τα οποία φέρουν μη δασική βλάστηση συνδέονται όμως οργανικά με το σύνολο του πάρκου ή άλσους υπό την έννοια ότι συμβάλλουν στη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας του συνόλου.

Όπως τροποποιήθηκε με την παρ.4 Άρθρο 32 Νόμος 4280/2014 με ισχύ την 8/8/2014

5. Στις διατάξεις του παρόντος νόμου πλην των περιπτώσεων των άρθρων 17, 22, 63, 64 και 65 του παρόντος νόμου υπάγονται και οι εκτάσεις των επόμενων περιπτώσεων α' και β' του παρόντος, που δεν έχουν αναγνωριστεί ως ιδιωτικές με έναν από τους τρόπους του άρθρου 10 του ν. 3208/2003:

α) Οι χορτολιβαδικές εκτάσεις που βρίσκονται επί ημιορεινών, ορεινών και ανώμαλων εδαφών και συγκροτούν φυσικά οικοσυστήματα αποτελούμενα από φρυγανική, ποώδη ή άλλη αυτοφυή βλάστηση ή από δασική μεν βλάστηση που δεν συνιστά δασοβιοκοινότητα.

β) Οι βραχώδεις ή πετρώδεις εκτάσεις των ημιορεινών, ορεινών και ανώμαλων εδαφών.

γ) Οι εκτάσεις των περιπτώσεων 5α και 5β του παρόντος δεν κηρύσσονται αναδασωτέες, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 37 του παρόντος νόμου, δύνανται όμως να κηρυχθούν δασωτέες, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 2 του ως άνω άρθρου 37. Σε περίπτωση καταστροφής τους από πυρκαγιά ή άλλη αιτία δεν αποβάλλουν το χαρακτήρα τους, αποκαθίστανται και προστατεύονται και διαχειρίζονται, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος. Το άρθρο 4 του παρόντος νόμου, όπως ισχύει, με εξαίρεση την περίπτωση γ' της παραγράφου 1 και των περιπτώσεων α' και η' της παραγράφου 2 αυτού, εφαρμόζεται αναλόγως και επί των ανωτέρω εκτάσεων.

δ) Η αναγνώριση της κυριότητας ή άλλων εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί των εκτάσεων αυτών υπάγεται στην αρμοδιότητα των προβλεπόμενων στο άρθρο 8 του παρόντος νόμου Συμβουλίων και των πολιτικών δικαστηρίων. Οι υποθέσεις που προσάγονται στα Συμβούλια, κρίνονται κατά τις διατάξεις του α.ν. 1539/1938 (Α' 488), όπως ισχύει. Ειδικά η διοικητική αναγνώριση της κυριότητας ή άλλων εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί των ανωτέρω εκτάσεων, που κείνται στις περιοχές του δευτέρου εδαφίου του άρθρου 62, διενεργείται από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 8Α συμβούλια, σύμφωνα με τη διαδικασία της παρ. 3 του άρθρου 8Α.

ε) Οι εκτάσεις των περιπτώσεων 5α και 5β του παρόντος χαρτογραφούνται και διατίθενται ιδίως για την εξυπηρέτηση των σκοπών του Κεφαλαίου ΣΤ' του παρόντος νόμου ή χρησιμοποιούνται ως βοσκοτόποι ή για τη δημιουργία νέων δασών.

Όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 148 Νόμος 4819/2021 με ισχύ την 23/7/2021

6. Δεν υπάγονται οπωσδήποτε στις διατάξεις του παρόντος νόμου:

α) Οι ανέκαθεν γεωργικός καλλιεργούμενες εκτάσεις.

β) Οι εκτάσεις που έχουν τη μορφή της περίπτωσης α' της παραγράφου 5 του παρόντος, που στη λήψη Α/Φ έτους 1945 ή, εφόσον αυτές δεν είναι ευκρινείς, του 1960, εμφάνιζαν αγροτική μορφή.

γ) Οι τεχνητές δασικές φυτείες που δημιουργούνται από τους ιδιοκτήτες τους, ως και οι από αυτούς φυτεύσεις δένδρων, επί εκτάσεων που έχουν τη μορφή των ανωτέρω περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 5 ή των περιπτώσεων α' και β' της παρούσας παραγράφου 6, είτε σε εφαρμογή εθνικών ή κοινοτικών προγραμμάτων είτε όχι, με σκοπό την παραγωγή και εμπορία δασικών προϊόντων ή την αναβάθμιση της αισθητικής του τοπίου.

δ) Οι αλυκές.

ε) Αμμώδεις εκτάσεις της παραλιακής ζώνης, που δεν καταλαμβάνονται από δασική βλάστηση και δεν υπάγονται στην κατηγορία των εκτάσεων των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 5 του παρόντος.

στ) Τα πεδινά ρέματα που δεν φέρουν δασική βλάστηση.

ζ) Οι περιοχές για τις οποίες υφίστανται εγκεκριμένα σχέδια πόλεως ή καταλαμβάνονται υπό οικισμών, τα όρια των οποίων έχουν εγκριθεί με πράξεις της Διοίκησης, σύμφωνα με τις διατάξεις των προεδρικών διαταγμάτων 21.11/1.12.1979 (Δ' 693), 2.3/13.3.1981 (Δ' 138) ή 24.4/3.5.1985 (Δ' 181) ή βρίσκονται εντός ορίων εγκεκριμένων πολεοδομικών μελετών ή ρυμοτομικών σχεδίων και όπως τα όρια αυτά έχουν εφαρμοσθεί στο έδαφος ή πρόκειται περί οικοδομήσιμων εκτάσεων των οικιστικών περιοχών του ν. 947/1979 ή αποτελούν εκτάσεις Οργανωμένων Υποδοχέων Μεταποιητικών και Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων, που οργανώθηκαν, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4458/1965, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 742/1977, καθώς και τις διατάξεις του ν. 2545/ 1997 και όπως ορίζονται στην παρ. 4 του άρθρου 41 του ν. 3982/2011 (Α' 143) για τις οποίες έχει εγκριθεί η οριοθέτηση ή το ρυμοτομικό τους σχέδιο ή είναι περιοχές βιομηχανικών βιοτεχνικών εγκαταστάσεων που περιλαμβάνονται σε ζώνες οικιστικού ελέγχου του άρθρου 29 του ν. 1337/1983 (Α' 33), ως προς τα ακίνητα επί των οποίων έχουν εγκατασταθεί επιχειρήσεις, κατόπιν ισχυουσών αδειών ή άλλων διοικητικών πράξεων που καλύπτονται από το τεκμήριο νομιμότητας ή βεβαιώσεων ή άλλων εγγράφων πληροφοριακού χαρακτήρα του αρμοδίου Δασάρχη ή του Διευθυντή Δασών ότι δεν εμπίπτουν σε δάσος ή δασική έκταση.

η) Οι ζώνες των αποστραγγιστικών δικτύων, που φέρουν δασική βλάστηση φυσικώς ή τεχνητώς δημιουργημένη.

Όπως τροποποιήθηκε με την Παρ.1 Άρθρο 48 Νόμος 4685/2020 με ισχύ την 7/5/2020

7. Εκτάσεις που έχουν απολέσει το δασικό τους χαρακτήρα πριν τις 11.6.1975 λόγω επεμβάσεων που έλαβαν χώρα με βάση σχετική διοικητική πράξη, η οποία καλύπτεται από το τεκμήριο νομιμότητας, δεν χαρακτηρίζονται ως δάση ή δασικές εκτάσεις ή ως εκτάσεις των παρ. 5α ή 5β του άρθρου 3, κατά τη διαδικασία του άρθρου 14 ή κατά τη διαδικασία κατάρτισης δασικού χάρτη ή αναμόρφωσης κυρωμένου δασικού χάρτη και δεν κηρύσσονται αναδασωτέες εφόσον διατηρούν τη χρήση που τους αποδόθηκε. Ως διατηρούμενη σήμερα αγροτική χρήση νοείται οποιαδήποτε από τις αποδοθείσες στο παρελθόν χρήσεις: γεωργική, κτηνοτροφική ή μικτή (γεωργοκτηνοτροφική). Διοικητικές πράξεις του προηγούμενου εδαφίου είναι ιδίως:

α. πράξεις που εκδόθηκαν στο πλαίσιο της αγροτικής νομοθεσίας, όπως: αποφάσεις Επιτροπών Απαλλοτριώσεων για το σύνολο των εκτάσεων των οποίων επελήφθησαν (κληροτεμάχια, εξαιρεθείσες υπέρ ιδιοκτητών εκτάσεις, ιδιοκτησίες, διαθέσιμες και κοινόχρηστες εκτάσεις), διανομές και αναδασμοί για το σύνολο των εκτάσεων που αναφέρονται στα σχετικά κτηματολογικά διαγράμματα, άδειες ή αποφάσεις Υπουργού ή Νομάρχη για κάθε περίπτωση μεταβίβασης αγροτικών ακινήτων που έχουν αποδοθεί για γεωργική ή κτηνοτροφική χρήση, αμπελοουργικά και ελαιουργικά κτηματολόγια και

β. πράξεις που εκδόθηκαν με σκοπό τη βιομηχανική και τουριστική ανάπτυξη της χώρας, όπως απαλλοτριώσεις με σκοπό την εγκατάσταση βιομηχανικής ή τουριστικής μονάδας ή άδειες εγκατάστασης ή/και λειτουργίας βιομηχανικής ή τουριστικής μονάδας ή εκτάσεις παράκτιων περιοχών, εντός των οποίων έχει καθορισθεί χερσαία ζώνη λιμένα ή έχει καθορισθεί χώρος που εξομοιώνεται με χερσαία ζώνη λιμένα, σύμφωνα με το β.δ. 14/19.1.1939 (Α' 24) και τον ν. 2344/1940 (Α' 154).

Στις περιπτώσεις ακινήτων εκτός σχεδίου, ως και εντός των περιοχών της περ. β' της παρ. 2 του άρθρου 23 του ν. 3889/2010, όπως ισχύει, για τα οποία εκδόθηκε νόμιμη οικοδομική άδεια προ της 11ης.6.1975, η οποία δεν έχει ανακληθεί ή ακυρωθεί, δεν χαρακτηρίζεται ως δάσος ή δασική έκταση, ή ως έκταση των παρ. 5α ή 5β του άρθρου 3 κατά τη διαδικασία του άρθρου 14 του ν. 998/1979, και δεν κηρύσσεται αναδασωτέα επιφάνεια αυτών ίση με την απολύτως αναγκαία για την εφαρμογή της συγκεκριμένης διοικητικής πράξης οικοδομικής άδειας και δεν απαιτείται βεβαίωση του δασαρχείου για κάθε έννομη συνέπεια. Η παρούσα διάταξη εφαρμόζεται για ακίνητα ή τμήματα αυτών που πληρούν του όρους αρτιότητας σύμφωνα με το ισχύον καθεστώς κατά το χρόνο έκδοσης της σχετικής άδειας. Ως όρια αρτιότητας λαμβάνονται υπόψη και οι κατά παρέκκλιση όροι δόμησης για την εγκατάσταση λυομένων κατασκευών κατά τις ειδικότερες διατάξεις του βασιλικού διατάγματος της 7ης.8.1967. Για τις οικοδομικές άδειες σε δασικού χαρακτήρα εκτάσεις, οι οποίες έχουν εκδοθεί πριν την έναρξη ισχύος του ν. 4030/2011 (Α' 249) και έχουν υλοποιηθεί και δεν έχουν ανακληθεί ή ακυρωθεί, καθώς και για τις οικοδομικές άδειες σε μη δασικού χαρακτήρα εκτάσεις όπου εφαρμόζεται η δασική νομοθεσία, οι οποίες έχουν εκδοθεί πριν την έναρξη ισχύος του ν. 4280/2014 (Α' 159) και δεν έχουν ανακληθεί ή ακυρωθεί, ακόμη και εάν δεν έχουν υλοποιηθεί, εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στις διατάξεις των προηγούμενων εδαφίων της παρούσας μόνον για ακίνητα ή τμήματα αυτών που πληρούν τους όρους αρτιότητας, σύμφωνα με το ισχύον καθεστώς κατά τον χρόνο έκδοσης της σχετικής άδειας. Στις περιπτώσεις αυτές δεν απαιτείται η εκ νέου έκδοση βεβαίωσης της οικείας δασικής αρχής για την έκδοση οικοδομικής άδειας ή προεγκρίσεώς της ή άδειας μικρής κλίμακας, κατά τις κείμενες πολεοδομικές διατάξεις.

Όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 214 Νόμος 5037/2023 με ισχύ την 29/3/2023

A12. Νόμος 3937/2011 – Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις

Άρθρο 1

Σκοπός

1. Σκοπός των ρυθμίσεων είναι η αιεφόρος διαχείριση και αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας, ως πολύτιμου, αναντικατάστατου και σπουδαίας σημασίας εθνικού κεφαλαίου.
2. Η διατήρηση της βιοποικιλότητας προϋποθέτει διαδικασίες προγραμματισμού και διαχείρισης, στο πλαίσιο των οποίων εξασφαλίζεται ευρεία φάση διαβούλευσης, ώστε να αξιοποιείται η βέλτιστη επιστημονική γνώση και η διαθέσιμη τεχνογνωσία.
3. Οι ειδικότεροι στόχοι είναι οι ακόλουθοι:
 - α) Αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του διεθνούς δικαίου για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
 - β) Ενσωμάτωση στόχων διατήρησης της βιοποικιλότητας σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού και στις τομεακές και αναπτυξιακές πολιτικές της χώρας.
 - γ) Απόκτηση επαρκούς γνώσης για την κατάσταση των ειδών και οικοσυστημάτων, ως κύριο εργαλείο για την αποτελεσματική διατήρηση και διαχείριση της βιοποικιλότητας.
- δ) Αποτελεσματική διατήρηση και διαχείριση των σημαντικών περιοχών για τη βιοποικιλότητα, μέσα από τη βέλτιστη οργάνωση και λειτουργία του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών
- ε) Επίτευξη ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης της βιοποικιλότητας, στην οποία περιλαμβάνονται οι οικότοποι και τα είδη χλωρίδας και πανίδας και άλλων ομάδων οργανισμών, ιδίως εκείνα που χαρακτηρίζονται ως σημαντικά, σπάνια ή απειλούμενα.

- στ) Αποτελεσματικοί μηχανισμοί επιτήρησης, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- ζ) Προώθηση της σημασίας της διατήρησης της βιοποικιλότητας και των προστατευόμενων περιοχών γενικότερα στην κοινωνία.

Άρθρο 2 Ορισμοί

Κατά την έννοια του παρόντος νόμου, νοούνται ως:

1. Βιολογική ποικιλότητα ή βιοποικιλότητα: η ποικιλία των ζώντων οργανισμών πάσης προελεύσεως, περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των χερσαίων, θαλασσίων και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων, των οποίων αποτελούν μέρος. Επίσης, περιλαμβάνεται η ποικιλότητα εντός των ειδών, μεταξύ ειδών και οικοσυστημάτων (άρθρο 2 του ν. 2204/1994. ΦΕΚ 59 Α'). Στη βιολογική ποικιλότητα περιλαμβάνεται τέλος η ποικιλότητα των γονιδίων μέσα και μεταξύ των ειδών.
2. Γεώτοποι: οι γεωλογικές-γεωμορφολογικές δομές που συνιστούν φυσικούς σχηματισμούς και αντιπροσωπεύουν σημαντικές στιγμές της γεωλογικής ιστορίας της γης, είναι σημαντικοί μάρτυρες της μακράς εξέλιξης της ή δείχνουν σύγχρονες φυσικές, γεωλογικές διεργασίες που συνεχίζουν να εξελίσσονται στην επιφάνεια της Γης.
3. Εκτός τόπου (ex situ) διατήρηση: Είναι η διαδικασία της διατήρησης πολλαπλασιαστικού υλικού ή βιώσιμων πληθυσμών, αυτοχθόνων φυτικών ή ζωικών ειδών εκτός του φυσικού τους περιβάλλοντος, σε ειδικά διαμορφωμένα ανθρωπογενή περιβάλλοντα όπως οι βοτανικοί κήποι και οι τράπεζες γενετικού υλικού. Το υλικό αυτό μπορεί να παρέχει τη δυνατότητα επαναφοράς ατόμων στο φυσικό περιβάλλον για ενίσχυση των φυσικών πληθυσμών, όποτε και αν κριθεί απαραίτητο.
4. Εισβάλλον ξενικό είδος: Είδος φυτού, ζώου ή άλλου οργανισμού που εισάγεται, εκούσια ή ακούσια, από τον άνθρωπο, σε περιοχές εκτός του ιστορικά γνωστού εύρους εξάπλωσης του και το οποίο, επεκτεινόμενο μέσω της διασποράς, εγκαθιστά πληθυσμούς, εκτός του σημείου πρώτης εισαγωγής του σε φυσικά ή ημιφυσικά οικοσυστήματα, επηρεάζοντας αρνητικά τη δομή και λειτουργία τους.
5. Επιτόπια (in situ) διατήρηση: Είναι η διατήρηση των οικοσυστημάτων και των φυσικών οικοτόπων και, όταν πρόκειται για άγρια είδη, η συντήρηση και αποκατάσταση βιώσιμων πληθυσμών των ειδών στο φυσικό τους περιβάλλον, ενώ για την περίπτωση καλλιεργούμενων φυτικών ειδών, η διατήρηση στο περιβάλλον, όπου έχουν αναπτυχθεί οι διακριτοί τους χαρακτήρες.
6. Ζώνη Ειδικής Προστασίας: Περιοχή προστασίας με βάση την Οδηγία 2009/147/EK, η οποία περιλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000 σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/EOK.
7. Ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης είδους: Η κατάσταση ενός είδους, για το οποίο: (α) τα δεδομένα της δυναμικής των πληθυσμών του καταδεικνύουν τη συνέχιση της ύπαρξης του, σε μακροπρόθεσμη βάση, ως ζωτικό συστατικό στοιχείο των τύπων φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει, β) το γεωγραφικό εύρος κατανομής του δεν παρουσιάζει μείωση, ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί στο άμεσο μέλλον, και γ) υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανώς να υπάρχει ένα ενδιαίτημα επαρκούς έκτασης ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα.
8. Ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης οικοτόπου: Η κατάσταση της διατήρησης ενός φυσικού οικοτόπου θεωρείται «ικανοποιητική» όταν η περιοχή της φυσικής κατανομής του και οι εκτάσεις που περιέχει μένουν σταθερές ή αυξάνονται ενώ η δομή και οι ειδικές λειτουργίες που απαιτούνται για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση του υφίστανται και είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται κατά το προβλεπτό μέλλον και η κατάσταση της διατήρησης των χαρακτηριστικών ειδών κρίνεται ικανοποιητική κατά την έννοια του προηγούμενου στοιχείου.
9. Κόκκινος κατάλογος: Κατάλογος που παρέχει πληροφορίες για την ταξινόμια, την κατάσταση διατήρησης και την κατανομή ειδών χλωρίδας και πανίδας, και άλλων στοιχείων της βιοποικιλότητας, τα οποία κατατάσσονται σε κατηγορίες επικινδυνότητας, σύμφωνα με κριτήρια που έχει θέσει η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN), όπως προσαρμόζονται για περιφερειακές αξιολογήσεις (regional assessments).
10. Κρίσιμη παράκτια ζώνη: Το τμήμα της παράκτιας ζώνης, στο οποίο συναντώνται σε άμεση μεταξύ τους σχέση και αλληλεπίδραση το θαλάσσιο και το χερσαίο τμήμα αυτής. Περιλαμβάνονται ιδίως γεωμορφολογικοί σχηματισμοί, εκτάσεις που αποτελούνται από υλικά διάβρωσης των γειτονικών περιοχών ή τη μεταφορά του ανέμου και από χαρακτηριστική χλωρίδα ή διαβρώνονται με τέτοιο ρυθμό, ώστε να προκύπτει κίνδυνος για ανθρωπογενείς εγκαταστάσεις ή δραστηριότητες.
11. Οικολογικός διάδρομος: Διάδρομος γης που συνδέει υπάρχουσες προστατευόμενες περιοχές και επιτρέπει την ισορροπημένη ελευθεροεπικοινωνία των ειδών. Ένας οικολογικός διάδρομος πρέπει να παρέχει περιβάλλον παρόμοιο με εκείνο των δύο περιοχών
12. Παράκτια ζώνη: Χερσαία και υδάτινα τμήματα, εκατέρωθεν της ακτογραμμής στα οποία η αλληλεπίδραση μεταξύ του θαλάσσιου και του χερσαίου τμήματος αποκτά τη μορφή πολύπλοκων συστημάτων οικολογικών στοιχείων και πόρων αποτελούμενων από βιοτικές και αβιοτικές συνιστώσες που συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν με τις ανθρώπινες κοινότητες και τις σχετικές κοινωνικο-οικονομικές δραστηριότητες. Η παράκτια ζώνη είναι δυνατόν να περιλαμβάνει φυσικούς σχηματισμούς ή μικρά νησιά στο σύνολο τους.
13. Τοπική ποικιλία: Το φυτικό σύνολο, εντός της χαμηλότερης γνωστής βοτανικής ταξινόμικης ιεράρχησης, που ορίζεται από την αναπαραγωγίμη έκφραση των διακριτών και άλλων γενετικών χαρακτηριστικών (ν. 3165/ 2003, ΦΕΚ

177 Α'), το οποίο δεν είναι προϊόν σύγχρονης γενετικής βελτίωσης φυτών και το οποίο καλλιεργείται με περισσότερο παραδοσιακές γεωργικές πρακτικές.

A13. Νόμος 3827/2010 – Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου

Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της Σύμβασης:

- α. "Τοπίο" σημαίνει μία περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή από ανθρώπους, του οποίου ο χαρακτήρας είναι το αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών και/ή ανθρώπινων παραγόντων.
- β. "Πολιτική τοπίων" σημαίνει μια έκφραση από τις αρμόδιες αρχές γενικών αρχών, στρατηγικών και οδηγιών, που επιτρέπουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, τα οποία αποσκοπούν στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό των τοπίων.
- γ. "Στόχοι ποιότητας τοπίων" σημαίνει, για ένα συγκεκριμένο τοπίο, τη διαμόρφωση από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές των προσδοκιών του κοινού όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των τοπίων και του περιβάλλοντος τους.
- δ. "Προστασία τοπίων" σημαίνει δράσεις για να συντηρηθούν και να διατηρηθούν τα σημαντικά ή ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τοπίου, που δικαιολογούνται από την αξία του ως κληρονομιάς, η οποία πηγάζει από τη φυσική του διαμόρφωση και/ή από την ανθρώπινη δραστηριότητα.
- ε. "Διαχείριση τοπίων" σημαίνει δράση, από την προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης, για να διασφαλιστεί η σε τακτική βάση συντήρηση ενός τοπίου, ώστε να κατευθύνονται και να εναρμονίζονται μεταβολές που προξενούνται από κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διαδικασίες.
- στ. "Σχεδιασμός τοπίων" σημαίνει δυναμική δράση με μακροπρόθεσμη προοπτική, για να ενισχύονται, αποκαθίστανται ή να δημιουργούνται τοπία.

A14. Νόμος 1739/1987 – Διαχείριση των υδατικών πόρων και άλλες διατάξεις

Άρθρο 1.

1. Υδατικοί όροι, στους οποίους δεν περιλαμβάνεται το θαλάσσιο νερό, είναι:

- α. Επιφανειακά και υπόγεια νερά χωρίς διάκριση στην ποιότητα, την προέλευση ή τη δυνατή χρήση.
 - β. Νερά φυσικών πηγών, χερσαίων και υποθαλάσσιων.
 - γ. Θερμομεταλλικά νερά, όπως ιαματικά, μεταλλικά ή αεριούχα, ολιγομεταλλικά. Στην κατηγορία αυτήν περιλαμβάνονται και τα νερά για εμφιάλωση ή άλλου τύπου συσκευασία με σκοπό την εμπορία.
2. Ως προσδιορισμός των υδατικών πόρων νοείται :
- α. Ποσοτικός: Ο υπολογισμός και καθορισμός των διαφόρων φυσικών μεγεθών των υδατικών πόρων, όπως παροχές, στάθμες, κλίσεις, όγκοι, ισοζύγια.
 - β. Ποιοτικός: Η διαπίστωση της φυσικοχημικής και βιολογικής σύστασης των υδατικών πόρων και η σύγκρισή της με τα πρότυπα ποιότητας, κατά χρήση, τα οποία ισχύουν κάθε φορά.
 - γ. Τοπικός: Ο εντοπισμός στο χώρο των παραπάνω ποσοτικών μεγεθών και ποιοτικών παραμέτρων, σε σημεία και διατομές θέσεων που προσδιορίζονται από τα αρμόδια όργανα κατά το νόμο αυτόν.
 - δ. Χρονικός: Ο προσδιορισμός των παραπάνω μεγεθών και παραμέτρων σε χρόνους που καθορίζονται από τα αρμόδια όργανα.
3. Διαχείριση υδατικών πόρων κατά το νόμο αυτόν νοείται το σύστημα των μέτρων και δραστηριοτήτων, που είναι απαραίτητα για την πληρέστερη δυνατή κάλυψη των αναγκών σε νερό για κάθε χρήση, και κατά κύριο λόγο:
- α. Η διευθέτηση της φυσικής προσφοράς του νερού, σε σχέση με τη ζήτησή του, σε περιοχές που υπάρχει έλλειψη ή προβλέπεται περιοδική ή οριστική εξάντλησή του.
 - β. Η πρόνοια για την πρόληψη απωλειών νερού και για την κατά το δυνατό αξιοποίηση πλεονασμάτων που μπορεί να προκαλέσουν ζημιές ή βλάβες εξ αιτίας πλημμυρών ή άλλων αιτιών.
 - γ. Η αντιμετώπιση των σημερινών ή μελλοντικών ανοιγμάτων ανάμεσα στην προσφορά και στη ζήτηση του νερού.
 - δ. Η αποφυγή ή εξομάλυνση των συγκρούσεων ανάμεσα σε όμοιες ή ανταγωνιστικές χρήσεις.
- ε. Ο προσανατολισμός της ζήτησης στις χρήσεις νερού, στις οποίες αποβλέπουν τα προγράμματα ανάπτυξης της χώρας.
- στ. Η διατήρηση της υψηλότερης δυνατής ποιότητας νερού σε σχέση με την κατά προορισμό χρήση του.
 - ζ. Ο συντονισμός των δραστηριοτήτων έρευνας, αξιοποίησης, χρήσης και προστασίας των υδατικών πόρων.
4. Υδατικά διαμερίσματα είναι περιοχές οριοθετημένες μεταξύ τους από υδροκρίτες ή νησιωτικές περιοχές, που περιλαμβάνουν ολοκληρωμένα εθνογραφικά δίκτυα, με υδρολογικές συνθήκες κατά το δυνατόν όμοιες.
- Ο ελληνικός χείρος διαιρείται στα εξής δεκατέσσερα υδατικά διαμερίσματα: Δυτικής Πελοποννήσου, Ανατολικής Πελοποννήσου, Βόρειας Πελοποννήσου, Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, Ηπείρου, Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας, Θεσσαλίας, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης και Νησιών Αιγαίου, όπως ειδικότερα παρουσιάζονται στο χάρτη που συνοδεύει το νόμο αυτόν.

5. Υδατικό ισοζύγιο είναι η απεικόνιση της δυναμικής ισορροπίας μεταξύ των εισροών και των εκροών νερού μιας ενιαίας υδατικής περιοχής στην ίδια χρονική περίοδο, αφού ληφθεί υπόψη η εσωτερική διακύμανση των υδατικών αποθεμάτων.

6. Ισοζύγιο προσφοράς - ζήτησης είναι η συνεκτίμηση της εξέλιξης των διαθέσιμων υδατικών πόρων και των προοπτικών της ζήτησης για χρήση νερού σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, με σκοπό τον προγραμματισμό της ανάπτυξης των υδατικών πόρων και τον προσανατολισμό των χρήσεων.

7. Αρχές αρμόδιες κατά κατηγορία χρήσης των υδατικών πόρων είναι:

- α. Το Υπουργείο Γεωργίας για την αγροτική χρήση (άρδευση, κτηνοτροφία, ιχθυοκαλλιέργεια, αγροτοβιομηχανία).
- β. Το Υπουργείο Εσωτερικών για την ύδρευση εκτός από την ύδρευση Αθηνών και Θεσσαλονίκης που ανήκει και στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων.
- γ. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων για τη χρήση με σκοπό την προστασία, όπως ορίζεται στην παρ. 1 του άρθρου 11.
- δ. Το Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας για τη βιομηχανική και την ενεργειακή χρήση, ανεξάρτητα από την αρμοδιότητά του για τους φυσικούς πόρους.
- ε. Το Υπουργείο μεταφορών και Επικοινωνιών για τη χρήση των υδάτων στις μεταφορές.
- στ. Το Υπουργείο Πολιτισμού για τις αθλητικές χρήσεις.
- ζ. Ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού για ιαματικές και χρήσεις αναψυχής.
- η. Η αρμοδιότητα για κάθε άλλη χρήση ασκείται από το Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, μπορεί να μεταβιβαστεί η παραπάνω αρμοδιότητα σε άλλη αρχή.

Στις παραπάνω αρχές περιλαμβάνονται όλες οι νομαρχιακού και περιφερειακού επιπέδου υπηρεσίες τους.

8. Φορείς αρμόδιοι για την εκπόνηση και εκτέλεση προγραμμάτων έρευνας των υδατικών πόρων ή για τη συμμετοχή σ' αυτά είναι τα Υπουργεία Εσωτερικών, Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Βιομηχανίας, Ενέργεια, και Τεχνολογίας, καθώς και η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, η Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία και το Εθνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών. Φορείς εκτέλεσης προγραμμάτων έρευνας ή συμμετοχής είναι επίσης τα ΑΕΙ και τα ερευνητικά κέντρα ή ινστιτούτα του ν. 1514/1985.

Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας, μπορεί να καθοριστούν και άλλοι φορείς με τις αρμοδιότητες της προηγούμενης παραγράφου.

A15. Η.Π. 50910/2727/2003 – Μέτρα και Οροι για τη Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων. Εθνικός και Περιφερειακός Σχεδιασμός Διαχείρισης.

Άρθρο 4

Στόχοι και αρχές για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων

1. Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων πραγματοποιείται κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ότι δεν τίθεται σε κίνδυνο, άμεσα ή έμμεσα, η υγεία του ανθρώπου και ότι δεν χρησιμοποιούνται διαδικασίες ή μέθοδοι που ενδέχεται να βλάψουν το περιβάλλον. Ειδικότερα, λαμβάνονται μέτρα ώστε:

α) να μην δημιουργούνται κίνδυνοι για το νερό, τον αέρα, το έδαφος, τη χλωρίδα, την πανίδα καθώς και την εν γένει βιώσιμη ανάπτυξη.

β) να μην προκαλούνται ενοχλήσεις από το θόρυβο ή τις οσμές.

γ) να μην προκαλείται αλλοίωση του τοπίου και των περιοχών που παρουσιάζουν ιδιαίτερο οικολογικό, πολιτιστικό, αισθητικό ενδιαφέρον (όπως αρχαιολογικοί χώροι, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους, ευαίσθητα οικοσυστήματα).

2. Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

α. Την αρχή της προφύλαξης και της πρόληψης δημιουργίας αποβλήτων, σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται ο περιορισμός του συνολικού όγκου των αποβλήτων και η μείωση των επιβλαβών συνεπειών για την υγεία και το περιβάλλον, μέσω της επαναχρησιμοποίησης, της ανάκτησης υλικών και της ανακύκλωσης, καθώς και της ανάκτησης ενέργειας χωρίς ρύπανση του περιβάλλοντος, ώστε να μειώνεται η ποσότητα των αποβλήτων προς τελική διάθεση, λαμβάνοντας υπόψη το οικονομικό και κοινωνικό κόστος.

β. Την αρχή «Ο ρυπαίνων πληρώνει», με έμφαση στην ευθύνη του παραγωγού των αποβλήτων.

γ. Την αρχή της εγγύτητας σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται τα απόβλητα, κατά το δυνατόν, να οδηγούνται σε μία από τις πλησιέστερες εγκεκριμένες εγκαταστάσεις επεξεργασίας ή/και διάθεσης, εφόσον αυτό είναι περιβαλλοντικά αποδεκτό και οικονομικά εφικτό.

δ) Την αρχή της επανόρθωσης των ζημιών στο περιβάλλον.

3. Για την επίτευξη των στόχων και την υλοποίηση των αρχών των προηγούμενων παραγράφων, οι αρμόδιες αρχές που ορίζονται στα άρθρα 5 και 6 καταρτίζουν Εθνικά και Περιφερειακά Σχέδια Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων.

A16. Νόμος 2939/2001 Συσκευασίες και εναλλακτική διαχείριση των συσκευασιών και άλλων προϊόντων - Ίδρυση Εθνικού Οργανισμού Εναλλακτικής Διαχείρισης Συσκευασιών και Άλλων Προϊόντων (Ε.Ο.Ε.Δ.Σ.Α.Π.) και άλλες διατάξεις.

Άρθρο 3

Πεδίο εφαρμογής

1. Ο νόμος αυτός εφαρμόζεται:

α. Σε όλες τις συσκευασίες που διατίθενται στην αγορά και στα απόβλητα των συσκευασιών που προέρχονται από τις βιομηχανίες, το εμπόριο, τα γραφεία, τα καταστήματα, τις υπηρεσίες, τα νοικοκυριά ή από οποιαδήποτε άλλη πηγή, ανεξάρτητα από τα υλικά από τα οποία αποτελούνται.

β. Στα άλλα προϊόντα, όπως ορίζονται στις διατάξεις του άρθρου 2 (παρ. 4).

Όπως καταργήθηκε με την Παρ.1 Άρθρο 93 Νόμος 4819/2021 με ισχύ την 23/7/2021

2. Ο νόμος αυτός εφαρμόζεται στις ανωτέρω περιπτώσεις, με την επιφύλαξη των διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας, που αφορούν ποιοτικές απαιτήσεις για τις συσκευασίες και τα άλλα προϊόντα, όπως τις απαιτήσεις ασφάλειας, προστασίας της υγείας και της υγιεινής των συσκευασμένων προϊόντων και των άλλων προϊόντων ή απαιτήσεις για τις μεταφορές και τη διαχείριση των επικινδύνων αποβλήτων.

Καταργήθηκε με την Παρ.1 Άρθρο 93 Νόμος 4819/2021 με ισχύ την 23/7/2021

Άρθρο 4

Γενικές αρχές εναλλακτικής διαχείρισης των συσκευασιών και άλλων προϊόντων

Γενικές αρχές εναλλακτικής διαχείρισης των απόβλητων συσκευασιών και άλλων προϊόντων

Κατά την εναλλακτική διαχείριση των αποβλήτων συσκευασιών και άλλων προϊόντων τηρούνται οι ακόλουθες αρχές:

- α) της ιεράρχησης των δράσεων και εργασιών διαχείρισης των αποβλήτων, με προτεραιότητα στην προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση, στην ανακύκλωση και, εφόσον έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια αυτών, την άλλου είδους ανάκτηση, σύμφωνα με το άρθρο 29 του ν. 4042/2012,
- β) της διευρυμένης ευθύνης του παραγωγού, σύμφωνα με το άρθρο 25 του ν. 4042/2012,
- γ) ο ρυπαίνων πληρώνει,
- δ) της ευθύνης όλων των εμπλεκόμενων οικονομικών παραγόντων, δημόσιων και ιδιωτικών,
- ε) της δημοσιότητας των μέτρων που λαμβάνονται για την εφαρμογή του παρόντος προς τους χρήστες και καταναλωτές, προκειμένου να αναδειχθεί ο καθοριστικός ρόλος και η συμβολή των χρηστών και καταναλωτών στην εναλλακτική διαχείριση των αποβλήτων συσκευασιών και άλλων προϊόντων.

Όπως τροποποιήθηκε με την παρ.3 του άρθρου 2 του ν.4496/2017